

**VIRON KULTTUURIN MODERNISOITUMISEN TARKASTELUA
TALLINNAN KAUPUNKIKUVASSA TAPAHTUNEIDEN MUUTOSTEN KAUTTA**

**KULTTUURIANTROPOLOGIAN PRO GRADU-TUTKIELMA
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON ETNOLOGIAN LAITOS
KEVÄT 2002
ARJA KOHVAKKA-VIINANEN**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta	Laitos
HUMANISTINEN	Etnologia
Tekijä	
Arja Kohvakka-Viinanen	
Työn nimi	
Viron kulttuurin modernisoitumisen tarkastelua Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneiden muutosten kautta	
Oppiaine	Työn laji
Kulttuuriantropologia	Pro gradu
Aika	Sivumäärä
Kevät 2002	111 sivua + 3 liitettä + 24 kuvaa
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Tämä tutkimus, joka kuuluu urbaaniantropologian kontekstiin on ensisijaisesti kuvaus Viron kulttuurin modernisoitumisen prosessista, jota olen tarkastellut Tallinnan kaupunkikuvassa eri aikakausina tapahtuneiden muutosten avulla. Työn toisena ja kolmantena tavoitteena on pyritty Viron kulttuurin modernisoitumisen prosessia peilinä käyttäen luoda kuvaa Tallinnan kaupunkikulttuurin kehitymisestä ja kaupunkikuvan modernisoitumisesta sekä siitä, mitä globalisaatiosta, kansainvälistymisestä on tänään seurannut Tallinnan kaupunkikuvalle ja kulttuurille.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu kenttätyömatkoilla Tallinnassa kerätystä materiaalista, joka sisältää 12 haastattelua, 13 kyselylomaketta, 273 valokuvaa ja omia, Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneista muutoksista tehtyjä havaintoja. Osa aineistosta koostuu "nojatuoliantropologina" kerätystä erilaisesta materiaalista ja lähdekirjallisuudesta. Kaupunkikuvassa tapahtuneita muutoksia on analysoitu lähinnä Tukholman yliopiston media- ja viestintätutkimuksen professorin Johan Fornäs'n näkemyksiä modernisaation horisontaalisista (aika) ja vertikaalisista (taso) ulottuvuuksista soveltaen. Täältä pohjalta Viron kulttuurin modernisoitumisprosessissa voidaan erottaa kolme eri aikakautta: varhais-, keski- ja kypsä moderni/myöhäismoderni kausi. Näiden aikakausien aikana voidaan havaita tapahtuneen muutoksia niin kulttuurin objektiivisilla tasoilla (politiikassa, taloudessa ja teknologiassa) kuin subjektiivisessä kanssakäymisessä, sosiokulttuurisella tasolla, jotka voidaan liittää modernisaation prosessiin.</p> <p>Tutkimus paljastaa, että Viron kulttuurin modernisoitumisprosessissa sekä sitä kautta Tallinnan kaupunkikulttuurin ja -kuvan länsimaalaistumisessa on paljon yhtäläisyyksiä muiden maiden kanssa. Aina, kun Virolla on ollut mahdollisuus, se on pyrkinyt muuttamaan kulttuuriaan länsimaiseen suuntaan. Kuitenkin yhtenä erona muihin nähden, lähinnä Viron historiasta johtuen modernisoitumisen prosessi on ollut Virossa pitkä. Tänään Tallinnan kaupunkikuvassa näkyvät globalisaation merkit, jotka on myös löydettävissä kaikista länsimaalaistuneista kaupungeista, kertovat omalta osaltaan siitä, kuinka modernisaation prosessissa on unohdettu konteksti: historia ja kulttuuri.</p>	
Asiasanat	
Kaupunkikuva, modernisaation prosessi, kulttuuri, symbolit	
Säilytyspaikka	
Etnologian laitos	
Muita tietoja	

SISÄLTÖ

1.	JOHDANTO – AMEERIKA MA TULEN	1
2.	KENTÄLLÄ JA NOJATUOLISSA	5
	<i>Kenttätyöt ja aineisto</i>	5
	<i>Tallinna aikaisemmissa tutkimuksissa</i>	10
	<i>Tutkimuksen keskeiset käsitteet</i>	13
	<i>Modernin ulottuvuudet Johan Fornäsin mukaan</i>	19
	<i>Modernisuuden aikakaudet ja tasot Virossa</i>	24
3.	MODERNISAATION VARHAISIMMAT SIIRTYMÄKAUDET	28
	<i>Tallinna hansa-aikana</i>	28
	<i>Ensimmäisen itsenäisyyden aika</i>	33
4.	NEUVOSTOAJAN VIRO – HENKISEN KASVUN AIKAA	36
	<i>Stalinin aika</i>	37
	<i>Suojasään aika</i>	38
	<i>Pysähtyneisyyden aika</i>	40
5.	KOHTI MYÖHÄISMODERNIA KULTTUURIA	45
	<i>Tallinnan metamorfoosi 1990-luvulla</i>	45
	<i>Objektiivisten tasojen modernisoituminen</i>	46
	<i>Tere tulemast Tallinna!</i>	46
	<i>Restauroidu kaupunki</i>	53
	<i>Lasia, terästä ja betonia</i>	63
	<i>Sosiokulttuurinen modernisoituminen</i>	70
	<i>”Näin palaa elämä tähän kaupunkiin”</i>	70
6.	KULTTUURIN MODERNISOITUMINEN SYMBOLIEN TASOLLA	78
	<i>Varhaisempien siirtymäkausien ja neuvostoajan symbolit</i>	80
	<i>Symbolit 1990-luvun Tallinnassa</i>	87
7.	MITÄ TALLINNAN KAUPUNKIKUVA KERTOO?	95

- LIITE 1** *Kartta tutkimusalueesta (kartta 1) sekä Tallinnan ja sen lähiöiden muodostuminen 1940-luvulle saakka. (kartta 2)*
- LIITE 2** *Kartta Tallinnan lähiöalueiden muodostumisesta neuvostoaajalla. (kartta 3)*
- LIITE 3** *Haastattelu- ja kyselylomakekysymykset.*

1. JOHDANTO - AMEERIKA MA TULEN

"Kun itsenäisyys tuli niin liikeasiat jne. tulivat va- paaksi, tuli paljon pieniä myyntipisteitä ja sitten niitä alettiin kieltämään. Sitten aloitettiin rakenta- maan kunnollisia puoteja ja remonteerimaan taloja. --. Nyt on ne huonot kioskit korjattu pois, mutta nyt on niin, että kaikki pienet puodit alkavat katoamaan. Ti- lalle tulevat suuremmat puodit ja firmat. Taloja on an- nettu omistajille ja aika usein ne omistajat ovat ulko- maalaisia, jotka tahtovat saada niistä paljon rahaa.--. Yleisesti vanhan kaupungin ilme on mielestäni paljon parantunut. Taloja on remonteerattu, uusia katuja tehty ja on niin kaunista. Uusia huoneita on rakennettu. Kau- pungin ilmettä on paljon muutettu sillä, että puita kaadettiin Toompealla, koska sanottiin, että ne oli liika suuria ja vanhoja. Tahdottiin jotenkin muuttaa kaupunkikuvaa."

(H9/ 4 - 5.)

Tämän tutkimuksen kohteena on Tallinnan kaupunkikuva ja siinä tapahtuneet asteittaiset muutokset. Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneisiin muutoksiin aloin kiinnittää huomiota varsinais- sesti toisella Tallinnan matkallani keväällä 1997, jolloin havaitsin ensin tupakkaa mainostavien suurten kylttien teks- tin: Ameerika ma tulen. Kun nostin katseeni katutasosta hie- man ylemmäksi, huomasin rakennusten katoille ilmestyneen iso- ja mainoskylttejä, joilla tehtiin tunnetuksi maailmanlaajui- sia kaupallisia yrityksiä ja tuotemerkkejä. Nämä triviaalit huomiot saattavat tuntua merkityksettömiltä, mutta minulle ja koko tälle tutkimukselle ne nousivat merkitykselliseksi, kos- ka ne ilmaisivat ensimmäisinä muutoksista Tallinnan kaupunki- kuvassa ja niiden suunnasta.

Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneita muutoksia voidaan tar- kastella osana Viron kulttuurin modernisoitumisen prosessia.

Tätä kautta olen asettanut työlleni kolme, toisiinsa kiinteästi liittyvää tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteenani on kuvata Tallinnan kaupunkikuvan muutosten kautta, milloin ja millä eri tasoilla kulttuurin modernisoitumista on havaittavissa. Tässä käytän apunani pääasiassa Tukholman yliopiston media- ja viestintätutkimuksen professorin Johan Fornäsin näkemystä modernisaation horisontaalisista (aika) ja vertikaalisista (taso) ulottuvuuksista. Modernisaation vertikaalisista tasoista tarkastelen muutoksia, jotka on nähtävissä kulttuurin objektiivisilla tasoilla (politiikka, talous ja tekniikka) sekä intersubjektiivisella, subjektien välisillä kommunikaatioiden tasoilla. Tätä Viron kulttuurin modernisointumisprosessia peilinä käyttäen, työni toisena tavoitteena on hahmottaa Tallinnan kaupunkikuvan ja kaupunkikulttuurin modernisoinnin ts. länsimaalaistumisen kehityslinjoja.

Kentältä kerätyn aineiston lisäksi olen viettänyt lukemattomia tuokioita "nojatuoliantropologina" yrittäen löytää aineistoa, joka avaisi tutkimusongelmaani. Koska tarkoitukseni on lisätä ymmärrystäni postmodernissa yhteiskunnassa, etenkin kaupungissa, tapahtuvia muutoksia kohtaan, tutkimukseni luokituu urbaanin antropologian alaan¹, jossa on 1960-luvulta alkaen kiinnitetty huomiota kaupunkikulttuurin tutkimiseen. Lähes näihin päiviin saakka tutkimuksissa on perehdytty kuitenkin tutkimaan kaupunkien pienyhteisöjä ja alakulttuureita perinteisiä antropologisia tutkimusmetodeja soveltaen. (Lappi 1999, 238 - 242.) Lisääntyvästi vasta 1990-luvulla tutkimuksissa on siirrytty huomioimaan itse kaupunki kaupunkina ja kaupunkitilana sekä siellä elävien "city-ihmisten" elämäntapoja. Antropologit ovat alkaneet tehdä tutkimuksia kaupungis-

---

¹ Katso urbaanin antropologian, kaupunkietnologian tai kaupunkikansatieteen nimitysten käytön ongelmista esim. Sääskilähti 1999, 13-15.

ta, ei kaupungissa. (Low 1996, 384.) Viimeaikaisissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota myös näkymättömiin mielikuviiin ja muihin tekijöihin, jotka ohjaavat sekä city-ihmisten käyttäytymistä että tietyllä alueella asuvien ihmisten käsityksiä omasta asuinalueestaan. Esille on nostettu tärkeä kysymys: kenen merkityksiä rakennettu ympäristö heijastaa.² Tallinnan tapauksessa olen joutunut miettimään, kuka Tallinnaa rakentaa ja mitkä mielikuvat ohjaavat kaupunkisuunnittelua. Uusina tutkimusaiheina urbaaniantropologiassa on keskitytty 1990-luvulla globalisaatioon ja sen seurauksiin kaupungissa sekä kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin kritiikkiin. (Low 1996, 393 - 396.) Tarkoitukseni on jatkaa tätä suuntausta, ja työni kolmantena tavoitteena on esittää, kuinka globalisaation seuraukset alkavat näkyä Tallinnan kaupunkikuvassa tänään.

Työni jakautuu siten, että johdantoluvun jälkeen toisessa luvussa, *Kentällä ja nojatuolissa*, kuvaan ensin tutkimusalueeni, esittelen keräämääni aineistoa sekä teen katsauksen siihen, mitä Tallinnasta on aikaisemmin tutkittu ja miten oma tutkimukseni eroaa näistä tutkimuksista. Tämän jälkeen selittän työni keskeisimmät käsitteet ja teoreettisen viitekehyksen. Kuvaan ensin Johan Fornäsin keskeisimmät näkemykset modernisaation ulottuvuuksista, minkä jälkeen kerron, kuinka olen soveltanut teoriaa konkreettisesti Tallinnan kaupunkikuvan muutoksia tarkastellessani. Työn keskeisen osion muodostavat luvut 3 - 5, joissa pyrin teoriaa soveltaen tuomaan esille niitä Tallinnan kaupunkikuvassa eri aikakautena tapahtuneita muutoksia, joilla on merkitystä modernisaation pro-

---

² Tästä esim. Tiina-Riitta Lapin tutkimus: *Mielikuvia kaupungista. Ympäristösuhteen etnologista tarkastelua Jyväskylän Kuokkalassa (1997)* ja Pekka Junkalan ja Nina Säaskilahden tutkimus: *Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta (1999)*.

sessissa. Luvussa kolme, *Modernisaation varhaisimmat siirtymäkaudet*, aloitan kertomukseni kuvaamalla keskiaikaista Tallinnaa, jolloin se oli yksi Euroopan kukoistavimmista kaupungeista. Keskiajalta teen harppauksen 1920 - 1930-luvuille, jolloin Viro oli ensimmäistä kertaa itsenäinen valtio. Neljännessä luvussa, *Neuvostoaajan Viro - henkisen kasvun aikaa*, käsittelen Viron historiassa aikajaksoa vuosina 1944 - 1990, jolloin se oli osa Neuvostoliittoa. Tämä luku on tärkeä siinä mielessä, että se antaa perspektiiviä ymmärtää viimeisen kymmenen vuoden sisällä tapahtuneita dynaamisia muutoksia. Tämän jälkeen tulen lähemmäksi tätä päivää ja luvussa viisi, *Kohti myöhäismodernia kulttuuria*, tarkastelen modernisaation viitekehyksessä niitä muutoksia, joita Tallinnan kaupunkikuvassa on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden sisällä. Tallinnan kaupunkikuvasta on löydettävissä kaikilla käsittelemilläni aikajaksoilla symboleita, jotka omalta osaltaan kertovat Viron kulttuurin modernisoitumisesta. Toisaalta symbolien kautta voidaan tulkita kulttuurin ihanteita, ajatuksia ja arvoja. Tämän vuoksi tarkastelen symboleita erikseen luvussa kuusi: *Kulttuurin modernisoituminen symbolien tasolla*. Työni päättyy lukuun *Mitä Tallinnan kaupunkikuva kertoo*, jossa kokoan tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja ajatuksia Viron kulttuurin modernisoitumisen prosessista sekä Tallinnan kaupunkikulttuurin ja kaupunkikuvan länsimaalaistumisesta ja globalisaation seurauksista Tallinnan kaupunkikuvalle.

2. KENTÄLLÄ JA NOJATUOLISSA

KENTTÄTYÖT JA AINEISTOT

Täysin tietämättömänä tulevista yliopisto-opinnoistani olen kirjannut ensimmäiset havaintoni Tallinnasta keväällä 1993, jolloin vierailin siellä ensimmäisen kerran. Matkan jälkeen kirjoittamassani iltalukion aineessa olen todennut, kuinka rakennukset ja puistoalueet olivat hoitamattomia ja autoista suurin osa, kuten taksikin, jolla ajoimme satamasta hotelliin, olivat Lada-merkkisiä. Kaupoissa huomioni oli kiinnittynyt erityisesti hyllyillä olleisiin suomalaisiin elintarvikkeisiin ja siihen, kuinka Raatihuoneen torilla pystyi suomalaista olutmerkkiä mainostavan päivävarjon alla juomaan "suomalaista" Juhla-mokka-kahvia ja syömään Valion jäätelöä. (Aine-93.) Ensivisiittini Tallinnaan sattuikin aikaan, jolloin Viron taloudessa elettiin Edgar Savisaaren mukaan (Nyberg 2001, 57) "Mehukatti-ilmiötä", jolla tarkoitettiin juuri suomalaisten tuotemerkkien tuleamista Viroon, kun omaa vastaavaa tuotantoa ei ollut. Varsinaiset kenttätyöni ja aineiston keruun olen suorittanut kesien 1997 ja 1998 aikana, jolloin tein kaksi kuukauden pituista matkaa Tallinnaan. Tallinnan lisäksi vierailin Tartossa, Pärnussa, Saarenmaalla ja Narvasa, sekä tutustuin Tallinnan lähiöalueista mm. Nõmmeen, Lasnamäkeen ja Mustamäkeen. Näiden kenttätyöjaksojen jälkeen olen vierailnut Tallinnassa vuosittain yhden tai kaksi kertaa, jolloin olen kirjannut ylös havaintojani muutoksista ja osin valokuvannut niitä.

Muutosten keskittyminen alkuvaiheessa varsin suppealle alueelle ohjasi tutkimusalueeni valinnassa, joksi lopullisesti

rajautui vanhan kaupungin alue ja siellä etenkin alakaupunki, jossa muutokset alkoivat näkyä pian Viron itsenäistymisen jälkeen. Toiseksi tutkimusalueeksi muodostui uuden kaupungin osan keskustan alue, jossa muutokset alkoivat näkyä tiettyjen pääkatujen varsilla selkeämmin 1990-luvun puolivälin jälkeen. (Liite 1, kartta 1) Nämä kaksi aluetta ovat tänään Tallinnan keskeisiä liikealueita, mutta symbolisesti niiden merkitys on erilainen, kuten jatkossa tulen osoittamaan.

Aineistoni jakautuu kolmeen osaan. Kenttätöiden aikana keräämäni aineisto koostuu haastatteluista ja kyselylomakkeiden kautta saaduista tiedoista. Ne antavat informaatiota lähinnä siitä, miten Tallinnan asukkaat kuvaavat Tallinnan vanhassa kaupungissa viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia. Haastattelujen ja kyselylomakkeiden lisäksi osan aineistosta muodostavat ottamani valokuvat sekä kenttäpäiväkirjat (KPK97 ja KPK98) molemmilta kenttätyöjaksoilta. Toisen osuuden aineistosta muodostavat sanomalehdistä keräämäni erilaiset lehtileikkeet sekä Viron kulttuuria käsittelevät lehdet (esim. Pro-Estonia). Lehtien lisäksi olen tutustunut neuvostoajana julkaistuihin Tallinnaa käsitteleviin kuvakirjoihin, joilla on ollut tärkeä merkitys hahmotellessani kaupungin ilmettä ennen itsenäisyyttä. Internet-aineisto ja kesällä-97 Tallinnan vanhasta kaupungista tekemäni kartta, johon merkitsin katutasossa olevien liikkeiden ja eri palveluyritysten nimet ja sijainnit muodostavat kolmannen osuuden aineistosta. Kesällä-98 merkitsin karttaan vuoden aikana katutasossa tapahtuneita muutoksia, jolloin havaitsin konkreettisesti, kuinka nopeatempoista Tallinnan muutosprosessi on ollut.

Tutkimusta varten haastattelin 12 henkilöä. Haastateltavista viisi oli miestä ja seitsemän naista. Ikänsä puolesta haastateltavat jakautuivat siten, että 53 - 60-vuotiaita oli neljä, 40 - 49-vuotiaita kaksi, 30 - 39-vuotiaita kolme ja 20 - 29-vuotiaita kolme. Haastatelluista olen erottanut kolme henkilöä nk. asiantuntijoiksi, koska esitin heille eri kysymykset kuin muille haastateltavilleni. Haastateltavat kuten kyselylomakkeisiin vastanneet, kokosin sattumanvaraisesti: kiertelin kaupungilla eri liikkeissä, yhdistyksissä ja yrityksissä. Asiantuntijoiden kanssa sovin haastatteluajat etukäteen puhelimitse.

Haastattelut olen suorittanut siten, että ensimmäisen kenttätöjaksos aikana, kesällä 1997, tein ainoastaan yhden haastattelun. Haastattelua varten kokosin joitakin teemakysymyksiä, joiden avulla pyrin lähinnä saamaan yleiskuvan siitä, minkälaista virolaisten elämä oli neuvostoajalla ja miten se on muuttunut uuden itsenäisyyden alkuvuosina. Koska haastateltava oli ennestään tuttu, haastattelu oli lähinnä vapaata keskustelua, jonka aikana kävimme läpi vanhan kaupungin historiaa, Tallinnan lähiöalueiden kehittymistä ja yleisiä muutoksia, joita kaupungissa on tapahtunut 1990-luvulla. Osa keskustelustamme koski virolaisten elintasoja.

Toisen kenttätöjaksos aikana (kesällä 1998) haastattelin 11 henkilöä. Tällöin haastattelun rungon muodostivat kysymykset, joiden ensisijainen tarkoitus oli selvittää, miten paikalliset kuvaavat Tallinnan, lähinnä vanhan kaupungin, muutosprosesseja ja mitä mieltä he ovat niistä. Tahdoin myös selvittää, miten henkilöt kokevat alueena vanhan kaupungin ja mitä se paikkana heille merkitsee. Lisäksi muutama kysymys koski

Viron kulttuuria ja sitä, miten henkilöt määrittelevät sen.³ Haastattelut kestivät noin tunnin ja nauhojen kokonaispituus on noin 11 tuntia. Nauhat on litteroitu. Näiden haastattelujen lisäksi tein kesällä -98 kaksi asiantuntijahaastattelua. Henkilöistä toinen työskenteli Viron kulttuuritoimen palveluksessa ja toinen Tallinnan Muinaismuistoyhdistyksessä (Tallinna Muinsuskaitse Selts). Näiden kahden asiantuntijahaastattelun avulla yritin hahmottaa lähinnä Viron kulttuurin painopistealueita ja tulevaisuuden näkymiä. Haastattelujen yhteispituus on tunti, ja olen litteroinut niiden keskeisen sisällön. Haastatteluihin viitataan esimerkiksi merkinnällä H1/2 tai AT2/3, jolloin alkukirjain ja sen perässä oleva numero viittaa joko tavalliseen haastateltavaan tai asiantuntijaan. Jälkimmäinen numero kertoo litteraation sivun.

Kyselylomakkeita jaoin sattumanvaraisesti eri liikkeisiin ja ravintoloihin eri puolille vanhaa kaupunkia yhteensä 13 kpl. Kyselylomakkeen kysymykset koostuvat samoista avokysymyksistä kuin mitä tein haastateltavilleni. (Liite 3) Kyselylomakkeisiin vastanneista naisia oli kymmenen ja miehiä kolme. Iältään vastaajat jakautuivat siten, että alle 20-vuotiaita oli kaksi (17 ja 19-vuotiaat), 20 - 28-vuotiaita oli seitsemän, 29 - 41-vuotiaita oli neljä. Jakaessani lomakkeita sovimme päivän, jolloin hakisin lomakkeet pois ja näin sain kaikki 13 kyselylomaketta takaisin. Viitataan lomakkeisiin esimerkiksi merkinnällä KL10/4, jolloin käyttämäni lainaus löytyy kyselylomakkeen numero kymmenen sivulta neljä.

---

³ Tältä osin olen hyödyntänyt aineistoani Estologian proseminarityössäni (2001): Kaupunkitila ja kulttuuri. Virolaisten suhde Tallinnan vanhaan kaupunkiin. Työ on arkistoitu Jyväskylän yliopiston etnologian laitokselle.

Satunnaisotoksella valitut informantit voivat antaa aihetta lähdekriittiseen pohdiskeluun. Huolimatta siitä, että otosjoukko edustaa eri ammattiryhmiä ja koostuu eri-ikäisistä vastaajista, ovat heidän vastauksensa kuitenkin erittäin yksimielisiä. Jo näinkin pienellä määrällä haastatteluja voidaan siten saavuttaa saturaatiopiste. Tämän lisäksi haastattelut ja kyselylomakevastaukset edustavat vain osaa aineistostani, minkä vuoksi katson, että informanttien mielipiteet antavat tärkeää lisänäkemystä Tallinnan kaupunkikuvan muutoksesta, mutta heidän valikoituminen sattumanvaraisesti ei tutkimusongelmastani johtuen vaikuta työn lopputuloksiin.

Informatiivisesti tärkein niin muistiani kuin muutakin materiaalia tukeva aineisto koostuu ottamistani valokuvista, joita on kaikkiaan 273 kpl. Kuvatessani johtoajatukseni oli tallentaa kaikkia niitä muutoksia ja uudistuksia, joita havaitsin tai kuvittelin Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneen. Tietyksi kuvausta rajaavaksi tekijäksi muodostui länsimaalaisten piirteiden etsiminen katukuvasta. Tämän johdosta kuvamateriaali koostuu rakennuksista, mainoksista, kylteistä, näyteikkunoista sekä ilmiöistä, jotka voidaan luokitella tietyllä tapaa länsimaalaista kaupunkikuvaa edustaviksi. Osa kuvistani käsittelee Viron kulttuuria ja sille ominaisia piirteitä sekä Viron kaupungeista (Tartto, Kuresaari) ja Tallinnan lähiöalueista (Lasnamäki, Nõmme) ottamiani kuvia. Helpottaakseni kuvien käsittelyä olen luokitellut ne viiteen eri ryhmään sen mukaan, mitä muutosta ne lähinnä mielestäni kuvaavat. Siten ensimmäisen ryhmän kuvat käsittelevät elämää, kulttuuria ja vapaa-aikaa, toisen ryhmän kuvat turismin eri teemoja. Restauroiduista rakennuksista ja uusista näyteikkunoista otetut kuvat ovat kolmannessa ryhmässä. Neljännen ryhmän kuvat sisältävät uusista rakennuksista sekä Tallinnassa

sijaitsevista erilaisista ulkomaalaisia yrityksistä ja mainoskylteistä otettuja kuvia. Viidennen ryhmän kuvat ovat sekalaisia ja suurin osa niistä käsittää erilaisia näkymiä ja ilmiöitä Tallinnasta, Tartosta ja Kuresaaresta, joita en suoranaisesti ole yhdistänyt ryhmiin I - IV. Kuvat toimivat lähdemateriaalina ja hyödynnän niitä läpi työn, minkä vuoksi kuvat on järjestelty omiin ryhmiinsä juoksevin numeroin. Viitattessani kuviin, joita en esitä työn sivuilla, käytän esimerkiksi merkintää KII/3, jolloin tarkoitan kuvaa kolme ryhmästä kaksi.

TALLINNA AIKAISEMMISSA TUTKIMUKSISSA

Vanhana keskiaikaisena kaupunkina Tallinnaa on aikaisemmin tutkittu paljon. Tutkimukset, joihin olen tutkimukseni yhteydessä perehtynyt, voidaan kuitenkin jakaa joko taidehistoriallisiin tai historiallisiin tutkimuksiin. Vain pientä osaa omaa tutkimustani sivuavista tutkimuksista voidaan pitää kansatieteellisinä. Yhtään vastaavaa tutkimusta, jossa kulttuurin modernisoitumista olisi tarkasteltu kaupunkikuvassa tapahtuneiden muutosten kautta, en löytänyt. En myöskään löytänyt yhtään tutkimusta, jossa olisi keskitytty tutkimaan Tallinnan kaupunkikulttuuria. Siten olen joutunut kokoamaan aineistoni eri lähteistä pala palalta. Se on tuonut työhön oman vaikeutensa, mutta myös haastavuutensa.

Työni kannalta merkittävimmiksi tutkimuksiksi nousivat taidehistorialliset ja historialliset tutkimukset. Taidehistoriallisissa tutkimuksissa Tallinnaa on tarkasteltu rakennettuna

fyysisenä kohteena, jolloin kaupunkia on tutkittu tilana, tai tutkimuksen kohteena ovat olleet historiallisesti merkittävät rakennuskohteet tai muistomerkit keskiajalta nykypäivään. Hahmotellessani Tallinnan alueellista ja kaupunkikuvallista kehitystä käytin päälähteinäni arkkitehti Dmitri Brunsin vuonna 1993 ilmestynyttä teosta Tallinn. Linnaehituslik kujunemine, jossa Bruns kuvaa kattavasti Tallinnan kaupunkirakentamista ja -suunnittelua keskiajalta 1980-luvulle, sekä arkkitehti Villem Raamin toimittamaa Viron arkkitehtuuria käsittelevää kirjasarjaa (Eesti Arhitektuur I - IV), jonka ensimmäinen osa käsittelee Tallinnaa ja sen lähiöiden syntymistä. Raamin ja Brunsin teosten hyvänä puolena on tekstiä täydentävä runsas kuvitus rakennuksista ja lähiöalueiden kartoista. Näiden lisäksi yhtenä selkeänä yleisteoksena, johon on koottu lyhyesti Viron arkkitehtuurin kehitys ja suuntaviivat 1800-luvun lopulta 1990-luvun alkuun, on arkkitehti Liivi Künapun Estonian architecture. The building of a nation (1992).

Historiallisia tutkimuksia Virosta on tehty useita. Yleisten historiateosten (esim. Toivo Raunin ja Seppo Zetterbergin), ohella yhtenä merkittävänä lähteenäni on ollut Raimo Pullatin vuonna 1976 toimittama kirja Tallinna ajalugu 1860-ndate aastateni. Teoksessa Pullat on kuvannut tarkasti ja paikoitellen varsin elävästi myös hansa-aikaisen Tallinnan sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista elämää.

Tarkastellessani aikaisempia tutkimuksia oman tieteenalan ja tutkimusongelmani perspektiivistä suurimmaksi ongelmaksi muodostui Viron kaupunkikulttuurin tutkimuksen vähyys tai suoranainen puute. Kansatieteilijä Ants Viireksen mukaan (1997, 19 - 20) ensimmäinen Viron kaupunkielämää käsittelevä kansatie-

teellinen tutkimus tehtiin vuonna 1981, jolloin ilmestyi Ene Mäsäkin tutkimus Tallinnan esikaupunkien elinoloista 1870 - 1940-luvuilla (Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870 - 1940). Seuraava, kolmen yliopiston yhteistyönä syntynyt kaupunkikansatieteellinen tutkimus *Everyday life and Ethnicity. Urban families in Loviisa and Võru 1988 - 1991*, ilmestyi vuonna 1994. Näistä tutkimuksista ei ole ollut itselleni hyötyä. 1990-luvulla on lisäksi ilmestynyt joitakin artikkelikonaisuuksia, joissa on käsitelty joko Viron kansankulttuuria tai joitakin sen osa-alueita.⁴ Näihin artikkelikonaisuuksiin en ole perehtynyt, koska niitä ei ole saatavilla Suomessa. Ainoa käsiini saama kirja, joka keskittyy kuvaamaan pääpiirteittäin Viron kulttuuria, on Lauri Vahtreen vuonna 2000 kirjoittama *Eesti kultuuri ajalugu. Lühiülevaade*. Teoksessa Vahtre tuo esille oleellisimmat piirteet Viron kulttuurista muinaisajalta 1980-luvun loppuun. Teoksen hyöty työssäni on sikäli merkittävä, että Vahtre kuvaa siinä, tosin varsin suppeasti, tallinnalaisten kaupunkielämää 1920 - 1930-luvuilla sekä sitä, miten tekniset uudistukset saapuivat tuolloin Tallintaan. Vahtreen kirjan lisäksi, pohtiessani Viron kulttuuria, sen sisältöä, kehittymistä ja muuttumista, tärkeinä ajatuksiani valaisevina ja vahvistavina kirjoituksina on toiminut Ellen Vunderin artikkeli *Modernization and changes in cultural patterns in 19th-20th century Estonia*. Artikkelissaan Vunder tarkastelee, kuinka Viron yhteiskunnassa ja sosiokulttuurissa (yksilön mentaliteetissa, käytöksessä, elämäntyyllisissä ja arvoissa) 1800-luvun lopulta alkanut modernisoituminen on vaikuttanut virolaiseen talonpoikauskulttuuriin. Vunderin ja oman tutkimukseni lähtökohtaero on, että lähestyn Viron kulttuurin modernisoitumista kaupungin kautta. Tarkoituksena-

---

⁴ Tämä käsitys perustuu Ellen Vunderin (2001,148-154) artikkeliin ja artikkelin lopussa olevaan lähdeluetteloon.

ni on tarkastella Tallinnan kaupunkikulttuurin juuria ja sen kehitystä näihin päiviin saakka. Myös Aili Aarelaid-Tartin artikkeli *Displacement of center and periphery in the history of Estonian culture*, on selkeyttänyt näkemystäni siitä, kuinka monelta eri taholta Viron kulttuuri on saanut vaikutteita vuosisatojen aikana. Aineiston fragmentaarisuuden vuoksi tutkimukseni on siten tässä vaiheessa yleisluontoinen tulkinta Viron kulttuurin modernisoitumisesta. Kenties tulevaisuudessa, Viron kaupunkitutkimuksen edetessä, itselläni on mahdollisuus palata ja täydentää nyt vaillinaisiksi jääviä osia.

TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

Tutkimukseni kohteena on kaupunki, jota pidetään alati muuttuvana luonnon, rakennetun, sosiaalisen ja henkisen ympäristön muodostamana kulttuurisena kokonaisuutena. (Räsänen 1994, 185.) Kaupunki voidaan myös nähdä urbaanin elämän ja arkipäivän toimintojen sosiopoliittisena manifestaationa (Low 1996, 384). Viron tapauksessa kaupungilla (Tallinnan vanha kaupunki) on tilana myös tärkeä merkitys rakennettaessa kansallista kulttuuria ja identiteettiä. Kun kaupungin yhteydessä puhutaan identiteetistä, sillä voidaan Pekka Virtasen mukaan (1998, 7 - 8) tarkoittaa joko sisäistä tai ulkoista identiteettiä. Kaupungin sisäinen identiteetti tarkoittaa samaistumista tiettyyn paikkaan tai alueeseen siten, että tietyn paikan kautta voidaan puhua yhteenkuuluvuuden tunteesta - mehengestä. Vahvaan identiteettiin liittyy käsitys paikkakunnan omaleimaisuudesta ja erilaisuudesta, mutta se voi liittyä myös fyysiseen ympäristöön: toriin, kirkkoihin ja vanhoihin rakennuksiin. Kaupungin ulkoisella identiteetillä eli imagol-

la tarkoitetaan sitä yleistä kuvaa, joka kohteesta on muodostunut ulkopuolisille. Kohteena voi olla koko kaupunki tai jokin merkki sieltä, joista muodostuu usein kaupungin ja maan symboleita. Imago on siten tietyllä tapaa korostunutta erilaisuutta, yksilöllisyyttä. (Virtanen 1998, 9 - 11.) Kulttuurin tuotteena, osana kansallista identiteettiä ja urbaanin elämän ilmentäjänä, kaupunkia voidaan tarkastella kaupunkikuvan kautta, mikä on työni keskeisin käsite.

Kaupunkikuva on monikerroksinen. Siihen kuuluvat ihmiset ja kaupungin eri toiminnot, jotka muodostavat yhdessä katujen, rakennusten, siltojen, muurien, tornien, merkkien, mainosten, puistojen ja ympäröivän luonnon kanssa kaupunkikokonaisuuden. (Helin & Turtiainen & Vesikansa 1982, 8 - 16.) Kaupunkikuva muuttuu. Se on ollut eri aikakausina erilainen, mutta se kuvaa aina omaa aikaansa. Moderni ja modernismi liitetään kulttuurisena virtauksena nimenomaan kaupunkiin ja katujen elämään (Knuuti 1993, 21). Käsitys, miltä länsimainen moderni kaupunki näyttää ja miten moderni kaupunkilainen käyttäytyy, muodostui ihmisille ensi kerran kaupungistumisen ja kapitalistisen kehityksen myötä 1800-luvulla. Länsimaisen kaupungin esikuvaksi nousi Pariisi, jonka luomaa ilmapiiriä - kahviloi- ta, boulevardejä, kulttuuripaikkoja ja katukuvaa kokonaisuudessaan - monet pitivät tuolloin modernina.⁵ Tällöin puheeseen liitettiin käsite länsimaalainen tai moderni kaupunkikuva. Toisen maailmansodan jälkeen tilanne muuttui ja Amerikasta tuli taloudellisen, poliittisen ja sotilaallisen mahdin kautta lähes kaikkien ihannoima suurvalta, joka nousi kaupunkikuvallaan ja modernilla ilmapiirillään eurooppalaisten esikuvaksi. Sama valta sillä on edelleen, vaikka sitä on viime

---

⁵ Kts. esim. Marshall Bermanin (1982, 131-132) kuvaus 1800-luvun Pariisista.

aikoina hieman horjutettu.⁶ (Berman 1982, 16 - 17; Kotkavirta & Sironen 1989, 7 - 12.) Amerikkalainen kaupunkikuva voitaisiin määritellä näkymäksi kaupungista erilaisine mainosvaloineen ja -kyltteineen. Kuvaan kuuluvat myös muotivaatteiden myyntiin erikoistuneet liikehuoneistot suurine näyttävine ja selkeine näyteikkunoineen sekä laajalle levinneet monikansalliset yhtiöt. Arkkitehtonisesti 1990-luvulle on yhtenä osana ominaista erikorkuiset minimalistiset, enenevässä määrin lasikatteiset rakennukset.

Länsimaalainen kaupunkikuva on seurausta modernisaation prosessista, joka on toinen keskeinen käsite työssäni. **Modernisaation prosessia** ja sen aiheuttamia muutoksia yhteiskunnassa on totuttu kuvaamaan seuraavin sanoin: länsimaalaistuminen, kaupungistuminen, kapitalismi, teollistuminen, demokratisoituminen, maallistuminen ja/tai sivilisoituminen. Ne kaikki viittaavat samaan länsimaissa 1700-luvulta alkunsa saaneeseen historialliseen prosessiin, joka on aiheuttanut muutoksia ensisijaisesti taloudessa, teollisuudessa, politiikassa, sosiaalisissa suhteissa ja/tai kulttuurissa. (Fornäs 1998, 32.) Prosessin päämääränä on Fornäsin mukaan saavuttaa moderniteetin tila, jolla hän tarkoittaa kokonaista aikakautta tai historian vaihetta, jolloin modernisaation prosessi on tullut eri vaiheittensa kautta päätepisteeseen. Esteettisissä teorioissa voi törmätä myös käsitteeseen modernismi, jolla tarkoitetaan moderniteetin tilaan reagoivia liikkeitä, kuten esimerkiksi postmodernismi on.⁷ (Fornäs 1995, 55 - 56.)

⁶ Tällä tarkoitan mm. syksyistä (11.9.2001) Manhattanin terroristi-iskua.

⁷ Fornäsin, samoin kuin Anthony Giddensin mielestä postmodernismi ei ole syrjäyttänyt modernia aikakautta vaan, että elämme parhaillaan modernin aikakauden radikaalisinta vaihetta. Tarkemmin modernin ja postmodernin pohdinnasta ks. esim. Giddens 1990, 45-51.

Modernisaation prosessi on ajallinen ilmiö. Keskiajalla käsitteellä moderni erotettiin ensimmäisen kerran uusi aika vanhasta ajasta, antiikista. Kolmen seuraavan vuosisadan aikana (1500–1700-luvuilla), keskiaikaa pidettiin pimeänä aikana. Oma, uusi aikakausi, koettiin aina edellistä modernimpänä. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla moderni sai aikakäsityksenä merkityksen ohimenevä. Syklinen aikakäsitys muuttui lineaariseksi - ajaksi, joka jatkaa loputonta etenemistään. Lineaarisuudesta tuli edistyksen merkki ja tulevaisuudelta odotettiin yhä enemmän, yhä parempaa. Tämä modernille oleellinen ajatus on voimassa vielä 2000-luvullakin. (Kotkajärvi & Sironen 1989, 10 - 12; Giddens 1990, 18 - 19.) Yhteisen, länsimaisen aikakäsityksen ohella modernisaation prosessi sisältää ajatuksen yhteisestä ajattelusta. Ajatus juontuu samoin 1500–1700-luvuille, jolloin mentaliteetissa tapahtuneen kehityksen myötä ihmisille muodostui osittainen tieto jaettavasta julkisesta ja yhteisöllisestä ajattelusta. Ihminen alkoi yhä paremmin tiedostaa paikkansa ja oikeutensa yhteiskunnassa. Tätä todistivat Ranskan vallankumouksen iskulauseet - vapaus, veljeys, tasa-arvo -, jotka hieman myöhemmin saivat rinnalleen ajatuksen rationalismista - uskosta järkeen ja sen kaikkivoipaisuuteen. Lopullinen ihmisten ajatukset yhdistävä tekijä oli maailmanlaajuinen standardoitu ajanlasku, joka kattoi maailman 1900-luvun kuluessa. (Kotkajärvi & Sironen 1989, 10 - 12; Giddens 1990, 18 - 19.)

Kolmas pääkäsite työssäni on *kulttuuri*, koska modernisoituminen on kulttuurinen prosessi. Nykykäsityksen mukaan kulttuurille ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää. (Jargon 1998, 47.) Kuitenkin kulttuurien kohtaamisten ja kreolisoitumisten seurauksena kulttuuria ei nähdä staattisena, vain yhden kulttuurin tai ihmisryhmän tiettyä kokonaisuutena, vaan enempi

vaihtelevana ilmaisuna, joka tuottaa omia kulttuurisia merkityksiä ja merkitysjärjestelmiä. Näiden merkitysjärjestelmien tarkoitus on taata kulttuurin jatkuvuus ja muuttumattomuus. (Lönngqvist 1999, 29 - 32.) Koska tutkimusongelmanani on tarkastella Viron kulttuurin modernisoitumista monitasoisen kaupunkikuvan avulla, käytän hyväkseni vanhaa, klassista antropologista ajatusta kulttuurista: kulttuuria on kaikki, mitä ihminen on luonut ja luo ympärilleen. Se sisältää yhteisön henkisen, aineellisen ja sosiaalisen puolen. (Jargon 1998, 47.) Symboleita ja kaupunkikuvaa tulkitessani tulen ottamaan huomioon myös kulttuurin ilmaisullisen puolen. Käyttämästäni kulttuurin käsitteestä voidaan siten Johan Fornäs'in tavoin (1998, 168 - 169) käyttää nimitystä hermeneuttis-semioottinen kulttuuri.

Kaupunkikulttuurista voidaan erottaa kansallinen ja kansainvälinen (länsimaalainen) puoli. Kuten Matti Klinge (1999, 295 - 297) on todennut, kansallinen kulttuuri on käsitteenä ongelmallinen, koska se koostuu monesta tekijästä. Ensinnäkin kansallinen kulttuuri on totuttu jakamaan, tänään hieman vanhahtavalta kuulostavasti, säätyläis- ja rahvaankulttuuriin. Tämä jako erottaa toisistaan kaupungin- ja maaseudun kulttuurin. Kaupungin populaarikulttuurin ja maaseudun kulttuurin "yläpuolelle" Klinge asettaa vielä kansallisen eliitin luoman korkeakulttuurin, joka koostuu kuva- ja rakennustaiteesta, taidemusiikista, kansallisuuskirjallisuudesta sekä tieteestä. Korkeakulttuuriin kuuluu lisäksi "kansan yläkerros", joka näyttää suuntaa talouselämälle, politiikalle ja oikeudenkäytännölle.⁸ Kansainvälinen kulttuuri (tai tänään globaali kulttuuri) on seurausta modernisaation projektista omaksu-

---

⁸ Kun jatkossa puhun Viron kulttuurista tarkoitan sillä kulttuuria laajassa mielessä. Mikäli erittelen virolaisen talonpoikais-, korkea- ja populaarikulttuurin toisistaan, tuon sen ilmi sanavalinnoilla.

tuista ideologioista. Se alkoi levitä maailmanlaajuisesti toisen maailmansodan jälkeen ja sisältää kaikkialla tiettyjä, osittain yhteisesti jaettuja piirteitä, kuten tyylin, tavat, kielen, uskomukset ja symbolit. (Featherstone 1990, 171 - 176.) Sanalla globalisaatio, joka tänään on muotiasana, tarkoitetaan kuitenkin, kuten Stuart Hall painottaa (1999, 57), samaa vanhaa ilmiötä, länsimaalaistumisprosessia, jossa vietään muualle läntisiä tavaroita, arvoja, hierarkioita ja elämäntapoja. Globalisaatio - käsitteellä on vain helppo liittää yhteen tiettyjä prosesseja ja muutosvoimia, jotka ylittävät kansalliset rajat ja yhdentävät ja yhdistävät yhteisöjä ja organisaatioita. (Hall 1999, 57 - 64.)

Kuten kulttuurikäsitteiden yhteydessä viittasin, kulttuurit kommunikoivat keskenään kulttuurisesti merkitsevien merkitysjärjestelmiensä avulla, joiksi **symbolit** on luettava. Symboleita pidetään yleisesti sopimuksenvaraisina, kulttuurisidonnaisina merkkeinä, jotka viittaavat kohteeseensa yhteisesti sovitulla tavalla. Kulttuurin symboli voidaan tehdä mistä tahansa objektista, kuten esineestä, sanasta tai eleestä, joka edustaa jotakin, johon sillä ei ole luonnollista ja todellista yhteyttä. (Jargon 1998, 163.) Symboleita pidetään kulttuurin pysyvinä rakenteina, mutta ne eivät ole muuttumattomia. Kulttuuristen muutosten yhteydessä syntyy uusia symboleja ja vanhat symbolit saavat uusia merkityksiä tai merkityksiä rikotaan tietoisesti, jolloin särjetään vanhoja kulttuuriarvoja. (Heikkinen & Kupiainen 1994, 261.) Julkisiin rakennuksiin on perinteisesti liittynyt symbolisia merkityksiä, joista monet ovat tärkeitä yhteisöllisiä identiteettisymboleita. (Tuovinen 1993, 98 - 99.) Symboleilla on kaksi tärkeää merkitystä työssäni. Ensinnäkin symboleiden kautta voidaan tulkita kulttuurin modernisoituminen. Toiseksi symboleiden katsotaan hei-

jastavan myös kulttuurin ajatuksia, ihanteita, arvoja ja maailmankatsomusta. (Fornäs 1998, 166 - 170.) Itse Viron kulttuuri, jota voidaan pitää esimerkkinä kulttuurista, jolle on ollut ominaista kommunikoida symbolien tasolla, tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tulkita symboleita ja niiden kulttuurisia merkityksiä. Aivan kuten kulttuurikäsitteen yhteydessä, myös symboleista on erotettavissa kansalliset ja kansainväliset symbolit. Kansallisilla symboleilla tarkoitetaan lippua, vaakunoita, kansallislauluja, kansalliseepoksia, romaaneja, kansallispelejä ja jopa kansalliskukkia ja -eläimiä. Maaseutua ja sen henkeä symboloivat erityisesti kansallispuvut, kansantanssit ja pelimannijuhlat. Kansallisilla symboleilla on myös alalajeja kuten heimo-, maakunta- ja osavaltiosymbolit. Symboloiden merkitys eri kansakunnille ja etnisille ryhmille on yhteenkuuluvuuden vahvistaminen. (Klinge 288 - 302; Tarasti 1990, 203 - 208.) Kansainvälisten symboloiden (mitä ne ovat, selviää työn kuluessa) merkitykset ovat (tai niiden toivotaan olevan) kansainvälisesti jaettuja. Ne ovat, globalisaatioon liittyneinä, herkempiä muuttumaan, mutta niissäkin on erotettavissa pysyvämpiä, kuolemattomanakin pidettyjä merkityksiä.

MODERNIN ULOTTUVUUDET JOHAN FORNÄSIN MUKAAN

Moderni, yhteinen aika ja ajattelu ovat läsnä Johan Fornäsinkin teoriassa, jossa hän operoi käsitteillä modernisuuden horisontaalinen ja vertikaalinen ulottuvuus. Horisontaalisen ulottuvuuden avulla Fornäs erottaa modernisaation prosessin

eri aikakausia ja asteita. Prosessi on hänen mukaansa käynyt läpi kolme aikakautta: varhais-, kypsän modernin ja myöhäis-modernin vaiheen. Näiden aikakausien avulla Fornäs pyrkii korostamaan, että moderniteetti ei ole aikakautena homogeeninen. Se koostuu erilaisista asteista ja vaiheista, joilla jokaisella on pitkä historia ja esihistoria. Varhaismodernin kauden, jota edelsi orastava moderniteetti, Fornäs sijoittaa vuosien 1500 ja 1800 välille, jolloin Eurooppaa mullistivat industrialismi, valistus ja Ranskan vallankumous. Kypsän moderniteetin Länsi-Eurooppa saavutti Fornäsin mukaan 1900-luvun alussa. Sen piirteinä hän pitää tasoa, jolloin poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja psykologiset muodot ovat vakiintuneet täysmittaiseksi porvarilliseksi ja teolliseksi yhteiskunnaksi, jossa toimii kapitalistinen tuotanto- ja jakelumuoto. Julkinen sfääri, esteettiset koodit ja genret ovat erilaistuneet poliittista ja kulttuurista toimintaa varten. Myös eri-ikäisillä, eri sukupuolta edustavilla ja eri sosiaaliseen luokkiin kuuluvilla on erityiset, mutta yleisten normien mukaiset elämäntavat, sosialisointi mekanismit ja henkilökohtainen identiteetin kehittyminen (Fornäs 1998, 48 - 50.) Kypsän moderniteetin jälkeen Fornäs on tarkastellut 1960-luvulta alkaen yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa ilmapiirissä tapahtuneen muutoksen. Tällöin ajateltiin yleisesti, että postmoderni aikakausi syrjäytti modernin aikakauden. Johan Fornäs, samoin kuin Anthony Giddens (1990, 46) ovat sitä mieltä, että jatkuvat dynaamiset muutokset yhteiskunnan eri asteilla viittaavat enemmän siihen, että postmodernin aikakauden sijasta elämme voimaperäisempää ja radikaalimpaa moderniteetin aikaa. Tästä ajasta Fornäs käyttää nimitystä myöhäismoderniteetti. (Fornäs 1998, 51 - 54.)

Modernisoituminen tulee eri aikakausina esille eri tasojen ja puolien kautta, joita Fornäs kutsuu modernisuuden vertikaaliksi ulottuvuuksiksi. Modernisoitumisen eri tasoja tulkittaessa voidaan Fornäsin mukaan keskittyä (1) *ulkoisiin, objektiivisiin, institutionaalisiin sfääreihin*, jolloin tarkastellaan talouden, teknologian ja/tai politiikan modernisoitumista. Toisena tasona Fornäs erottaa (2) *intersubjektiiviset eli subjektien välisessä kanssakäymisessä tapahtuneen modernisoitumisen*, jolloin otetaan huomioon sosiaalinen ja/tai kulttuurinen modernisoituminen. Näiden lisäksi Fornäs puhuu vielä (3) *psykologisesta modernisoitumisen tasosta* viitaten subjektin sisäisiin prosesseihin. (Fornäs 1998, 58.) Fornäsin teorian rinnalla olen tarkastellut paljon modernisaatiota tutkineen Anthony Giddensin ajatuksia, koska huomasin, että heidän ajattelussaan on paljon yhteneviä ja toisiaan tukevia piirteitä. Mikäli mahdollista, Giddensin näkemykset vielä selkeyttävät Fornäsin ajatusten ymmärtämistä. Tämän vuoksi olen jatkossa yhdistänyt tärkeimmät näkökohdat heidän ajattelustaan, minkä toivon selkeyttävän teorian ymmärtämistä myös lukijalle.

Anthony Giddensia tulkiten voidaan puhua tietyistä ehdoista, joiden on toteuduttava ennen kuin mikään valtio voi olla moderni. Kuten Giddens (1990, 174) korostaa, modernisaatiosta puhuttaessa tarkoitetaan institutionaalisia muunnoksia, joiden alkuperä on syvällä Euroopan historiassa. 1. Ensimmäinen ehto modernisaation kehitykselle on ollut kansallisvaltion kehittyminen. (Giddens 1990, 71.) Tämä ehto sisältyy Fornäsin politiikan modernisoitumiseen. *Poliittinen modernisaatio* sisältää maailmanlaajuisen kansakuntien verkoston muotoutumisen. Sen edellytyksenä on, että demokraattiset, parlamentaar-

riset valtiojärjestelmät ovat lainsäädäntöön, hallintaan, sodankäyntiin, sosialisointiin ja sosiaalipalveluihin liittyvine laitoksineen yhteistyössä yhteiskunnan kanssa kysymyksissä, jotka liittyvät julkisiin intresseihin ja kansallisvaltioiden keskinäisiin kansainvälisiin suhteisiin. (Fornäs 1998, 60.)

2. Toisena modernisaation ehtona Giddens pitää kapitalistista tuotantoa, joka Fornäsin teoriassa sisältyy *taloudelliseen modernisaatioon*. Kapitalistinen markkinajärjestelmä vaikuttaa ja määrittää yhteiskunnallista ja kulttuurista elämää. Se käsittelee erilaisten hyödykkeiden tuotannon, yksityisen pääoman, kansainvälisen työvoiman käytön ja kilpailukykyiset markkinat. Sen kautta levitetään tavaroita ja laajennetaan aineellista vaurautta. Kapitalistinen talous synnyttää negatiivisina piirteinä epätasa-arvoa, köyhyyttä ja oikeudettomuutta ihmisten välille. Taloudellisen modernisaation seurauksena syntynyt yleinen, jaettu palkkatyö on myös luonut modernin valtajärjestelmän. (Giddens 1990, 55 - 56; Fornäs 1998, 59.)

3. Kolmas modernin yhteiskunnan edellytys, jota kapitalistinen talousjärjestelmä vaatii, on *tekninen modernisaatio*. Teknologialla ja teknologiauskolla on aina ollut ja on yhä suuri vaikutus modernissa kulttuurissa. Tekniseen modernisaatioon sisältyvät teollistuminen ja digitalisoituminen sekä maanviljelys-, käsityö-, sodankäynti-, informaatio-, ja viestintätekniikoiden keksiminen ja leviäminen, jotka mahdollistavat ihmisen fyysisen hyvinvoinnin. Toisaalta käännteisinä ne voivat olla uhkana koko yhteiskunnalle ja maailmalle. (Fornäs 1998, 59; Giddens 1990, 56.)

4. Kulttuuriin liittyvänä ilmiönä modernisaation prosessi on subjektienvälistä sosiokulttuurista toimintaa. Modernisoitumisen myötä sosiaaliset suhteet on kuitenkin jouduttu organisoimaan uudelleen, mikä on seurausta modernille luonteenomaisesta dynaamisuudesta, laajalle leviämisestä ja kansainvälistymisestä. (Giddens 1990, 35 - 43). Modernille ihmisille on luonteenomaista refleksiivinen, rutiininomainen vuorovaikutuksellinen käyttäytyminen - "keep in touch" - ympäristön kanssa. Moderni ihminen tarkkailee tulevaa informaatiota ja toisia ihmisiä, jotta tietäisi, miten tulee käyttäytyä. Refleksiivisyys heijastaa siten kulttuurista tapaa, jolla voidaan peilata niin yksilöllisiä kuin kollektiivisia, sosiaalisia tai kulttuurisia minuuksia ja identiteettejä. Refleksiivinen käyttäytyminen ei ole uutta, mutta se kuuluu oleellisesti myöhäismoderniin kulttuuriin ja etenkin globalisaatioon, jonka edellytyksenä on refleksiivisyys muun maailman kanssa ja suhteiden ja toimintojen eriyttäminen paikallisesta kontekstista. (Giddens 1990, 70 - 71; Fornäs 1998, 62.) Tätä intersubjektiivista eli subjektienvälistä modernisoitumista tarkastellessaan Fornäs on erottanut toisistaan *sosiaalisen ja kulttuurisen modernisoitumisen*. Sosiaalista modernisoitumista tapahtuu normien, ryhmien, suhteiden ja kanssakäymismuotojen tasoilla. Kulttuurinen modernisoituminen näkyy merkityksellisten symbolisten muotojen tasoilla sekä arjen esteetikassa ja taiteellisissa käytännöissä. (Fornäs 1995, 61.)

Tiivistetysti: moderniteetin horisontaaliset aikakaudet eivät ole olemassa millään yksiselitteisellä tavalla. Ne ovat kuitenkin Fornäsin mielestä välineitä, joiden avulla merkittävät historialliset muistot voidaan järjestää "merkityksellisiksi kertomuksiksi". Prosessi ei ole mielivaltaisen, sillä kertomukset syntyvät aitojen tai aidoksi koettujen muutosten avul-

la. Muutokset kasaantuvat ja muodostavat selvästi näkyviä siirtymäkausia. Kaikki modernisuuden vertikaaliset tasot eivät myöskään ole esillä joka aikakautena. Moderniteetti näyttää milloin nämä, milloin nuo kasvonsa. Modernisaatioprosessit saavat eri muotoja ja niiden nopeus vaihtelee eri maantieteellisillä ja sosiaalisilla alueilla. Myös alueen historia on muovannut modernisaation prosessista kaikkialla erilaisen. (Fornäs 1998, 49 ja 58.) Seuraavana esitän, kuinka olen konkreettisesti soveltanut Fornäsin teoriaa Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneisiin muutoksiin.

MODERNISAATION AIKAKAUDET JA TASOT VIROSSA

Johan Fornäsin teoria modernisaation horisontaalisista ja vertikaalisista ulottuvuuksista soveltuu oman tutkimusongelmani tarkasteluun, koska Tallinnan kaupunkikuvasta voidaan erottaa ajallisia kerrostumia. Tänäpä näkyvillä oleva on vuoren huippu, jonka perusta lepää syvällä Viron historiassa. Modernisaation viitekehyksessä kaupunkikuvan kehitys on ollut asteittaista. Viron historiasta on kuitenkin erotettavissa tiettyjä, aitoja siirtymäkausia, joiden merkitys on tiedostettu jo omana aikana, mutta aikakauden tai aikakausien merkityksellisyys tulee esille ihmisten puheiden, toimintojen tai eri kirjoitusten kautta tänäänkin. Näin varsinkin viitattaessa keskiaikaiseen Tallinnaan.

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, modernisaation prosessissa yhdistyy kaksi eri ulottuvuutta: horisontaalinen (aikakausi) ja vertikaalinen (modernisuuden taso). Sitä, kuinka näiden ulottuvuuksien voidaan katsoa tulevan esille Virossa, pyrin selvittämään oheisen taulukon avulla (taulukko 1), jonka olen laatinut Johan Fornäs'n teoriaa sekä kuviota (Fornäs 1998, 66) apuna käyttäen.

VIRON KULTTUURIN MODERNISOITUMISEN PROSESSI	
HORISONTAALINEN (aika)	VERTIKAALINEN (tasot)
Varhaismoderni (1284-1560) Tallinna Hansa-aikana	Objektiiviset ja intersubjektiiviset tasot Taloudellinen, tekninen Sosiokulttuurinen
(Kansallinen herääminen 1860-1919)	Psykologinen taso/mentaliteetin muutos)
Keskimoderni (1919-1939) Ensimmäinen itsenäisyyden aika	Objektiiviset ja intersubjektiiviset tasot Poliittinen, taloudellinen, tekninen Sosiokulttuurinen Subjektiiviset (psykologinen)
(Neuvostoajan Viro 1944-1991)	Psykologinen taso/henkinen kasvu)
Kypsä - / myöhäismoderni Kohti myöhäismodernia kulttuuria	Objektiiviset ja intersubjektiiviset tasot Poliittinen, taloudellinen, tekninen, Sosiokulttuurinen Subjektiiviset (psykologinen)

Taulukko 1. Viron kulttuurin modernisoitumisen prosessi.

Taulukosta ilmenee, että olen jakanut Viron historian kolmeen pääaikakauteen: varhais-, keski- ja kypsään -/ myöhäismoderniin vaiheeseen. Niiden lisäksi olen tarkastellut kahta (si-

vu)aikakautta⁹, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä prosessissa. Kuten aiemmin olen esittänyt, Länsi-Euroopassa modernisaation prosessin katsotaan saaneen alkunsa 1700-luvun valistuksesta. Omassa tulkinnassani olen mennyt ajassa hieman kauemmaksi ja olen käsitellyt Tallinnan hansa-aikaa tiettyinä alkukuvana Viron kulttuurin modernisoitumiselle. Kutsun sitä **varhaismoderniksi** aikakaudeksi (tai yhtä hyvin orastavan modernisuuden ajaksi). Näkemykseeni on osaltaan vaikuttanut, että nykyään Tallinnan keskiaikaan viitattaessa siitä saateen käyttää adjektiivia "kultainen". (Näin esim. Bruns 1993, 51.) Kaupunkikuvan kannalta tällä on kuvaava merkitys, sillä kuten Broms toteaa (1998, 51), kaikille kaupunkikuville tärkeä ilmiö on joskus, vaikka vain hetken, vaikuttanut kultaaika, jolloin lähes kaikki toiveet näyttivät toteutuvan, ja josta vielä myöhemminkin uneksitaan. Se antaa loistoa kaikelle ja on jokaisen onnistuneen kaupunki-imagon takana. Muita, painavampia perusteluja näkemykselleni esitän jatkossa käsitellessäni varhaismodernin aikakauden vertikaalisia tasoja.

Perehtyessäni Viron ja etenkin Tallinnan historiaan ja arkkitehtuuriin havaitsin, että keskiajan jälkeen Tallinnassa ei tapahtunut huomattavia muutoksia, joilla voitaisiin katsoa olevan merkitystä modernisaation prosessissa. Ruotsin vallan aikana, 1600-luvulla, Narva nousi Viron tärkeimmäksi kaupungiksi (Helme & Kangilaski 2000, 45). Venäjän provinssin aikana, 1700-luvulla, Viron kaupunkien asemaa heikensi Pietari, josta kohosi suurvallan pääkaupunki. (Ibid., 52.) Tallinnan uusi kasvu ja kehittyminen oli yhteydessä teollisuuden kehittymiseen ja ajoittuu 1800-luvun loppupuolelle. (Ibid., 80.) 1800-luvun loppupuoli on myös siinä mielessä merkitykselli-

---

⁹ Merkitty taulukkoon sulkeisiin. Ensimmäinen (sivu)aikakausi ajoittuu n.1860-1919. Toinen Neuvosto-Viron aikaan 1944-1991.

nen, että Virossa heräsi ensimmäisen kerran tietoisuus omasta kansasta, kielestä ja kulttuurista. (Raun 1989, 80 - 101.) Aikakautta (n. 1860 - 1919) voidaan siten modernisuuden viitekehelyssä tarkastella psykologisen tason modernisoitumisena. Tänä aikana virolaisten mentaliteetissa tapahtunut kehitys auttoi Viroa siirtymään seuraavaan, **keskimoderniin aikaan**, jonka Viro saavutti ensimmäisen itsenäisyyden aikana (1919 - 1939). Tämän jälkeen kehitys pysähtyi joiltain osin Neuvosto-Viron aikana. Neuvostoaika ei kuitenkaan lannistanut 1930-luvulla (ja aikaisemmin 1860-luvulla) herännyttä kansallisuustunnetta eikä haavetta olla moderni, eurooppalainen kansa. Tähän aikakauteen perehdyn lähemmin luvussa neljä. Viron kulttuurin kolmannen eli **kypsän modernin ja myöhäismodernin** aikakauden sijoitan 1990-luvulle. Kulttuurien modernisaation prosessien eriaikaisuuden takia Viron kulttuurin modernisaatioprosessin viimeistä vaihetta voidaan tarkastella osin kypsän moderniteetin, osin myöhäismoderniteetin aikana. Tämän vuoksi olen yhdistänyt käsitteet ja tarkastelen muutoksia tapahtumina, joiden päämääränä on saavuttaa sekä kypsälle että myöhäismodernille ominainen taso.

Vertikaalisten ulottuvuuksien päämääränä on siis Fornäsin mukaan saavuttaa myöhäismodernille ominainen moderniteetin tila. Kuitenkaan maantieteellisten, sosiaalisten ja historiallisten tekijöiden johdosta kaikki modernisuuden tasot eivät ole esillä joka aikakautena. Jokaista tasoa voidaan tarkastella myös erikseen. (Fornäs 1998, 55 - 56.) Vertikaalisia ulottuvuuksia tarkastellessa olen Fornäsin tavoin erottanut objektiivisilla tasoilla (politiikka, talous ja tekniikka) tapahtuneet muutokset intersubjektiivisestä tasosta. Fornäsin näkemyksestä poiketen en kuitenkaan erota intersubjektiivisistä tasoista sosiaalista ja kulttuurista modernisoitumista

toisistaan, vaan olen yhdistänyt käsitteet ja puhun sosio-kulttuurisesta modernisoitumisesta, kun tarkoitan muutoksia, jotka liittyvät ihmisten keskinäisiin kanssakäymisiin, muutuneeseen vapaa-aikaan, ajatteluun ja toimintaan. Kulttuurin modernisoitumista tarkastelen kuitenkin myös erikseen symbolien tasolla. (luku 6)

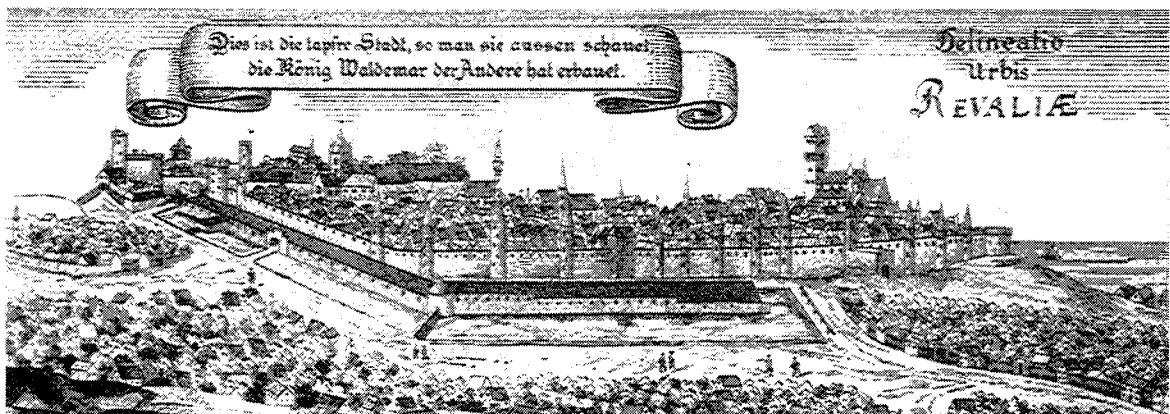
3. MODERNISAATION VARHAISIMMAT SIIRTYMÄKAUDET

TALLINNA HANSA-AIKANA

"-- vanha kaupunki syntyi aikaan, jolloin virolaisesta kulttuurista oli hyvin vaikea sanoa juuri ollenkaan. -- silloin, kun tästä pyrittiin tekemään jotain sekä vanhasta kaupungista, että muutenkin Virosta niin me oltiin maaorjia käytännössä ja näin ollen siinä ei ilmene kovinkaan paljoa virolaisuus vaan juuri tämä hansakulttuuri ja vanha keskiaikainen eurooppalainen kulttuuri. --." (AT2/6.)

Se Tallinnan vanha kaupunki, jonka me tänään tunnemme, syntyi keskiajalla. Tallinnan kehittymistä koskevissa tutkimuksissa on pystytty melko varmasti osoittamaan, että virolaiset asuttivat Tallinnaa aina 1100-luvun lopulle saakka ja olivat Toompean mäen ohella levittäytyneet nykyisen Raatihuoneen torin paikkeille. Tilanne muuttui Tallinnan joutuessa ensin tanskalaisten käsiin vuonna 1219 ja vuonna 1346 kokonaan saksalaisille. Tällöin Toompean mäen alueesta eli yläkaupungista kehittyi ritareiden, kuvernöörien, piispojen, papistojen ja aateliston (vasallien) alue, joka erotettiin ns. vihamuurilla alakaupungista. Alakaupunkia, jonka yli kahden kilometrin pi-

tuisen muurin rakentaminen aloitettiin vuonna 1265, hallitsivat rikkaista saksalaisista kauppiaista ja käsityöläisistä muodostunut porvaristo raateineen. Saksalaisten ja virolaisten ohella kaupungissa asui suomalaisia, ruotsalaisia ja venäläisiä. (Bruns 1993, 21 - 37; Raam 1993, 10; Helme & Kangilaski 2000, 20.) Alueellisesti Visbystä saapuneet saksalaiset kauppiaat asettuivat asumaan todennäköisesti Vene-, Viru-, Vanaturu- ja Rataskaevukatujen sekä Nigulisten kirkon alueille. Virolaisten käsityöläisten ja kauppiaiden alueena säilyi Raatihuoneen tori ympäristöineen. Virolaisia asui myös Posti-, Karja-, Sauna-, Määrivahe- ja Püha Vaimu-katujen rajaamalla alueilla. Pohjoismaista ja Venäjältä tulleiden kauppiaiden alue oli lähellä Paksun Margareetan puolustustornia ja silloista satamaa. Vanhan kaupungin ulkopuolelle sijoittui virolaisten, ruotsalaisten ja suomalaisten asuttama esikaupunkialue. Esikaupunkia ympäröi maaseutu, jonne alkoi enenevästi 1400-luvulla nousta saksalaisten feodaaliherrojen omistamia kartanoita. (Bruns 1993, 21 - 37; Raam 1993, 10 - 11) (Kuva 1 ja liite 1, kartta 2)

Kuva 1. Tallinna (Revalia) n. vuonna 1630. Vasemmalla ylhäällä aateliston asuttama Toompean alue, joka erotettiin "vihamuurilla" alakaupungista. Tallinnaa kiersi muuri, joka erotti kaupungin kuvassa etualalla näkyvästä maaseutu- ja esikaupunkialueesta. Kuva esitteestä: Tallinn Viruvärast Hirveparki, (toim.) Tiina Mägi, 1997. Tallinn: Kirjastus ILO.

Tarkastellessa vanhan kaupungin kehitystä modernisaation viitekehyksessä vertikaalisilla tasoilla tapahtuneista muutoksista voidaan nostaa esille objektiiviset, lähinnä taloudessa ja tekniikassa tapahtuneet uudistukset sekä sosiokulttuurinen modernisoituminen. Modernisaation perustana pidetään porvarillista kaupunkiin keskittyvää yhteiskuntaa. (Roth 1997,3 - 4.) Porvarillista yhteiskuntaa ei vielä keskiajalla ollut siinä mielessä kuin me sen tänään ymmärrämme. Feodaalisessa yhteiskunnassa oli kuitenkin selvä luokkajako. Tallinnassa valtaa pitivät porvarit (saksalaiset ja saksalaistuneet virolaiset kauppiat ja käsityöläiset), vaikka he edustivat kaupungin vähemmistöä (1/3). Enemmistön väestöstä (2/3) muodostivat ei-porvarit (virolaiset, suomalaiset ja ruotsalaiset eri alojen työntekijät). Ei-porvarit jäivät kuitenkin syrjään kaupankäynnistä, eikä heillä ollut mahdollisuutta päästä parempiin käsityöammatteihin. Heillä ei myöskään ollut sanavaltaa kaupungin päätöksenteossa.¹⁰ (Zetterberg 1995, 50 - 53; Pullat 1976, 130.)

Talouden uudistumiselle loi pohjan saksalaisten kauppiaiden tulo, minkä jälkeen Tallinnalle myönnettiin Lyypekin kaupunkioikeudet ja lait vuonna 1248¹¹. Tallinnan liittäminen saksalaisten johtamaan Itämeren kaupunkien kauppaliittoon eli hansaan vuonna 1284 varmistti Tallinnalle Itämeren ja Pohjoismeren tärkeimpien kauppakaupunkien tuen. Kauppayhteydet laajenivat entisestään vuonna 1346, jolloin Tallinna solmi nk. Novgorodin sopimuksen. Sopimus määräsi, että kaikkien Länsi-Euroopasta ja Pohjoismaista Novgorodiin matkaavien oli kul-

¹⁰ ks. Tallinnan keskiaikaista sosiaalista rakennetta ja työnjakoa kuvaavista tutkimuksista esim. Pullat 1976, 127-130 ja Kaplinski 1995, 48.

¹¹ Lyypekin kaupunkilaki määritteli ja sääti kaikki kaupunkilaiselämän keskeiset säännöt perintökysymyksistä rakentamiseen ja kaupungin kunnossapitoon. (Esite: Vankka kaupunki. Näyttely Tallinnan kaupungin ja kaupunginhallinnon historiasta.)

jettava Tallinnan kautta. Kauppayhteysien laajeneminen takasi kaupungin taloudellisen nousun, ja näin Tallinnasta kehittyi yksi keskiajan Euroopan kukoistavimmista kaupungeista. (Raam 1993, 10; Pullat 1976, 100 - 101.) Hansakauppaa voitettiin sen luonteen vuoksi kutsua varovaisesti esikapitalistiseksi¹², koska suurin osa kaupan pääomasta kasautui saksalaisten porvarien haltuun ja hansakauppa oli hyvin monopolisoitunutta. Hansaliitto käytti mm. taloudellisia pakotteita, mikäli muut maat tai kaupungit eivät suostuneet yhteistyöhön (Värikäs maailmanhistoria 1995, 288 - 289).

Teknisen modernisaation puolesta puhuvat 1100–1500-lukujen aikana rakennukset, jotka uudesta rakennustavasta, tilakäsitteestä ja tyylistä johtuen alkoivat olla yhä korkeampia ja avarampia. Tästä tyylistä alettiin 1500-luvulla käyttää nimitystä gotiikka. Gotiikan mestariteoksia eri kaupungeissa ovat katedraalit, mutta niiden ohella kaupunkeihin rakennettiin maallisia rakennuksia, joiden tarkoituksena oli osoittaa kaupungin merkitystä ja vaurautta. Sama tyyli omaksuttiin vähitellen asuin- ja liikerakennuksiin.¹³ Osin vaurauden osoitukseksi, osin tulipalovaaran takia, kaupunginportit, raatihuoneet ja kauppiastalot rakennettiin 1300-luvulta lähtien yhä useammin kivistä. (Arkkitehtuurin historia 2000, 30 - 41.) Arkkitehtuurin tyylin kautta Tallinna alkoi kaupunkikuvallisesti muistuttaa muita keskiaikaisia saksalaisia ja eurooppalaisia kaupungeja. Kuitenkin, muista poiketen, Tallinnassa käytettiin rakennusmateriaalina liuskekiveä, minkä takia rakennusten ulkomuoto on raskaampi kuin muualla. Liuskekiven

¹² Kapitalismin juuret ulottuvat Peter Worsleyn tutkimuksen mukaan 1500-luvulle. (Featherstone 1990, 87.)

¹³ Tämän aikakauden ja tyylin rakennuksista on Tallinnassa edelleen jäljellä esim. Raatihuone, Pyhän Olavin kirkko (Oleviste kirik) ja Pyhän Nikolauksen kirkko (Niguliste kirik). Kiltujen ja keskiaikaisten kauppiaiden taloihin voi tutustua lähemmin vierailemalla esim. nykyisessä Kaupunginteatterissa Lai-kadulla (Linna-teater), Historiallisessa museossa Pikk-kadulla tai Kaupunginmuseossa (Linnamuseum) Vene-kadulla.

käytöllä luotiin arkkitehtuuriin paikallinen leima, joka elää tänäänkin, kuten jatkossa tulen osoittamaan. (Raam 1993, 10; Tallinna arhitektuur 1987, 11.)

Kolmantena tasona on tallinnalaisten *sosiokulttuurinen modernisoituminen*. Saksalaisten mukana Tallinnaan tuli eurooppalainen kaupunkikulttuuri. Tältä pohjalta voitaisiin tehdä ensimmäinen jako kaupunkikulttuurin ja maaseudun kulttuurin välille.¹⁴ Sosiokulttuurista modernisoitumista voidaan siten tarkastella ensin Tallinnan väestön kansainvälistymisellä, mikä oli seurausta kaupan kansainvälistymisestä. Vieraat kauppatmiehet viipyivät Tallinnassa pitempään muuttaen kaupungin etnistä, sosiaalista ja kulttuurista kokoonpanoa (Pullat 1976, 101). Toiseksi saksalaisen yläluokan tarjoamalla esikuvilla ja tavoilla on ollut vaikutusta muihin sosiaaliluokkiin. Tämä näkyi yhteisesti omaksuttujen rakennustekniikoiden ohella käsitöissä. Kansanpukuihin ilmestyivät pitsit ja koruompeleet ja puisiin olutmukeihin kaiverrukset ja poltto-ornamentiikka. (Estonia free and independent 1994, 48 ja 80.) Kolmantena sosiokulttuurinen uudistuminen näkyy muuttuneina vapaa-ajanviettotapoina. Vilkas kaupunkielämä keskittyi alakaupunkiin. Maalaiset myivät päivisin tuotteitaan kaupungin toreilla, iltaisin kansa kokoontui kapakoihin, joissa rahvaat joivat olutta, söivät, pelasivat erilaisia pelejä ja tanssivat elävän musiikin tahdissa. Parempi väki nautti Ranskasta tuotuja viinejä. Päivä jatkui ilta yhdeksään tai juhlien ja häiden aikaan yhteentoista. Tämän jälkeen vartiokellon soitolla ilmoitettiin, että kaupungin portit suljetaan ja kaikkien ulkopuolisten oli poistuttava kaupungista. Yörauhan to-

¹⁴ Keskiajalla erot maaseudun ja kaupungin välillä ei vielä ollut niin selviä kuin myöhemmin. Tiedetään, että Tallinnassa, muurien sisäpuolella oli lehmiä ja muita kotieläimiä. Tästä kertovat mm. Suur-Karja- ja Väike-karja-kadut. Niiden kautta karja laskettiin aamuisin laitumelle muurien ulkopuolelle, illalla taas kaupungin sisälle. (AT1/3; Pullat 1976, 148-149.)

teutumista vartioivat kaduilla ja muureilla vartijat samalla kun he tarvittaessa taluttivat herroja kotiin tai raahasivat rahvaita putkaan. Kaupunki hiljeni yöksi. (Pullat 1976, 148 - 152.)

ENSIMMÄISEN ITSENÄISYYDEN AIKA

Kuten jo teoriaa selvittävässä kappaleessa (s. 26 - 27) totesin, Tallinnan kaupunkikuvassa ei tapahtunut 1500-1700-lukujen aikana merkittäviä modernisaation prosessiin liittyviä muutoksia. Tilanne alkoi aktivoitua uudestaan kansallisen heräämisen aikaan, mutta todellinen vironkielinen ja -mielinen älymystö Tallinnaan syntyi kansatieteilijä Ellen Vunderin mukaan (2001, 141 - 142) vasta 1905-vuoden vallankumouksen jälkeen. Tällöin porvaristo alkoi tunnuslauseensa - "Enemmän kulttuuria, enemmän eurooppalaista kulttuuria! Olkaamme virolaisia, mutta tulkaamme myös eurooppalaisiksi" - avulla rakentaa pohjaa virolaiselle eliittikulttuurille ja erottaa Viron kulttuuria lopullisesti sen baltiansaksalaisista juurista. Suuntautumisella Eurooppaan, teollistumisella, kaupallistumisella, sekä halulla luoda moderni yhteiskunta ja kulttuuri, oli fataali vaikutus perinteiseen maaseudun kulttuuriin. Talonpoikauskulttuurin uskomukset, laulut, kansankertomukset ja kansantaide koettiin vieraaksi. Sen paikan ottivat eliittikulttuuria edustava ammattimainen kirjallisuus, taide, musiikki, teatteri ja tanssi sekä eliittikulttuurin rinnalle syntynyt laajalle sosiaaliselle pohjalle levittäytynyt populaarikulttuuri. Talonpoikauskulttuurin vaaliminen jäi lähinnä maaseudun asukkaille. (Vunder 2001, 141 - 142.) Samaan aikaan

syntyi henkinen jako Tallinnan ja Tarton välillä. Tallinna muuttui hengeltään nuorten porvarien edustamaksi kaupungiksi, joiden tavoitteena oli taloudellisesti itsenäinen Viro sekä suuntautuminen Eurooppaan. Tartto säilytti vanhana yliopisto-kaupunkina akateemisen ja kansallisromanttisen hengen. (Aare-laid-Tart 1992, 160 - 161.)

Tapahtumilla vuosien 1860 ja 1919 välillä oli kuitenkin merkitystä. Niiden kautta Viron kulttuurin modernisoituminen siirtyi toiseen vaiheeseen 1920–1930-luvulla. Vertikaalisella ulottuvuudella modernisoitumista voidaan havaita kaikilla kolmella eri tasolla: objektiivisella, intersubjektiivisella sekä subjektiivisella tasolla (ks. taulukko s.25). Ensimmäisenä täyttyi *poliittisen tason modernisoituminen*, kun Virosta tuli itsenäisyyden myötä, vuonna 1919, demokraattisesti hallittu kansallisvaltio. Viron sisäpoliittista kehitystä ei kyseisenä aikakautena voida kuitenkaan pitää kovin tasapainoisena.¹⁵ Toiseksi *taloudellisen ja teknisen modernisoitumisen* ja siten koko Viron yhteiskunnan uudenaikaistumisen mahdollisti yksityisen, ulkomaisen pääoman virtaaminen Viroon sekä Viron teollisuuden kehittyminen. Teollisuuden tärkeimmiksi aloiksi muodostuivat vuoteen 1939 mennessä tekstiili-, elintarvike-, metalli-, kemian- ja paperiteollisuus. Tärkeimpinä kauppakumppaneina toimivat Saksa, Iso-Britannia, Pohjoismaat, Neuvostoliitto, Yhdysvallat ja Länsi-Eurooppa. (Raun 1987, 166 - 172.) Infrastruktuurin kehittyminen näkyi julkisen liikenteen tehostumisena: kaduille ilmestyivät uudet autot, taksit, linja-autot ja raitiovaunut. Kaupungin kalliimpiin vuokra- ja omistusasuntoihin tulivat sähköt, keskuslämmitys, sisävässat, jääkaapit ja sähköliedet. Myös maaseutu sai sähköt

---

¹⁵ Katso tarkemmin esim. Raun 1989, 142-157.

ja puhelinlinjat ja sen raitteja uudenaikaistivat autot ja polkupyörät. Pelloille ilmestyivät ensimmäiset traktorit ja leikkuupuimurit. (Vahtre 2000, 145 - 146; Raam 1993, 12 -13.)

Sosiokulttuurinen (ja psykologinen) modernisoituminen ilmeni siten, että tallinnalaiset omaksuivat nopeasti Eurooppalaisen kulttuurin, jonka mukaisesti he alkoivat nauttia enemmän esteettisestä kulttuurista: teattereista, taiteesta ja konserteista. He alkoivat myös viettää vapaa-aikaansa yhä enemmän kahviloissa, ravintoloissa ja puistoissa. Toisaalta ihmiset saattoivat matkustaa maalle huviloilleen, mikä oli tuolloin hyvin modernia. Sosiokulttuurinen muutos näkyi myös kodin sisustuksessa. Virolaiset seurasivat aikakausi- ja muotilehtiä, mikä muutti kotien sisustusta yksinkertaisemmaksi, vaikka sisustus säilyi vielä perinteisempänä kuin rakennusten ulkoasu. Koteihin ilmaantuivat lisäksi uusimmat kodinkoneet, radiot, ompelukoneet sekä keittiötarvikkeet. (Vahtre 2000, 145-146.)

Aikakauden kulttuurin modernisoituminen näkyi lisäksi symbolien tasolla. Viro tuotti omia kansallisia symboleita, joiden muodostamisessa arkkitehtuurilla oli huomattava osuus.¹⁶ Kuten taidehistorioitsija Mart Kalm tuo esille (1994, 10), astuivat tällöin ensimmäisen kerran esiin virolaiset arkkitehdit, jotka toteuttivat virolaisen yhteiskunnan, ei valloittajien tilaamia rakennushankkeita. Arkkitehtuurissa pyrittiin noudattamaan virolaisen yhteiskunnan arvoja ja sen tavoitteena oli löytää oma kansallinen tyyli, joka sopisi nuoren valtion imagoon. Lyhyen itsenäisyyden aikana omaa kansallista tyyliä haettiin lähinnä saksalaisista sekä kansainvälisistä esikuvista. Kaupunkisuunnittelussa oli myös muualla Euroopas-

---

¹⁶ Symboleita käsittelen tarkemmin luvussa kuusi.

sa ja Pohjoismaissa esillä ollut puutarhakaupunginosien suunnittelu, jollaiseksi Tallinnassa muodostui Nõmmen kaupunginosa.¹⁷ (Kalm 1994, 10 - 15; Helme & Kangilaski 2000, 109.)

4. NEUVOSTOAJAN VIRO - HENKISEN KASVUN AIKAA

Tallinnan kehitys kohti länsimaalaisempaa kaupunkikuvaa ja kaupunkikulttuuria eteni 1920–1930-luvuilla harppauksella. Vuoteen 1939 mennessä Tallinna oli saavuttanut kaupunkikuvallisesti Euroopan tasoa ja ihmiset olivat omaksuneet kaupunkielämän ja oppineet nauttimaan siihen sisältyvästä kulttuuritarjonnasta. Tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa Viro menetti itsenäisyytensä ja vuonna 1944 siitä tuli osa Neuvostoliittoa. Viro hävisi itsenäisenä valtiona Euroopan kartalta ja virolaiset joutuivat lähes 50 vuoden ajaksi sen sosiokulttuurisen kehityksen ulkopuolelle, jonka he olivat omaksuneet itsenäisyyden aikana. Tämä luku kuvaa tätä neuvostokautta Viron historiassa, koska 1990-luvun itsenäisyyden aikaisia dynaamisia muutoksia ei voi ymmärtää, ellei tunne Viron lähihistoriaa, ellei tiedä, minkälaista virolaisten elämä neuvostoaikana oli: *"--.Se kuitenkin se elämä on ollut aika monimutkaista, se on näin, että kaikki ulkomaalaiset, jotka tulevat vapaasta maailmasta, he eivät pysty ymmärtämään, että mitä täällä todellisuudessa tapahtui, kuinka vaikeaa se oli täällä henkisesti kestää meidän paineita. --."* (AT1/11) Toisaalta Neuvosto-Viron aikainen epävirallinen kulttuuri (käsi-

¹⁷ Tallinnan alueellinen kehittyminen vuoteen 1940 mennessä ks. liite 1, kartta 2. Nõmmen kaupunginosa nro. 13.

te tarkentuu jatkossa) pitää sisällään ilmaisuja, joita voidaan tietyllä tapaa tarkastella subjektiivisen (ja kollektiivisen) modernisoitumisen tasoina. Aikakausi on siksi merkityksellinen myös modernisoitumisen prosessissa. Käsittelemistäni Neuvosto-Viron aikajaksoista käytän sosiologi Rein Ruutsoon (1988, 1) tapaan käsitteitä Stalinin aika (1944–1953), suojasään aika (vuodesta 1954 1970-luvun alkupuolelle) ja pysähtyneisyyden aika (1970-luvun alusta vuoteen 1988), koska niiden avulla on mahdollista osoittaa ja rinnastaa eri aikakausista jotakin oleellista, kuten Ruutsoo toteaa. (Ibid.)

STALININ AIKA

Stalinin ajan voidaan katsoa alkaneen maaliskuun 9. päivänä vuonna 1944. Tuona päivänä Neuvostoliitto pommitti Tallinnan asutuksesta peräti 52 % tuhoten samalla lukuisia vanhan kaupungin muistomerkkejä. (Raam 1993, 13; Zetterberg 1995, 131.) Pahimmin vanhan kaupungin pommituksissa vaurioitui Harjukatu, jossa sijaitsevat tänään pommituksen "muistomerkkinä" rakennusten raunioita. (KI/21, 32) Tuon päivän jälkeen virolaisten elämä muuttui lähes 50 vuodeksi ja jokapäiväinen elämä sai uusia käännteitä:

"että meillä oli tiettyä pelkoa koko sen ajan, koska meillä oli tämmöistä kaksi isoa tämmöistä pakkomuuttoaaltoa. Toinen oli vuonna -40 ja toinen vuonna -49 ja se pelko, että kohta olet sinäkin Siperiassa ja se oli paine ihmisillä." (AT1/22.)

Stalinin aikana Viro menetti joko sodassa kaatuneina, murhattuna, vankeudessa kuolleina tai merelle hukkuneina yhteensä n. 43 000 ihmistä. Ihmismenetyksien lisäksi tuhottiin virolaista kirjallisuutta arviolta 18,5 miljoonaa kirjaa ja virokielinen [ts. vironkielinen] lehdistö kiellettiin. (Nienstedt 1999, 7.) Stalinin ajanjaksolle oli kuvaavaa: "*... jos ajattelet älä sano, jos sanot älä koskaan kirjoita tai, että me ajattelimme yhtä ja puhuimme aivan toista. Se oli meidän elämä.*" (AT1/27.)

Kaupunkikuvallisesti Stalinin ajan arkkitehtuuri, jonka funktiona oli symboloida iloista elämää sosialistisessa Virossa, oli muun kulttuurin tavoin kytketty vahvasti ideologiaan. Tyyliin arkkitehtuuri, joka julistettiin pyhäksi, edusti klassismia, ja kaikki länsimaalaiset, modernit arkkitehtuurityylit oli kielletty. Sosialistista ideologiaa ja valtaa korostettiin korkeilla, monumentaalisilla rakennuksilla, joiden koristeaiheiksi hyväksyttiin lähinnä kansatieteelliset ornamentit yhdistettyinä Neuvostoliiton kansallisiin symboleihin. (Künnapu 1992, 44 - 48.) Nämä piirteet tulevat esiin kahdesta kenttätöyälueellani sijaitsevasta rakennuksesta. (kuvat 2 ja 3 s.43)

SUOJASÄÄN AIKA

Stalinin kuoleman jälkeistä aikaa 1970-luvun alkupuolelle saakka kutsutaan Virossa suojasään ajaksi. Nimitys johtuu siitä, että Hruštšev hylkäsi Stalinin kannattaman eristäyty-

neisyyspolitiikan ja pyrki rauhanomaiseen kilpailuun kapitalistisen maailman kanssa. (Raun 1987, 235.) Virallinen kulttuuri vapautui yksisilmäisestä kulttuurinäkemystä ja tästä seurasi, että Virossa sai julkaista jälleen vironkielisiä lehtiä ja muita painotuotteita. Kulttuurin sisältö monipuolistui ja taiteessa saatiin kokeilla uusina lajeina asetelma- maalausta ja abstraktia taidetta, runoudessa lemmentyriikkaa. Myös suhteet ulkomaailman kanssa tulivat mahdollisiksi ja Viro solmi ensimmäisen suhteensa Suomeen vuonna 1956. Tämän jälkeen turismi lisäsi yhteyksiä myös muihin länsimaihin. (Ruutsoo 1988, 7; Raun 1987, 235, 272.) Henkisessä ilmapiirissä suojasään aika näkyi siten, että: *"toisaalta se Stalinin kuoleman jälkeen, mistä alkaa minun muistini, ehkä vuodesta 1960 ja aikaisemminkin. Ainakin lapsuudestani minulla ei ole sellaista tunnetta, että olisi se varjo ollut, ettei olisi saanut puhua tästä tai tästä ja tehdä sitä ja sitä."* (H7/10.)

Helpommista oloista huolimatta virallinen taho valvoi, mitä Viron yhteiskunnassa ja kulttuurissa tapahtui. Tämän johdosta Virossa eriytyi 1960-luvulta alkaen virallinen ja epävirallinen kulttuuri. Virallista oli näkyvä kulttuuri, jonka päämääränä oli vallan vahvistaminen. Epävirallinen kulttuuri tuli esille metaforien ja symbolien avulla. (Ruutsoo 1988, 7.) Kulttuurin virallinen ja epävirallinen ajattelu näkyi lisäksi kaupunkisuunnittelussa. Virallisesti kaupunkien ulkonäön tuli muuttua siten, että stalinismin ajalle ominainen liiallinen ornamenttiikka kiellettiin. Rakennusprojektien piti olla taloudellisia, mikä merkitsi käsityöläisyyden loppua ja teollisuus- ja standardirakentamisen alkua. Tyyllillisesti Stalinin ajan klassismi korvattiin modernilla arkkitehtuurilla ja kaupunkisuunnittelun päämääräksi asetettiin vähintään ulkomaa-

laisten kanssa samanvertainen arkkitehtuurin taso. Liivi Künnapu toteaa (1992, 50 - 52), että modernismin ideaalinen geometria oli kuitenkin Virossa rationaalista geometriaa. Arkkitehtuuria leimasi teknologisten ja taloudellisten mahdollisuuksien sekä ihanteiden puute. Tästä suunnitteluideologiasta ja ajasta kertovat Tallinnassa laajat, 5-16-kerroksiset lähiöalueet sekä julkiset rakennukset (koulut, lastentarhat), jotka 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa rakennettiin samaan "kansainväliseen steriiliin" tyyliin kuten lännessä. Tallinnan ensimmäinen lähiö rakennettiin vuonna 1962 Mustamäkeen (Mustamäe). 1970-luvulla rakennettiin kolme lähiötä, joista ensimmäinen Väike-Õismäe valmistui vuonna (1973) (kuva 4, s.44), seuraavaksi valmistui Keldrimäe vuonna 1975 ja viimeisenä Lasnamäki (Lasnamäe) vuonna 1978.¹⁸ (Künnapu 1992, 50 - 52; Volkov 1989, 120.)

PYSÄHTYNEISYYDEN AIKA

Pysähtyneisyyden ajalla, mikä ajanjaksollisesti sijoittuu 1970-luvun puolivälistä vuoteen 1988 saakka, viitataan Virossa aikaan, jolloin jälleen kaikkeen vähänkin kansalliseksi havaittuun toimintaan kohdistettiin ankaraa painostusta. Monia stalinismin aikaisia suuntauksia elvytettiin ja kulttuurista pyrittiin karsimaan vaarallisena pidetyt länsimaalaisuutta ja itämaista filosofiaa sisältävät ilmiöt. Kulttuuri yksipuolistui ja sen tuli vastata sosialismia. (Ruutsoo 1988, 2 - 10.) Opetuksessa ja hallinnossa venäjän kieli lisäsi vaikutusvaltaansa ja Viron venäläistämisen tai kuten sitä kutsuttiin "interetnisen integraation" tavoitteeksi kirjattiin,

¹⁸ Ks. liitteiden 1 - 2 karttoja 2 ja 3, joista näkyy Tallinnan ja sen lähiöiden kehitys keskiajalta 1990-luvulle.

että vuosina 1985 - 1990 "internationalisointi piti saattaa Virossa ratkaisevalle tasolle". Tämä olisi kielitieteilijä Mati Hintin mukaan (Nienstedt 1999, 7) merkinnyt venäjän kielien hyväksymistä ainoaksi kieleksi Virossa. Kulttuurin ohella Viron talous kytkettiin voimakkaasti Neuvostoliiton talouteen ja vuonna 1977 tasavallan viennistä 93 % ja tuonnista 82 % tapahtui Neuvostoliiton muiden tasavaltojen kanssa. Viron tuotannosta (1985) lähes 29 % meni sotateollisuuteen, 62 % meni muualle Venäjälle ja vain 9 % tuotannosta käytettiin virolaisten omaan tarpeeseen. Tästä seurasi, että elintarviketulo oli Virossa jokapäiväinen asia. (Zetterberg 1995, 135 - 137; Nienstedt 1999, 7.) Elintarviketuloa aivan Neuvosto-Viron loppuaikana kuvasi eräs haastateltavani sanoen, että *"viime aikoina hävisi kaikki tavarat. Kaupat olivat aivan tyhjä, kissat olivat niissä missä yleensä oli makkarat. Ihan tyhjä. Se oli käsittämätöntä miten tyhjä."* (AT1/19.) Samaa kauppojen tyhjyyttä 1990-luvun alussa kuvaa myös Kaja Grünthal gradussaan (1998, 17), kirjoittaen, että perushyödykkeet - sokeri, saippua ja tulitikut - olivat kortilla ja maantiet autioituivat, koska polttoaineesta oli pulaa.

Valtion eristämisyrittämisistä huolimatta (ja ehkä juuri siitä syystä) Viron nuorempi arkkitehtisukupolvi pyrki mahdollisuuksiensa mukaan seuraamaan kansainvälisiä trendejä. Neuvosto-Viron arkkitehtuurin tyyli oli tämän takia 1980-luvulla pluralistista. Tyyleistä näkyi kansainvälisten trendien vaikutus, joita on imitoitu ja yhdistetty paikallisiin olosuhteisiin. (Künnapu 1992, 85.) Postmodernismin hengessä Virossa nostettiin esille paikallisena ja kansallisena tyylinä funktionalismi. Tästä seuraten uusfunktionalismia edustavia rakennuksia rakennettiin Tallinnan ulkopuolisiin maaseututaajamiin kuten Saarenmaalle, Pärnuun, Võruun ja Munamäelle. (Vol-

kov 1989, 128.) Moskovan olympiakisat vuonna 1980 antoivat seuraavan mahdollisuuden seurata kansainvälisiä suuntauksia, koska olympialaisten purjehdusregatta käytiin Tallinnassa. Olympiakisoja valmistellessaan Viro muuttui ilmapiiriltään sekä taloudelliselta ja rakennuspoliittiselta tilanteeltaan hetkeksi avoimemmaksi. Korkeasta arkkitehtuurillisesta tasosta tuli arvovaltakysymys ja arkkitehdit saivat matkustaa ulkomaille tutustumaan länsimaalaiseen arkkitehtuuriin. (Volkov 1989, 122 - 124.) Näiden matkojen ja ideoiden innoittamina Tallinnaan valmistui olympialaisten alkuun Olümpia-hotelli (1980), Postitoimisto (1980), sataman lähelle Kaupungintalo (Linnahall 1980) sekä Piritan rannalle purjehduskeskus. (kuva 5 s.44) Olympiakisojen jälkeen koko rakennustoiminta ja teollisuus joutuivat kriisiin rakennusmateriaalien puutteen vuoksi. Uusia rakennussuunnitelmia, yhteiskunnallisia rakennuksia tai teitä ei pystytty toteuttamaan. Suunnitelmissa, jotka toteutettiin, arkkitehdit pakotettiin käyttämään alhaisia rakennuskustannuksia ja -materiaaleja. Ideaalina oli standardeoitu elementtirakentaminen. (Künnapu 1992, 70 - 74; Volkov 1989, 119 - 134.)

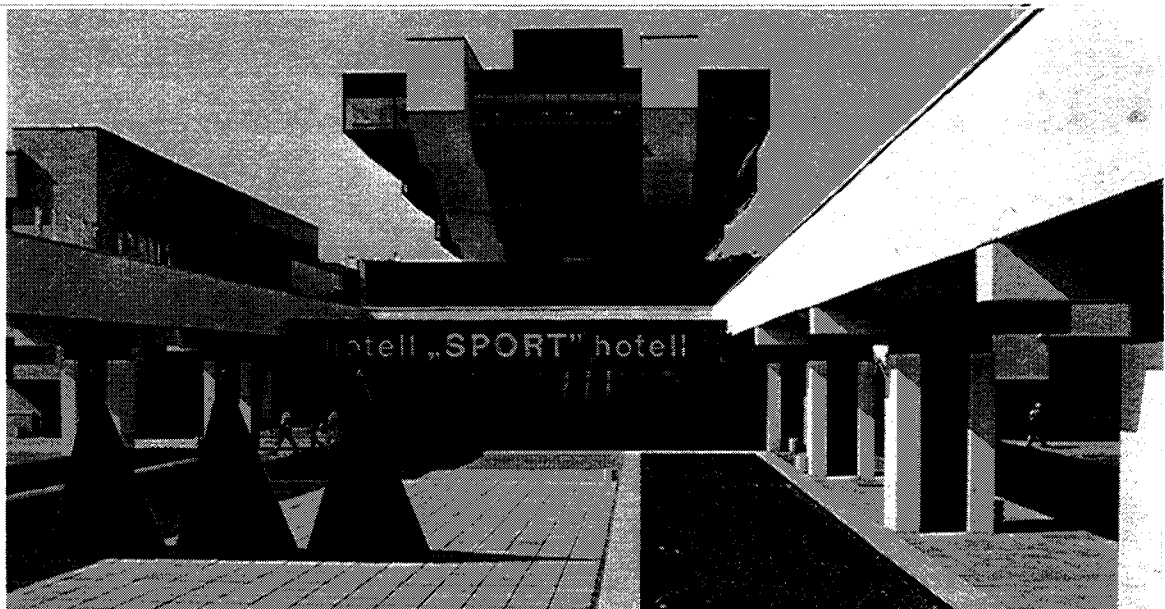
Kuva 2. Stalinismia vuodelta 1954. Rakennus oli purku-uhan alla 1990-luvun alussa, mutta se jäi paikalleen – oman aikansa kuvaajana. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 2001.

Kuva 3. Vanhassa kaupungissa sijaitseva Söprus Kino (Ystävyys Elokuvateatteri). Nykyään rakennuksessa toimii elokuvateatteri ja teknodisko ja se tunnetaan mm. nimellä Club Hollywood. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1998.

Kuva 4. Standardoitua elementtirakentamista. Kuvassa Väike-Õismäen lähiöasuinalue, joka rakennettiin vuonna 1975. Kuva teoksesta Tallinn 1985, 43.

Kuva 5. Moskovan olympialaisiin valmistunut Piritan purjehduskeskus edusti uusfunktionalismillaan postmodernia ajattelua. Kuva teoksesta Tallinn 1985, 95.

5. KOHTI MYÖHÄISMODERNIA KULTTUURIA

TALLINNAN METAMORFOOSI 1990-LUVULLA

Kuvasin edellä Viron historiassa aikajaksoa, jolloin Viro oli osana Neuvostoliittoa. Kappaleen alussa korostin aikakauden merkitystä lähinnä kahdesta syystä: Ensinnäkin Viron lähihistorian tiedostaminen auttaa ymmärtämään 1990-luvulla tapahtuneita muutoksia, ja toiseksi aikajaksolla on merkitystä modernisaation prosessissa (psykologisella tasolla). Pyrin tässä vielä selventämään näkemystäni. Itsenäisyyden alussa konkreettiset muutokset ilmestyivät ensin Tallinnan katukuvaan, joita varsin pian alettiin kuvaamaan "räjähdysmäisiksi". Pohdin myös itse muutosten dynaamisuutta ja kysyessäni syitä niihin eräs asiantuntijoistani kuvasi tilannetta seuraavasti:

"koska meidän historia on sellainen, että aina jos ja kun syntyy tilanne, jolloin me voidaan ja pystytään vaikuttamaan, jok'ikinen minuutti on hyväksyttävä, ei ole aikaa miettiä, että tokkopa nyt, hoidetaan asia huomenna. Mene ja tiedä, mitä on huomenna, syntyy uusi Stalin tai Hitler ja kaikki on taas mennyttä. Sen takia tämä kiihkeys ja silloin tällöin ehkä jopa yliampuva kansallismielisyys ja muu siihen liittyvä." (AT2/7.)

Toisaalta sama informantti selitti muutosten nopeutta sillä, että vihdoinkin virolaiset vapautuivat pitkään jatkuneesta henkisesti alistetusta asemastaan. Hän kuvasi Neuvosto-Viron tilannetta padoksi. Vuosikausia virolaiset joutuivat patoamaan omia tunteita ja mahdollisuuksia, joiden olemassaolon he

tiesivät edellisen itsenäisyyden ajalta, mutta heillä ei ollut mahdollisuutta toteuttaa niitä. Vähitellen tilanne muuttui ja 1980-luvun lopulla, glasnostin aikaan, virolaisilla alkoi olla taloudellista valmiutta ja kansainvälisiä kontakteja - lähinnä Suomeen, mutta myös Saksaan ja Ruotsiin -, jotka mahdollistivat nopeat muutokset itsenäisyyden alussa. Tällöin "Pato purkautui ja vesi pääsi virtaamaan laajalle alueelle". (AT2/7.) Kuten edellä ilmenee, virolaiset joutuivat patoamaan tunteitaan lähes 50 vuoden ajan. Tämä ei kuitenkaan lannistanut heitä, vaan kasvatti yksilöllisellä ja kollektiivisella tasolla. Vähitellen lähinnä kulttuurihenkiloistä koostunut ryhmä alkoi vastustaa julkisesti virallista neuvostokulttuuria ja -ajattelua. Heidän päämääränään oli mm. palauttaa Viroon itsenäisyys.¹⁹ Nopeisiin muutoksiin voidaan siis löytää kaksi syytä: uusi mahdollisuus ja pelko tulevaisuudesta.

OBJEKTIIIVISTEN TASOJEN MODERNISOITUMINEN

TERE TULEMAST TALLINNA!

Vertikaalisia tasoja tarkastellessa voidaan 1990-luvulla havaita muutoksia objektiivisilla (politiikka, talous, tekniikka) sekä intersubjektiivisilla, sosiokulttuurisilla tasoilla. Myöskin yksilön subjektiivisen modernisoitumisen tason voidaan olettaa olevan eri tavalla korostunut kuin aikaisemmin. Objektiivisista tasoista täyttyi ensimmäisenä jälleen *poliit-*

¹⁹ Itsenäisyyttä edeltävistä tapahtumista ks. esim. Zetterberg 1995, 138 - 145.

tisen modernisoitumisen taso, kun Virosta tuli itsenäinen kansallisvaltio vuonna 1991. Poliitiikka sanelee Virossa useita talouteen liittyviä ratkaisuja. Yksi, hyvin kansainvälinen ilmiö, on ollut Viron valtion yhtiöiden yksityistäminen. Virossa valtion osuus on kaikissa suuryhtiöissä pudonnut alle 50 prosenttiin ja yksityisen pääoman osuus kasvaa edelleen. Entisen pääministeri Mart Laarin mukaan tämä kaikki liittyy nimenomaan politiikkaan. Samoin esimerkiksi Narvan voimaloiden myymistä suunniteltiin amerikkalaisille, koska myymisen katsottiin olevan yhteydessä Viron pääsyyn Natoon sekä Viron suhteisiin Yhdysvaltojen kanssa. Voimaloiden myyminen amerikkalaisille olisi Laarin mukaan taannut Viron pääsyn Natoon. Myymättä jättäminen olisi tuhonnut Viron suhteet Yhdysvaltoihin. (Ummelas 2001.) Naton ohella Viro haluaa liittyä Euroopan Unioniin.²⁰

Taloudellisen modernisoitumisen mahdollistavina tekijöinä Virossa on ollut palavakiven tuotanto, transitiokauppa, telekommunikaatio, tekstiilituotanto sekä kalastus ja metsätalous (Nyberg 2001, 56). *Teknisen modernisaation* (teollistumisen ja digitalisoitumisen) on omalta osaltaan mahdollistanut talouden modernisoituminen. Kalastus- ja metsätalous, käsityöläisyys, informaatio- ja viestintäteknologia ovat kehittyneet ja levinneet kauttaaltaan Virossa. Valtio panostaa tulevaisuudessaakin voimakkaasti elektroniikkaan sekä informaatio- ja viestintäteknikkaan, mikä näkyy Tallinnan markkinointistrategiasuunnitelmasta vuosille 2001–2005. Suunnitelmassa, joka kantaa "tiikerihyppy-ohjelman" nimeä, kaavaillaan Tallinnasta informaatioteknologista koelaboratoriota ja virtuaalista kaupunkia, jossa kaupunginhallitus pitäisi istuntojaan elektronisesti jne. (Tallinna turundusstrateegia 2001 - 2005, 3-4.)

---

²⁰Viron poliittisen kulttuurin kehittymisestä ks. esim. Lauristin & Vihalemm 1998, 197 - 210.

Tallinnan kaupunkikuvassa selvästi näkyvä ilmiö ja taloudellisen nousun mahdollistaja on ollut turismi: *"Turismi on kuitenkin täällä Tallinnassa ja myös muualla maaseudulla aika iso teollisuus tai talousala ja se on kehittynyt ja kehittyy joka vuosi --."* (AT1/19.) Viron matkailutoimiston Helsingin toimipisteen johtaja Helve Sögel (2000, 3) kertoo, että Viron matkailu on kehittynyt voimakkaasti. Kun Neuvosto-Viron matkailun avainsanoja olivat inturist, Viru-hotelli ja Georg Ots-laiva, niin nykyään Virossa toimii lähes 190 paikallista matkatoimistoa ja hotellien määrä on kasvanut kahteensataan. Päivittäin Tallinnaan saapuu lähes 13 000 ulkomaalaista. (Sögel 2000, 3.) Virolaiset itse matkustavat, Viron matkailuviraston johtajan Kristel Rammon mukaan (Rammo 1999) erityisesti Pohjoismaihin, lähinnä Suomeen ja Ruotsiin.

Turismi ei ole Tallinnassa uusi ilmiö, mutta uutta on sen kansainvälistyminen, koska Venäjän aikana *"turistit tulivat lähinnä Venäjältä, enemmän Venäjältä. Se oli näin, että sosialismin ongelma on se, että on rahaa, mutta ei ole tavaraa. Ne tulivat aika usein tänne ostamaan, koska Tallinnassa jostain syystä oli joskus pikkasen enemmän jotakin, ei aina. --."* (AT1/19.) Nykyään kaikkialla Virossa käy ainakin suomalaisia, saksalaisia, englantilaisia, amerikkalaisia, japanilaisia, tanskalaisia ja ruotsalaisia turisteja. (H7/5.)

Turisteille on tarjolla muotivaatteiden, ruuan ja juoman lisäksi mitä erilaisimpia tuotteita, joita yhteiseltä nimeltään voidaan kutsua turistitaiteeksi. *Turistitaiteeksi* on nimetty toisen maailmansodan jälkeen turismiteollisuuden vaikutuksesta syntyneitä paikallisten taide- ja käsityömuotojen muunnoksia ja uusia ilmaisumuotoja ja lajityyppejä, jotka on ennen kaikkea suunnattu yhteisöjen ulkopuolisille ostajille, lähin-

nä turisteille. Turistitaiteet pitävät sisällään laajan kirjjon hyvin erilaisia töitä yksinkertaisesta matkamustorihkasta korkeatasoisiin uniikkiteoksiin. Osa töistä on etnokitschiä, laadultaan keskinkertaisia turistien makua tyydyttämään valmistettuja matkamustoja, mutta osalla töistä on kulttuurista ja esteettistä arvoa paikallisille asukkaille.²¹ Turistitaiteella ei siten automaattisesti tarkoiteta huonoa esteettistä laatua tai perinteen rappeutumista (Kupiainen 1994, 168 - 170.) Päiväkirjastani (KPK97, 43 - 45) näkee, että olen pohtinut runsasta matkamustotarjontaa ja jaotellut tuotteet karkeasti krääsään ja ei-krääsään. Ei-krääsänä olen pitänyt virolaista käsityöperinnettä edustavia tuotteita, joiksi miellän neule-, tekstiili- ja nahkatöiden muunnokset sekä gallerioissa esillä olevan virolaisen lasi-, keramiikka- ja muun taiteen eri muunnokset. (KI/3, 11, 12, 22) Näistä tuotteista osa, kuten Ilmari Vesterisen pitämät (2001, 485) Viron "ikivihreät" matkamustot - kansallispukuun puettut nukket, olutkannut ja nahkatyöt - ovat yhteydessä Viron talonpoikauskulttuuriin. (Kuva 6 s.52) Varsin suuren osan tuotteista voidaan katsoa edustavan myös kaupungin korkeakulttuuria. Muun matkamustotarjonnan olen luokitellut krääsäksi. (KII/8, 13, 20, 28, 30) (kuva 7 s.52) Turistitaiteen ja vanhan kaupungin herättämiä tunteita olen kirjannut ylös ensimmäisellä kenttätutyöjaksollani: *"Vanhaan kaupunkiin astuessani mieleeni tulee samanlainen olo tila kuin mitä olen kokenut aikaisemmilla ulkomaanmatkoillani Turkissa, Kreikassa, Kanarialla tai Italiassa. Kaikkialle on laitettu vierin viereen terasseja, matkamustoja ja muuta krääsää myydään lähes joka kadulla". Kaduilta turistikrääsä on löytänyt tiensä kirkkoon: "Pikk-Jalgaa pitkin Toompean mäelle kivutessa heti muurin oikealla puolella on taulunmyyjä, vasemmalla kerjäläinen ja*

²¹ Ks. tästä myös esim. Ilmari Vesterisen (2001, 481 - 482) artikkeli.

hieman ylempänä rihkamamyyjä myyden koruja, maalattuja tauluja ja nahkatauluja, korttimyyjä tulee vastaan. Pikk-Jalgaa pitkin pääsee ortodoksiseen Aleksander Nevskin katedraaliin. Kävin sisällä katedraalissa, joka upeudellaan mykisti minut. Kuitenkin kirkon sisällä heti ovesta oikealla on pystytetty turistimyymä, jossa myydään eri kokoisia ikoneja ja kynttilöitä. Niiden lisäksi myynnissä on aivan tavallisia postikortteja, syntymäpäiväkortteja, paperinukkeja ja tauluja eli jälleen kerran kaikkea mahdollista turistikrääsää, joilla ei ole mitään yhteyttä ortodoksiseen kirkkoon." (KPK97, 43-45.)

Vuotta myöhemmin, kesällä 1998, tilanne oli erilainen. Katukuvaa ja katujen varsille aiemmin levittäytynyttä myyntiä (ks. kuvaa 7) olivat siistineet lukuisat matkamuistomyymälät eri puolilla vanhaa kaupunkia. Uudeksi turistitaiteen myyntialueeksi oli muodostunut Raatihuoneen tori, missä myyntiä ei vielä aikaisemmin ollut samassa laajuudessa.²² (KPK98, 21, 25.)

Vanhan kaupungin ulkopuolella etenkin suomalaisia turisteja vetävät erilaiset torit, joista Mustamäen tori (Kadaka Turg) lienee tunnetuin. Suomalaisia käy Tallinnassa päivittäin paljon, mitä useat virolaiset kommentoivat sanoen: "Niin ja suurin osa ketkä tulevat, tahtovat mennä suoraan Kadaka turule ja kun kävin siellä niin minusta siellä kuulee kahta kieltä, toinen on suomi ja toinen on venäjä. Kun myyjiltä menee kysymään jotakin niin viron kieltä ei osata, mutta suomea ja venäjää. --." (H9/4.) Aikaisemmin Mustamäen ja Tallinnan keskustassa olevan keskustorin (Keskturg) asiakkaat olivat paikallisia, jotka ostivat lähes kaikki elintarvikkeensa toreilta. Tämän paikallisen toritunnelman aisti vielä kesällä 1993,

²² Virolaisten käsityötuotteiden myyntipaikkana Raatihuoneen torilla on sinänsä historiallista perinnettä, koska jo keskiajalla tori oli virolaisten käsityöläisten ja kauppiaiden aluetta. (Bruns 1993, 36.)

jolloin vierailin Mustamäen torilla ensimmäisen kerran. Neljä vuotta myöhemmin paikallista toritunnelmaa sai hakea. Suomalaisena oloaan ei kuitenkaan tarvinnut tuntea yksinäiseksi, sillä lähes jokainen vastaan tullut henkilö oli suomalainen. Mustamäen tori on herättänyt tunteita, joita olen kirjannut päiväkirjaani kesällä 1997: *"Mustamäen tori on aivan oma maailmansa. Se on alun perin ollut paikallisten käyttämä tori, mutta nykyään siitä on kasvanut valtava turistiryssä. Tunnelma lähentelee Turkin basaarialueita. Tänäpä myyntiartikkeleita, joita mm. suomalaiset ostavat paljon ovat villapaidat, villatakkit, sukat, Adidaksen verkkarit (nappi) + muut yleisimmät urheilumerkit, T-paitoja, Lewiksen farkkuja, cd-levyjä ja lähes kaikki piraattituotteita. Lisäksi myytävänä on pitsitöitä, kristallia, ruokatavaroita ja kukkia. Myös rautatarvikkeita, muttereita, kenkiä, alusvaatteita ja peruukkeja. Tietenkin alueella on oluen ja kahvinjuontipaikkoja. --. Tilanne, joka ärsyttää on se, että aivan kuten turkkilaisessa basaarissa myös täällä suomalaiset tunnustetaan heti. Suomeksi huudellaan hintoja "tule osta T-paita 20-markkaa, halpa. -- Venäläisten myyjien osuus on suuri ja kaikkialla raikuu suomeksi Jari Sillanpään kappale "mä tahdon olla sun pum, pum, pum" --."* (KPK97, 11, 28; KII/3, 4, 5, 6, 8, 9, 25) Torialue on muuttanut ulkonäköään vuoden 1999 jälkeen, jolloin sinne rakennettiin kaksikerroksinen liikekeskus. Toiminta sinällään ei ole muuttunut; samoja tuotteita myydään nyt vain erillisissä pienissä ja siisteissä liikehuoneistoissa. Vastaavantalaisia liikekeskuksia on syntynyt satamaan johtavan Mere puisteen varrelle. (KPK98, 23.)

Kuva 6. Virolaisia "ikivihreitä" matkamuuistoja. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Kuva 7. Etnokitschiä. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

RESTAUROITU KAUPUNKI

"Kui lõpeb revolutsioon, algab restauratsioon" (Maiste 2000, 14). Tämä lause sopii Tallinnaan. Taloudellisten ja teknologisten mahdollisuuksien parantumisesta kertoo kauttaaltaan Tallinnan uudistunut ilme. Aivan itsenäisyyden alussa, vuosina 1992 - 1993, Tallinnassa peruskorjattiin jo yli 100 rakennusta. (Lindpere 1996, 594 - 595.) Restaurointi on myös selvän muutos Tallinnassa, jonka kaikki haastateltavani ja kyselylomakkeisiin vastanneet toivat esille. Saadakseni yleiskuvan neuvostoaikaisesta Tallinnasta oli ensimmäinen tehtäväni "kentällä" tutustua kaupunkia koskeviin vanhoihin kuvakirjoihin. Osan kirjoista lainannut informantti kertoi, ettei ole suurta eroa, kuinka vanhoja kuvia katsoo, koska rakennukset ja kaupunkikuva eivät juurikaan muuttuneet neuvostoaajalla. Ainoastaan vuonna 1980 pidettyjen Moskovan olympialaisten takia taloja maalattiin hieman. (KPK98, 88.)

Kuvakirjojen (Tallinn 1985; Tallinna Arhitektuur 1987; Iidne Tallinn 1986), informanteilta saatujen etukäteistietojen ja omien havaintojeni avulla tarkastelin ensin, missä ja miten restaurointia on toteutettu. Selkein muutos informanttieni mielestä ja kuvakirjoja tutkiessa koskee Tallinnan vanhaa kaupunkia: "On paljon näitä saneerattuja taloja ja rakennetaan lähes uusia ja siis niitä uusitaan. Ne on kauniita, siistimpiä, ikkunat ovat puhtaampia ja aina, kun menee sellainen pari, kolme kuukautta, kun en ole käynyt siellä -- niin aina on jotain uutta tapahtunut, aina on tullut joku kaunis talo. -- ." (H2/9-10.)

Vanhassa kaupungissa ensimmäisenä ja silmiinpistävämpänä erona neuvostoaikaan nähden on rakennusten väri ja kunto. Yleisilmeeltään neuvostoaajan Tallinnaa voi kuvailla harmaaksi, ankeaksi ja likaiseksi. Rakennukset pääsivät huonoon kuntoon, koska niiden korjaamiseen ei ollut rahaa tai haluja tai sitten *"ennen oli niin, että kiireellä maalattiin talo, mutta seuraavana vuonna se maali lähti pois. Se oli sellaista työtä."* (H4/4.) (Kuva 8) Tänäpä vanhan kaupungin ilme on erilainen. Rakennukset ovat saaneet yllleen vaaleanpunaista, mintunvihreää, kermanvaaleaa, keltaista, siniharmaata tai vaalean-turkoosia väriä. (KIII/3, 18, 19, 21, 32)

Restauroiduista rakennuksista osa on historiallisesti arvokkaita rakennuksia, joita on pyritty restauroimaan alkuperäiseen asuun. Restauroinnin yhteydessä voidaan kuitenkin puhua fasadismista, sillä useimpien rakennusten interiöörit on muutettu vastaamaan tämän päivän ihanteita ja entisöinti koskee lähinnä rakennusten fasadeja.²³ (KIII/11, 63) (Kuva 9) Ensimmäisenä suurempana projektina toteutettiin vuonna 1991 Harjukadulla, 1960-luvulta lähtien tallinnalaisten suosiman Kahvila-Varietee Tallinnan laajentaminen ja uudenaikaistaminen. Alun perin rakennus oli kolmikerroksinen, valmistunut vuonna 1879 ja tyylliltään uusrenessanssia. Remontin yhteydessä rakennukseen lisättiin kaksi kerrosta, jotka otettiin käyttöön liike- ja toimistotiloina. Lasia sisustuksessa käyttäen interiööri on saatu vastaamaan tämän päivän normeja. Nimeltään rakennus on nykyään Tallinnan liikekeskus (Tallinna Ärikeskus). Varieteeen paikalla toisessa kerroksessa on toimisto- ja liikehuoneistoja. Tallinna-kahvilan paikalle katutasoon pe-

²³ Tästä olen tehnyt lukuisia havaintoja kierrellessäni ravintoloissa ja liikkeissä ja esim. keskiaikaiseen Katarinan käytävään perustetussa Italialaisessa ravintolassa on sisustuksessa karsittu kaikki vanhaan viittaava pois ja kiviseinät on peitetty kukkikailla tapeteilla ja boordeilla. (KPK97,44.)

rustettiin Tallinnan ensimmäinen länsimaalainen (irlantilainen) publi. Ravintolan vieressä on muotivaateliikkeitä. (Arhitektuurikroonika`91, 1994, 205; H8/5; KIII/35, 36, 47, 68)

Kulttuurillisesti merkittävänä rakennusmuutoskohteena voidaan pitää myös vanhassa kaupungissa Katarinan käytävän aluetta (Katarina Käik). Alueella sijaitsee keskiaikainen kauppiaitten talo, joka toimi neuvostoaikana kaupungin varastona ja kaupunginteatterin lavasteiden tekopaikkana. Vuonna 1996 rakennukseen perustivat kangas-, nahka-, silkki-, lasi- ja keramiikkataiteilijat työpajoja, joissa valmistetaan perinnekäsintöitä. (KPK97, 82 - 85; KI/13, 14, 28) Eräs informanttini totesi, että juuri siellä virolainen käsityöperinne elää erilaisissa käsityökuviossa, puuesineissä ja perinteisesti käsitöinä tehdyissä kangasnukeissa, jotka neuvostoaikana korvattiin teollisesti valmistetuilla ja maalatuilla nukeilla. (H2/6.) Katariinan käytävästä on muodostunut osalle haastateltavistani merkityksellinen: sitä näytetään kylään tulleille vieraille ja sen kautta kuljetaan, kun halutaan rauhaan pääkaduilta. (H2/6; H3/6; H7/12; H8/6.) Katariinan käytävällä on myös erikoinen aura, jota nahkapajan työntekijä Jane Ranemets kuvasi sanoen: *"kun lähtee töistä väsyneenä ja kävelee Katariinan käytävän kautta on aivan rento olo, kun saapuu takaisin esim. Virukadulle."* (KPK98, 82 - 85.)

Tallinnan muinaismuistoyhdistyksen (Tallinna Muinsuskaitse Selts) apulaisjohtaja Olaf Multerin mielestä restaurointi etenkin vanhan kaupungin osalta ei ole ollut ongelmantonta. Multer kertoi, että nopeilla ja halvoilla korjauksilla on saatu paljon tuhoa aikaan. Ongelmia lisäsi vuonna 1997 voimaan tullut uusi Viron tasavallan muinaismuistolaki, mikä antoi talojen uusille omistajalle oikeuden toteuttaa omia näke-

myksiä, vaikka muinaismuistojen suojelijat olivat asiasta eri mieltä. Toisaalta Multer korosti, että Virossa on paikallisia, nuoria liikemiehiä, jotka suosivat sisustuksessa ja suunnittelussa nykyaikaisia eurooppalaisia trendejä enemmän kuin vanhaa keskiaikaista imagoa. Tilanne on kuitenkin muuttunut 1990-luvun loppupuolella, etenkin, kun vanha kaupunki pääsi Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 1998. (KI/22) Kaupunki valvoo paremmin restaurointia, ja talojen restauroijat joutuvat tekemään yhä enemmän yhteistyötä museoviraston kanssa. (AT3/2.) Tämä on nähtävissä esimerkiksi Raatihuoneen torin alueella, jossa pitkän restauroinnin jälkeen avattiin keväällä 2001 keskiaikainen Raatihuoneen apteekin talo (Raeapteek). Vanhan apteekin ohella rakennukseen sijoitetuissa ravintoloissa on pyritty tuomaan esille keskiaikainen interiööri ja tunnelma. (Nygren 2001, 45; interiöörin kuvat Maja 2000/1 (25), 17 - 21.)

Vanhan kaupungin ulkopuolella restauroitujen rakennusten ulko- ja sisäpuoli on myös muutettu vastaamaan tämän päivän ihanteita. Yleisesti uuden kaupungin keskustan alueella on havaittavissa sama piirre kuin vanhassa kaupungissa. Ensimmäisenä on restauroitu rakennuksia ja siistitty katukuvaa alueilla, jotka sijaitsevat keskustan pääkatujen varsilla.²⁴ Ensimmäisenä muutoskohteena, johon kiinnitin itse huomiota vertailemalla vanhoja kuvakirjoja nykypäivän tilanteeseen, oli paikallinen Kaubamaja, joka sai uuden lasikatteisen pääsisäänkäynnin vuosien 1997 ja 1998 välillä. Sen sisätiloja on

---

²⁴ Karkeana rajana voidaan pitää Pärnu maantien, Narva maantien, Pronksi- ja Liivalaiakadun väliin jäävää aluetta, mikä on myös omaa tutkimus- ja havaintoaluetani. Tämän alueen lisäksi satamaan päin johtavaa katua (Mere Puiestee) on siistitty. (ks. Liite 1, kartta 1)

myös uusittu. (Tallinn 1985, 53; KIII/44, 46, 67) Samoin kuvakirjojen (Tallinn 1985, 58 - 59) vertailu nykytilanteeseen osoittaa, että suomalaisille tunnetut Viru-hotelli ja Olümpia-hotelli ovat käyneet läpi uudistuksia. Viru-hotellin sisätiloja on uusittu muutamaan kertaan. Ainoastaan sen 22. kerros on museoitu ja jätetty entiseen asuunsa muistoksi KGB:n ajoilta. (Nyberg 2001, 45.) Olümpia-hotelli sai tummalaisen kattauksen ulkoseiniinsä vuosien 1998 ja 1999 aikana. (Kuva 15 s. 69)

Restauroiduille ja uusille liikkeille on ominaista, että pienten näyteikkunoiden tilalle ovat tulleet suuret yhtenäiset ikkunat. Pieniä vanhanaikaisia näyteikkunoita on vielä sivukaduilla, mutta liikkeiden sisältö on muuttunut neuvostoaikaan nähden. (KIII/4, 5, 7, 8, 10, 30, 58) (Kuva 10 ja Kuva 11 s.60) Alueellinen jako osoittautui selkeäksi: rakennukset, jotka sijaitsevat vanhan kaupungin pääkatujen²⁵ varsilla, ovat kokeneet ensimmäisenä muutoksia. Heti pääkaduilta poikkeavat sivukadut rakennuksineen ovat huomattavasti huonommassa kunnossa. (KIII/56; KV/21, 22) Restauroituihin rakennuksiin on pääasiassa sijoitettu erilaisia ravintoloita, vaate- ja kenkäliikkeitä, liikekeskuksia, kampaamoja sekä kauneushoitoloita. *"--. Aikaisemmin Virukadulla oli muutama kauppa, sanomme neljä kauppaa, nyt neljätoista, puoteja on tullut uusia, kahviloita ja ravintoloita. Aikaisemmin meillä oli ravintolan oven taakse jono - Virukadulla oli kaksi ravintolaa". (H8/3.)* Liikkeiden sijoittumisessa on havaittavissa sama aluejako kuin restauroiduissa rakennuksissa: siellä missä ovat pääkadut ja turistit, sijaitsevat kalleimmat ja modikkaimmat, lähinnä nuorisolle osoitetut vaate- ja kenkäliik-

²⁵ Informanttini pitävät vanhan kaupungin pääkatuina mm. Virukatua, Harjukatua, Suur-Karjakatua ja Pikkatua, joiden kautta pääsee Raatihuoneen torille, mikä on vanhan kaupungin keskus.

keet. (KPK97; KPK98, passim.) Ristiriitaisia tunteita restauroiduista rakennuksista herättää aivan Viruporttien juurella amerikkalaiseen hampurilaisketjuun kuuluva McDonald's: *"mutta ihmiset paheksuvat sitä McDonald'sia siellä Virukadun alussa, tai ei niinkään McDonald'sia, kun meilläkin nuoret tykkäävät erittäin -- mutta se paikka ei ole sopiva. Siellä pitäisi olla arvokkaampaa. --."* (H2/6.) (Kuva 9)

Liikkeet, ravintolat ja muuttunut yhteiskunnallinen tilanne ovat tuoneet Tallinnan katukuvaan uutena ilmiönä erilaiset mainokset. Neuvostoaikana *"Ei mainostettu mitään, koska ei ollut mitään. Jos kauppaan tuli sellaisia kenkiä, mitä kelpasi panna jalkaan ne ostettiin heti. Se oli hirveää aikaa tietysti sen takia, koska ei ollut paljon sellaista tavaraa, mitä yleensä ostaa ja sen takia, kun ei ollut mitään ei tarvinnut mainostaa."* (H7/8.) Nykyään tupakkaa, alkoholia, kauneudenhoitotuotteita, margariinia tai alennusmyyntejä mainostetaan kaikkialla kaduilla, rakennusten katoilla, ikkunoissa, julkisissa kulkuneuvoissa sekä sanoma- ja aikakauslehdissä. (KIII/29, 40, 41, 45, 51; KIV/27; KV/25) (Kuva 12 s. 61)

Kuva 8. Neuvostoaikana rakennukset pääsivät huonoon kuntoon.
Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Kuva 9. "McDonald's sopisi mieluummin jonnekin bensiiniasemalle" (H9/7).
Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Kuva 10. Barbie ja Ken Tallinnassa. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

11. Minimalistinen sommitelma Tallinnan kenkämuodista kesällä 1997.
Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Kuva 12. Uskumatu! 30-50 % ale. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Rakennusten restaurointi, nopeat muutokset niiden sijainnissa ja sisällössä ovat osoittautuneet ongelmaksi paikallisille kuluttajille: *"Ennestään tiesin, että yhden kauppatalon vieressä oli yksi puoti ja kun menin sinne siellä olikin jotain muuta. Onkin puhuttu, kuinka nopeasti kaikki voikaan muuttua. No, ravintola voi jäädä ravintolaksi tai muuttua toiseksi. Puotien tilalle voi tulla muuta jne. --."* (H5/3.) Ravintoloiden ja pubien nopea lisääntyminen on koettu negatiiviseksi siltä osin, että ne ovat verottaneet perinteisiä kahviloita, jotka muutama haastateltavistani luonnehti kuuluvaksi Viron kulttuuriin: *"--. Kyllä mä sanon, että vanhalle kaupungille ei ole sattunut mitään pahaa paitsi se McDonald's, Carrols ja olutpaikat. Ne on tullut kahviloiden tilalle."* (H3/3-5.) (Samoin ajattelivat H2/14; H5/2; H9/7.)

Liikkeiden sijaintia ja sisältöä koskevien nopeiden muutosten ohella ongelmaksi koetaan kaupungin hintataso. Etenkin vanhan kaupungin liikkeet paikalliset mieltävät liian kalliiksi: *"yleensä on niin, että täällä on kalliimmat hinnat ja vanhan kaupungin liikkeet ovat mielestäni enemmän tarkoitettu turisteille. Virolaiset ei paljon osta. --. Käyn katsomassa, mutta en usein osta."* (H9/5.) Samoin ajatellaan turisteille halvosta, myynnissä olevista villapaidoista ja -vaatteista: *"-- . Minä olen katsonut niitä kivoja villapaitoja, mutta ne ovat myös liian kalliita meitä varten.--."* (H7/10.) Tallinnan hintatasoa on havainnoinut myös toimittaja Pertti Nyberg (2001, 44), joka kertoo kirjassaan, että vanha kaupunki on täynnä liikkeitä ja ravintoloita, joissa monilla virolaisilla ei ole varaa käydä kuin ehkä parilla oluella. Päiväkirjaan tekemieni merkintöjen mukaan vanha kaupunki vastaa vaatteiden osalta hintatasoltaan lähes suomalaisia hintoja. Joissakin paikoissa vaatteet ja kengät ovat vielä huomattavasti kalliimpia kuin Suomessa. (KPK98, 45 - 46.) Haastattelujen ja kyselylomakkeiden perusteella paikalliset tekevät ostoksensa toreilla, Kaubamajassa (paikallinen tavaratalo) tai pienissä kaupoissa, jotka sijaitsevat vanhan kaupungin ulkopuolella. Vastaajista 50 % myöntää ostavansa vaatteita myös vanhasta kaupungista.²⁶ Virolaisten ostostottumukset ovat kuitenkin Raimo Heinosen artikkelin mukaan (13.11.2000) muuttumassa ja perinteinen torikauppa on laskusuunnassa. Syynä tähän ovat uudet kauppakeskukset, jotka houkuttelevat ostajia edullisilla tarjouksilla.

---

²⁶ Yleinen mielipide kulutukseen on, että palkkataso on Virossa vielä niin alhainen, että pakollisten menojen jälkeen rahaa ei jää enää kalliisiin vaatteisiin.

LASIA, TERÄSTÄ JA BETONIA

Restauroinnin ohella Tallinnaan suunniteltiin ja rakennettiin, huonosta taloudellisesta tilanteesta huolimatta, heti itsenäisyyden alussa (1992–1993) uusia rakennuksia. (Lindpere 1996, 594 - 595.) Yksityisten sijoittajien myötä keskustan katukuvaan alkoi 1990-luvun puolivälin jälkeen ilmestyä yhä useampi nostokurki, jolloin uuden sydänkeskustan aktiivisinta ja samalla näyttävintä uudisrakennusaluetta oli (kuten on edelleen) Maakrikadun, Liivalaia-kadun, Tartu maantien ja Kivisilla-kadun rajaama alue, jota paikalliset kutsuvat torniaukioksi. (ks. Liite 1, kartta 1) Olen kirjoittanut päiväkirjaani, kuinka keskustan alueelle, etenkin Stockmannille saakka on nousemassa paljonkin uutta rakennusta. Stockmannin jälkeen uusia rakennuskohteita on siellä täällä. Pääkaduista hieman syrjemmällä on vielä ränsistyneitä kortteleita ja kivi- ja puutaloja. (KPK97, 45; KV/7, 48, 49, 50) Alkavista rakennuskohteista yhä useampi oli pankki. Ihmettelin tätä informantilleni, joka totesi:

"--. Joo ne myyvät rahaa aika hyvin vaikuttaa näin. --. ne todella pystyvät rakentamaan tällaisia palatseja, niitä syntyy aika paljon tänne. --. Esimerkiksi Hansapank ja Hoiu-pank tämmöinen säästöpankki rakentaa tähän Räväläkadulle meidän taloa vastapäätä ja Ühispank on alkanut rakentaa ja sitten Eveapank Stockmannia vastapäätä, ei ihan vastapäätä, mutta tässä kulmassa --. Forrekspank rakentaa itselleen vanhan rautatien taakse itselleen pankin. Ensimmäiset tämmöiset isot, mitä rakennettiin oli bensa-asema. Niitä bensa-asemia me olemme - - hirveästi, Neste, Stad Oil, Lukoil, Eesti Kütus, mitä tahansa niitä on kaikenlaisia. Sitten vielä on näitä tällaisia konttiasemia, myyvät niitä kontteja Venäjälle ja näin niitä on rakennettu. Nyt rakennetaan pankkeja. -- on näitä kerrostalojakin ollut aika paljon." (AT1/13.)

Keskustan ensimmäinen ja samalla Tallinnan ensimmäinen lasikatteinen pilvenpiirtäjä, Ühispankin konttori, valmistui Tartu maantien alkuun vuonna 1999. (Kuvat 13 ja 14) Vastaavia lasikatteisia, mutta hieman matalampia pankkirakennuksia valmistui samaan aikaan keskustan alueelle useampi. (Grossschmidt & Vallner 2001, passim.) Kuitenkin pian pankkirakennusten valmistumisen jälkeen Virossa koettiin talouslama, minkä vuoksi useimpien, alun perin pankeiksi suunniteltujen rakennusten tilalle perustettiin muita yrityksiä ja toimistohuoneita. (Nyberg 2001, 44.) Pankkien lisäksi rakennettiin samaan aikaan toimisto- ja hotellirakennuksia, joiden ulko- ja sisäarkkitehtuuri vastaavat tyyliltään pankkirakennuksia. (Helme & Kangilaski 2000, 280; KIV/6, 7, 9, 11, 12, 13) Näiden pankki- ja toimistorakennusten sekä hotellien suunnittelu ja rakentaminen ovat tuoneet kaupunginsuunnitteluun ongelmia. Viron uuden yhteiskunnallisen (taloudellisen ja poliittisen) tilanteen takia vastakkain ovat joutuneet vanhat ja uudet kulttuuriarvot ja ihanteet. Itsenäisyyden alussa kaupunkisuunnittelulla oli selkeät päämäärät:

"New economic situation demands new approaches to the town-planning, so a number of sketches and proposals made in this field have been made during the recent times. In 1991 the idea of skyscrapers in Tallinn city center was popular -- idea, being just momentary, still proved its unsuitability. --." (Arhitektuurikroonika '91, 1994, 369.)

Pilvenpiirtäjäarkkitehtuurin sopivuudesta vanhan kaupungin siluettiin käytiin myös seuraavaa keskustelua: *"uusien korkeiden rakennusten suunnittelu keskikaupunkiin on voimistanut oleellista kaupunkisuunnittelun ongelmaa, että vanhan kaupun-*

gin siluetti on erityinen arvo Viron kulttuuri- ja arkkitehtuuriperinnölle, jonka suhteen ei saa olla välinpitämätön." (Arhitektuurikroonika '91, 1994, 6.) Kaupungin päättäjien pyrkimyksenä oli, että "-- kaupungin siluettia ei saa muuttaa, ei saa olla sellaisia taloja, jotka ulottuvat korkeammalle kaupungin siluetista. Suuri paha on ollut se Tartu maantielle rakennettava korkea pankkitalo, joka muuttaa meidän siluettia. Yritetään säilyttää se, että tornit näkyvät vielä korkeimmalla." (H1/6.) Tänään toteutuneet suunnitelmat havaitsee konkreettisesti kipuamalla Toompeanmäen näköalapaikalle ja katsomalla silmien eteen avautuvaa kaupunkia. Siluettiin, jossa aikaisemmin kohti taivasta siinsivät vanhat, keskiaikaisten kirkkojen tornit ja uudempaa aikaa kuvaavat Viru- ja Olümpia-hotellit, ovat saaneet rinnalleen viimeisen neljän vuoden sisällä kaksi pilvenpiirtäjää. (KIV/5; KV/23) (Kuva 14)

Kuva 13. Vanhan ja uuden kohtaaminen. Pyhien Hannan ja Simeonin puukirkko vuodelta 1724, Ühispankin konttori (1999). Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 2000.

Kuva 14. Näkymä Toompean näköalapaikalta. Vasemmassa reunassa on Viru-, oikealla Olümpia-hotelli. Niiden välissä vasemmalla Ühispankin talo ja oikealla SAS:n hotelli, joka on uusista rakennuksista Tallinnan korkein. Sen ylittää korkeudessa vain Olevisten kirkon torni. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 2000.

Tornimäen alue on Tallinnassa vain yksi esimerkki uusista rakennuskohteista. Kasvanut turismi aiheutti paineita mm. Tallinnan matkustajasataman uudistamiselle. Satamaan valmistui vuonna 1994 uusi matkustajaterminaali (A-terminaali) ja seuraavana vuonna D-terminaali. (Projekt & Ehitus 1996, 25, 110; KII/ 1, 2, 24) Lisääntyneen turismin seuraukseksi voidaan laskea myös satama-alueelle rakennetut kaksi hotellia sekä liikekeskus vuonna 1999. Muualle kaupunkikuvaan ovat muutosta tuoneet ulkomaiset yritykset ja tavaratalot. Tallinnaan perustettiin ensimmäisenä ulkomaalaisena tavaratalona Stockmann, joka toimi ensin vuosina 1992 - 1996 Viru-hotellin yhteydessä, minkä jälkeen se siirtyi nykyiselle paikalleen Liivalaia-kadun ja Tartu maantien kulmaukseen. (Projekt & Ehitus

1996, 42; KIV/17.) Stockmannin jälkeen Viru-hotellin yhteyteen on muodostunut liiketiloja, joissa toimii tai on toiminut mm. Sokos, Seppälä, Carrols ja R-kioski. (KIV/23, 24, 39) Kaupungilla kävellessä voi havaita myös muita tunnettuja suomalaisia yrityksiä, kuten Puustellin, Hobby Hallin tai Mäkitorpan. (KIV/18, 20)

Jotkut informanteistani surivat vanhojen kahviloiden häviämistä katukuvasta tai niiden tyylin muuttamista liian moderniksi. (H2/12; H3/ 3-5.) Vanhojen kahviloiden tilalle on rakennettu runsaasti uusia, joista ensimmäisenä valmistui vuonna 1995, alunperin Galleriakahvilana tunnettu rakennus. (Projekt & Ehitus 1996, 43.) Rakennus sijaitsee Virukadulla ja on muotonsa puolesta (ks. Grossschmidt & Vallner 2001) saanut useamman lempinimen: *"sitten siellä Viruporttien alussa on se lasimakkara ja se ei ole onnistunut, vaikka se on virolainen arkkitehti, mutta ei aina onnistu. Ilmeisesti hän halusi yhdistää nykyajan ja vanhan, mutta se ei ole onnistunut --."* (H2/6 - 7.) Lasimakkaran ohella olen kuullut rakennusta nimittävän Kalevin kondomiksi. Omien havaintojeni perusteella rakennuksessa toimi kahvila ainoastaan kaksi vuotta. Vuodesta 1998 alkaen siinä on toiminut suomalaisiin hampurilaisketjuihin kuuluvina ensin Carrols ja vuodesta 2000 lähtien Hesburger. (KIV/17) Perinteisten kahviloiden häviämisen tai restauroinnin yhteydessä tapahtuneen ilmeen uudenaikaistamisen myötä katukuvasta ovat hävinneet vanhojen kahviloiden nimiä. Hotelli Olümpian kahvila, joka vielä vuonna 1993 ottamassani valokuvassa oli nimeltään Kohvik, on nykyään Café Boulevard. (Kuva 15) Samansuuntaisen nimenmuutoksen on kokenut myös Vapaudenaukiolla sijaitseva kahvila, entiseltä nimeltään Moskva, josta remontin jälkeen on tullut Metropol (KIII/48 ja KV/41) Muutoinkin venäjänkieliset katujen ja liikkeiden nimet

ovat hävinneet katukuvasta. Niiden tilalle ovat tulleet virolaiset tai kansainvälisemmät, useimmiten englanninkieliset nimet. (ks. kuva 3 s.43) Tämä kaikki liittyy osittain ilmiöön, josta Virossa käytetään nimitystä "kollektiivinen muistinmenetys". Menneisyydestä ei haluta mielellään puhua ja kaikki neuvostoaikaan viittaava halutaan unohtaa. (Nyberg 2001, 74.)

Tallinnan vanha kaupunki ei ole säästynyt uusilta, moderneilta rakennuksilta, vaikka tallinnalaiset tuntuvat ajattelevan, että *"sillä kuten olet huomannut niin niitä kaiken maailman liiketaloja ja lasipalatsia rakennetaan tiuhaan tahtiin -- ja minun mielestäni ne eivät kovinkaan hyvin sovellu vanhaan hansakaupungin fiilikseen."* (AT2/4.) Vanhan kaupungin ensimmäinen moderni liikekeskus WW-Passaaz rakennettiin vuonna 1996. (H9) Tarjonnaltaan, hintatasoltaan ja interiööriltään liikekeskus vastaa tämän päivän liikekeskuksia. Pääoven edessä solisee lähde houkutellessa ostosparatiisiin. (KIV/1, 2) Paikallisten ostosparatiisi se ei kuitenkaan ole, sillä *"-- se on juuri paikka, josta turistit ostavat, hinnat ovat kalliit, Stockmannissakin on halvemmat hinnat."* (H9/7.) Toinen liikekeskus, De La Gardie²⁷, valmistui vuonna 2000 vanhan kaupungin sisäpuolelle Virukadun ja Mürivahe-kadun kulmaukseen. Rakennus, jonka julkisivussa on yhdistetty eriväristä lasia sekä kansainvälisesti muodissa olevaa puuta ja teräskaapelia on tyyliältään uuskonstruktivismia. Viron kansallista rakennusperinnettä julkisivussa ja interiöörissä edustaa liuskekivi. (Kurg 2000, 30 - 37; KIV/4, 23) (Kuva 16)

---

²⁷ Tälle hienolta kuulostavalle liikekeskuksen nimelle löytyy historiallinen tausta. Pontus de la Gardie oli Tallinnassa 1500-luvulla toiminut ruotsalainen sotapäällikkö, jonka hautamonumentti on Tallinnan tuomiokirkossa. (Helme & Kangilaski 2000, 43.)

Kuva 15. Café Boulevard. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 2001.

Kuva 16. Tavaratalo De La Gardie vanhassa kaupungissa. Rakennus on herättänyt niin myönteisiä kuin kielteisiä tunteita. Se on mm. äänestetty Tallinnan rumimmaksi rakennukseksi. (AT1) Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 2000.

SOSIOKULTTUURINEN MODERNISOITUMINEN

"NÄIN PALAA ELÄMÄ TÄHÄN KAUPUNKIIN." (AT1/3-4.)

Kuten Fornäs kuvaa (1998, 61), sosiaalinen modernisaatio (sosiokulttuurinen tässä yhteydessä) normien, ryhmien ja kanssakäymismuotojen välillä johtaa siihen, että perinteiset arvot alkavat menettää merkityksensä. Tämä näkyy siinä, että ihmiset vapautuvat vanhoista näkökulmistaan. Samalla he kuitenkin joutuvat alttiiksi uusille ajatuksille, mikä toisaalta tuo ihmisille vapauden tunteen hallita ja muovata itse omaa elämäänsä. Tämä prosessi näkyy mielestäni Tallinnan kaupunkikuvassa. Ensimmäisenä tärkeimpänä ja suurimpana muutoksena psykologisella tasolla tarkasteltuna on ollut henkilökohtaisen ja kansallisen vapauden saaminen:

"--. Ma suurin piirtein kuitenkin pystyn päättämään itse aika paljosta. Minulla on toimintavapautta, voin puhua viroa -- ja se todellinen vapaus voi olla, että se tapahtuu jossakin rajalla, Ruotsin tai Suomen tai Englannin tai yleensä maailma on meille vapaata, koska se oli suljettu meille aiemmin. -- valtio ei saa enää sanoa, että nyt on näin, sinä saat ansaita niin ja niin paljon, ei enemmän." (AT1/25-26.)

Henkisen ilmapiirin muutoksen aisti myös katukuvasta: "--. Ihmiset ovat myös kaupungissa ilomielisempiä. --. Ainakin semmoinen vapaampi olo on ihmisillä, niin se on semmoinen ulkoinen, ihmisiin kohdistuva asia.--." (H7/8.) Ilmapiiri on muuttunut myös ihmisystävällisemmäksi kuten myös asiakaspalvelu. (KL5/2.) Vapaus synnytti ja voimisti entisestään kan-

sallisia symboleita²⁸, joista tärkeimmäksi koetaan Viron lippu, joka liehuu Pitkän Hermannin tornissa (Pikk Hermann).

Kuten objektiivisella tasolla, myös sosiokulttuurinen muutos alkoi näkyä ensin Tallinnan vanhassa kaupungissa. Neuvostoliiton miehityksen aikana, vuosina 1944 - 1991, vanhassa kaupungissa oli pääosin vain kauppoja ja toimistotiloja, ja ihmiset, jotka olivat muuttaneet asumaan sinne Viron ensimmäisen itsenäisyyden aikana, muuttivat sieltä pois. Kaupunki oli hiljainen ja iltaisin se saattoi olla aivan tyhjä. (AT1/3 - 4.) Itsenäistymisen jälkeen tilanne alkoi muuttua ja *"nyt on syntynyt valtavasti kaikenlaisia ravintoloita, kahviloita ja jos menet iltapäivällä vanhaan kaupunkiin se on elämää kaikki. --. Se on nyt näin, että vanha kaupunki on otettu uudelleen käyttöön ihmistä varten."* (AT1/3-4.)

Turistien, matkojen ja eri tiedotusvälineiden kautta virolaiset tulivat yhä enemmän tietoiseksi siitä, mitä "todellinen" elämä omien rajojen ulkopuolella on. (Lauristin & Vihalemm 1997, 113.) Tämä alkoi muuttaa virolaisten elämää ja vapaa-aikaa. Virossa viitataan ns. menestyjien sukupolveen, jolla tarkoitetaan vuosina 1964 ja 1965 syntyneitä. Tämä sukupolvi oli itsenäisyyden alussa parhaassa iässä toteuttaakseen siirtymän sosialismista markkinatalouteen. Heidän historialliseksi tehtäväkseen on annettu uuden Viron luominen. (Raig 2000/3, 15.) Kaja Grünthal tuo lisäksi gradussaan esille (1998, 23), että uuden valtion myötä Viroon on syntynyt kaksi uutta ihmislajia: "Babe", jota edustavat muodikkaat nukkenaiset, jotka saattavat elää poikakaverinsa kustannuksella tai luoda omaa uraansa, sekä toisena "lajina" "pintaklipslane" [= juppi] eli nuori, pukua käyttävä kravattimies, joka tienaa

²⁸ Kansallisista symboleista enemmän luvussa kuusi.

hyvin ja hänellä on usein uusi auto, matkapuhelin ja kaunis tyttöystävä. (Ibid.)

"Elämän" palautumista Tallinnaan ja uusien ajatusten ilmene- mistä voidaan tarkastella ensin sitä kautta, että etenkin vanha kaupunki on otettu tilana uudestaan käyttöön. Kaikkien informanttieni mukaan vanhan kaupungin keskus on aina ollut Raatihuoneen tori. Torilla pidettiin jo neuvostoaikana eri- laisia näytöksiä, juhlittiin urheilussa menestyneitä ja otet- tiin uutta vuotta vastaan. (H7/3 - 4.) Nykyisin näiden tapaht- tumien lisäksi torilla järjestetään kesäisin konsertteja lap- sille, nuorisolle ja vanhemmille ihmisille sekä erilaisia kilpailuja esim. syömisessä ja juomisessa (KL4/1). Viimeisin suomalaisen uutiskynnyksen ylittänyt tapahtuma torilla oli 13.5.2001, jolloin sinne kokoontui 10 000 ihmistä juhlimaan Viron eurovision laulukilpailujen voittoa. Pääministeri Mart Laar piti Viron voittoa ja torilla järjestettyä tapahtumaa erittäin tärkeänä, koska "Viro lähtee laulaen Eurooppaan". (MTV3/ Teksti-TV 13.5.2001) Populaarikulttuurin ohella Raati- huoneen torista on muodostunut Viron eri maakuntien ja kan- sankulttuurin esittäytymisareena. Itselläni on ollut molempi- en kenttätyöjaksojen aikana mahdollisuus seurata torilla pi- dettyjä niin lasten kuin aikuistenkin kansantanssiesityksiä ja tutustua Viron eri maakuntiin. (KPK97, 15; KPK98, 21; ja KI/1, 3) (kuva 17) Raatihuoneen torin lisäksi erilaisten näy- tösten ja tapahtumien areenaksi on keskittynyt hieman Tallin- nan keskustan ulkopuolelle sijoittuva Viron laulujuhlien näyttämö, laululava, jossa laulujuhlien lisäksi pidetään ny- kyään olutfestivaaleja ja erilaisia rock-konsertteja jne. (Kuva 18 ja kuva 22 laululavasta s. 87)

Kuva 17. Võrun maakunnan esittäytymispäivä Raatihuoneen torilla. Esillä myös setukaisnaisia pukuineen. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1998.

Kuva 18. Suuri kesäfestivaali – olutjuhlalaululavalla 1997.
Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Tallinnalaisten omaksuma uusi ajattelu näkyy vapaa-ajan viettossa ja eri tapahtumien muuttuneina sisältöinä. Yhtenä sisällöltään muuttuneena juhlan mainittiin kesäkuun alussa pidettävät vanhan kaupungin päivät. Päiviä oli pidetty jo neuvostoaikana, mutta niiden luonne koetaan nyt muuttuneeksi: *"Aikaisemmin ennen itsenäistymistä siellä oli virolaisten ruokaa, esiintymisiä ja kaikkea sellaista. Nyt en koe sitä sellaisena. --. Aikaisemmin tapahtumia oli niin vähän, että sitä meni ja otti niihin osaa, mutta nyt joka puolella on koko ajan jotain tapahtumia, että on tullut sellainen kulttuurinen kyllästyminen. Neuvostoajalla oli niin, että oli yksi ja ainoa yhtye, joka soitti eri kohdissa kaupunkia, mutta nyt on suuria konsertteja, joissa on viisi erilaista yhtyettä tai 5-6 erilaista laulajaa ja joka manageri tahtoo laittaa kokoon paremmat laulajat jne. ja ne kaikki esiintyvät samaan aikaan pitkin kaupunkia. Kuka ehtii joka paikkaan kuulemaan."* (H8/1 - 2.)

Itselläni on ollut mahdollisuus osallistua vanhan kaupungin päiville, koska ajoitin toisen kenttätyöjaksoni päivien aikaan. Tuolloin asuin vanhassa kaupungissa, joten tutustuminen päiviin onnistui intensiivisesti. Tunnelmaa kaupungissa olen päiväkirjassani kuvannut karnevaalimaiseksi. Raatihuoneen tori terasseineen, ravintolat ja kadut täyttyivät juhlijoista ja konsertit jatkuivat meluisana ravintoloissa pitkälle yöhön. Turistien ohella kapeat kadut ja tori täyttyivät paikallisista ihmisistä, jotka tutustuivat kaduilla myytäviin virolaisiin perinne käsityötuotteisiin ja kuuntelivat Raatihuoneen torilla pidettäviä ilmaiskonsertteja. Paikan ja juhlan keskiaikaisuutta korostivat tapahtumien ohella myyjien ja esiintyjien keskiaikaiset asusteet. (KPK98, 4 - 5.)

Eri tapahtumat ovat muuttuneet myös seuraavasti: *"aika paljon ovat muuttuneet. Neuvostoaikana suuret juhlapäivät olivat paljon rauhallisempia. Vappu ei ollut paljon mielessä. Nyt*

niitä juhlitaan enemmän." (H6/2.) Tapahtumat ovat muuttuneet myös siten, että "sinne on tullut olut mukaan. Sitä ei ollut ennen ja se meidän kahvilakulttuuri, mikä oli niin ihana se on poistunut ja tilalle on tullut olutkulttuuri ja hampurilaiskulttuuri." (H3/3.) Muuttuneeseen vapaa-ajanviettoon ja osittain vapautuneeseen alkoholikulttuuriin liittyen yksi uusi ilmiö niin Raatihuoneen torilla kuin lähes jokaisen ravintolan edessä ovat ulkoterassit: "Silloin [ennen itsenäisyyttä] niitä ei ollut tai aika vähän oli sellaisissa sisäpihoissa, mutta ei Raatihuoneella. Ihmiset kokoontuivat baareissa. Silloin se ei ollut niin pop kuin tänään." (H1/4.) (KII/10, 19, 21, 23, 29, 31; KV/3, 34) Vanhan kaupungin pop-ilmiöiksi terasseja saattoi kutsua kesällä 1997, jolloin olin merkinnyt kenttäpäiväkirjaani, että pelkästään Raatihuoneen torilla oli vierähtänyt vieressä kaikkiaan 12 terassia (KPK97, 43.) Vuotta myöhemmin kaupunginhallitus oli määrännyt, että terassin sai pystyttää vain ruokaravintolan eteen aidatulle alueelle. Tällöin terassit olivat vähentyneet puolella ja muovikalusteet olivat vaihtuneet metalli- tai puukalusteiksi. (H8/8; KPK98, 22.) (Kuva 19) Aivan erilaisen arkipäivän realismin, kaupungin näytöksiin ovat tuoneet virolaiset sosiaalialan opiskelijat, jotka ovat kolmena vuotena peräkkäin toteuttaneet tanskalaisien opiskelijoiden kanssa eri teemoja sisältäviä - kodittomista, lastenkotilapsista, vammaisista ja prostituoiduista tehtyjä - sosiodraamoja Virukadulla ja Raatihuoneen torilla. Toiminnassa mukana ollut toteaa, että "me emme olisi voineet kuvitella, että aikaisemmin se olisi ollut mahdollista. Tai oikeastaan me emme tienneet, että sellaisia voi järjestää." (H2/3 - 4.)

Katukuvassa muuttuneesta ajattelusta kertovat myös uudet ja hienot länsimaiset autot. Kun itse havainnoin käydessäni Tal-

linnassa ensimmäisen kerran vuonna 1993, kuinka suurin osa autoista oli vielä Lada-merkkisiä, oli tilanne kesällä 1997 aivan toinen. (KI/9, 10; KV/8, 21, 22) Autojen lisääntyminen vanhassa kaupungissa on koettu ongelmaksi, koska etenkin Raatihuoneen torilla on saattanut iltaisin olla 60 - 70 autoa, "-- kun jotkut nuoret miehet tulivat näyttämään itseään ja autoaan.--" (H1/11.) Vanhaa kaupunkia pyritään muuttamaan jalankulkijaystävällisemmäksi ja sinne on asetettu tiettyjä rajoituksia mm. siten, että ajaminen vanhassa kaupungissa maksaa. (H4/4.) Uusina vapaa-ajanharrastuspaikkoina Tallinnan katukuvaan ilmestyivät 1990-luvun puolivälissä aerobic-, tanssi- ja squashesalit, sekä biljardi- ja rahapelipelipaikat. (KI/5, 6, 7) Kulttuurilotolla voi rikastua, mutta toisaalta kaikilla ei ole siihen mahdollisuuksia, koska kapitalistisen markkinatalouden aiheuttama epätasa-arvoisuus ihmisten välillä on aistittavissa Tallinnassa. (Kuva 20 ja Kuva 21)

Kuva 19. Terassi-kahvilat ovat uutta Virossa. Tässä Raatihuoneen tori, jonne terassit tulivat ensimmäisinä. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1998.

Kuva 20. Kraabi ja rikastu meill! Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

Kuva 21. Eriarvoisuus. Kuva Arja Kohvakka-Viinanen 1997.

6. KULTTUURIN MODERNISOITUMINEN SYMBOLIEN TASOLLA

Työn johdannossa asetin ensimmäiseksi tutkimustavoitteekseni kuvata Viron kulttuurin modernisoitumista Tallinnan kaupunkikuvassa tapahtuneiden muutosten kautta. Näitä muutoksia ja niiden yhteyttä modernisaationprosessiin pyrin tuoma esille edellisissä luvuissa (luvut 3 - 5). Kaupunkikuvassa tapahtuneiden muutosten tulkinnassa hyödynsin lähinnä Johan Fornäsin näkemystä modernin ulottuvuuksista. Teoriaa soveltaen erotin ensin Viron historiasta kolme horisontaalista pääaikakautta: varhais-, keski- sekä kypsän-/myöhäismodernin vaiheen. Näiden lisäksi viittasin kahteen (sivu)ajakajaksoon: kansallisen heräämisen aikaan 1860-luvulta alkaen sekä Neuvosto-Viron aikaan. Seuraavaksi tarkastelin modernisuuden vertikaalisista tasoista lähinnä kulttuurin aineellisella (objektiivinen taso) sekä henkisellä ja sosiaalisella (sosiokulttuurinen taso) tasoilla tapahtuneita muutoksia. Näiden tasojen tarkastelu osoitti, että Tallinna on vuosisatojen ajan käynyt läpi massiivisia muutoksia taloudellisella, teknillisellä sekä sosiokulttuurisella tasolla. Osittain nämä muutokset ovat olleet paralleelleja muiden modernien yhteiskuntien kanssa. Ellen Vunderin (2001,147) sanoja lainatakseni, olen kuitenkin esittänyt Viron version modernisoitumisesta. Modernisoituminen ja modernisuus eroavat joka kulttuurissa, koska maiden eri historiasta, kulttuurikontekstista ja kokemuksista johtuen kulttuurien muutokset eivät ole lineaarisia, homogeenisia tai säännöllisiä. (Ibid.) Yhtenä erona, juuri Viron historian ja siihen liittyvien tekijöiden johdosta, modernisaation prosessi on ollut Virossa pitkä ja edennyt sykäyksittäin. Fornäsin teorian perusteella sen ei voida vielääkään katsoa olevan päätepisteessään. Kun Länsi-Euroopassa saavutettiin Fornäsin mu-

kaan (1998, 50) kypsän modernisuuden taso 1900-luvun alkupuolella, Virossa 1990-luvulla alkaneet muutokset ovat viemässä Viron kulttuuria kohti kypsää modernia/myöhäismodernia tasoa. Toisena eroavuutena muihin maihin nähden tutkijat, kuten Ellen Vunder (2001, 146), on korostanut virolaisten konservatiivista, talonpoikaisajatteluun suuntautunutta maailmankatsomusta, jonka seurauksena ylempi porvarillinen kulttuuri ei hänen mielestä ole kehittynyt Virossa kuin vasta 1990-luvulla. Oma työni kautta syntynyt näkemys poikkeaa hieman tästä.

Tässä luvussa tarkoitukseni on vielä tarkastella kulttuurin modernisoitumista symboleiden kautta. Semioottisesti ajateltuna kaupunkikuva kertoo meille symbolien avulla kulttuurin ajatuksista, arvoista, maailmankatsomuksesta ja ihanteista. Itse asiassa, kuten Marshall Berman (1982, 181) on sanonut, kaupunki voidaan kokonaisuutena tulkita modernisaation symboliseksi ilmentymäksi. Kuten symboleita koskevassa kappaleessa (s. 18 - 19) toin esille, symbolit eivät ole muuttumattomia. Ne muuttuvat kulttuuristen muutosten yhteydessä, jolloin syntyy täysin uusia symboleita, vanhat symbolit saavat uusia merkityksiä tai joidenkin symbolien merkitystä rikotaan tietoisesti. Tallinnan kaupunkikuvasta voidaan löytää symboleita kaikilla edellä esittämilläni aikajaksoilla, mutta niiden merkitys on monivivahteinen. Kansallisina pidettäviä symboleita kaupunkikuvaan muodostui herännäisyysajalla ja etenkin 1920-1930-luvulla. Neuvostoaikana esillä oli piilevässä muodossa kansallisia ja kansainvälisiä symboleita. 1990-luvulla Tallinnassa (ja muualla Virossa) on tapahtunut vanhojen neuvostoaikaisten symboleiden tietoisista tuhoamista. Toisaalta kulttuurin muutosvaiheessa tiettyjen vanhojen symboleiden, joiden juuret voivat löytyä kaukaa historiasta, merkitys on

korostunut. Myös uusia symboleita on syntynyt, mistä seuraten Tallinnan kaupunkikuvassa ovat tänään rinnakkain niin kansalliset kuin kansainväliset symbolit. Symboleita tarkastelemalla pyrin siis vielä tarkentamaan Viron kulttuurin modernisatioprosessia. Yritän koota edellä käsittelemäni aikakaudet symboleiden avulla, Fornäsin sanoin, "merkitykselliseksi kertomukseksi" ja tätä kautta, tuomaan vielä esille, mikäli mahdollista Viron prosessin eroja ja yhtäläisyyksiä muihin nähdessä.

Tallinnan kaupunkikuvasta voidaan lukea, että vuosisatoja jatkunut alisteinen asema omassa maassa on jättänyt jälkensä kulttuuriseen ajatteluun, etenkin siihen, mikä koetaan omaksi, mikä vieraaksi. Tiedämme, että Viro on ollut kivikaudelta lähtien tekemisissä vieraiden kulttuurivaikutteiden kanssa. (Helme & Kangilaski 2000, 7.) Varsinaisesti keskiajalta lähtien Viroa ovat hallinneet tanskalaiset, saksalaiset, ruotsalaiset tai venäläiset. (ks. esim. Raun 1987, passim.) Nämä kaudet, lyhyt itsenäisyysaika 1920–1930-luvuilla ja nyt uuden itsenäisyyden aika 1990-luvulla, näkyvät kulttuurisessa ajattelussa symbolien tasolla. Selventääkseni ajatustani tarkastelen jatkossa symboleita kahden oppositioparin oma/vieras ja kansallinen/kansainvälinen avulla.

VARHAISEMPIEN SIIRTYMÄKAUSIEN JA NEUVOSTOAJAN SYMBOLIT

Jos sana moderni liitetään viittaamaan sen perusmerkitykseen, jotain uutta, ennen näkemätöntä, voidaan aikaisemmin esittämäni perustuen (s. 28 - 33) hansa-aikaisesta Tallinnan kau-

punkikuvasta erottaa ensimmäisen kerran paikallisen ja kansainvälisen kulttuurin ilmenemisen myötä ei-moderni ja moderni kulttuuri. Paikallista kulttuuria (ei-moderni) edustivat virolaiset talonpojat talonpoikaiskulttuurillaan. Heillä oli omat tapansa, vaatteensa, esineistönsä ja kielensä. Saksalaisen yläluokan voidaan katsoa edustaneen kansainvälistä kaupunkikulttuuria (moderni). Yläluokka toi Tallinnaan saksalaisen ja samalla eurooppalaisen kulttuurin. Vieraan kulttuurin hallinnassa Tallinnan kaupunkikuva ilmensi symbolisesti eurooppalaista kaupunkikuvaa. Modernia kaupunkikuvaa ja Tallinnan merkitystä yhtenä johtavana eurooppalaisena kaupunkina korostettiin uuden, koristeellisen ja vertikaalisen goottilaisen arkkitehtuurin tyylin sekä kiviarkkitehtuurin kautta. Yhdeksi arkkitehtuurin helmeksi Tallinnassa muodostui Pyhän Olavin kirkko (Oleviste kirik), josta rakennettiin keskiajan korkein kirkko. Jos taas Tallinnan keskiaikaa tarkastelee oma/vieras - ajattelun kautta, omaa virolaisille edusti virolainen talonpoikaiskulttuuri, jonka vastapuolena oli baltiansaksalaisten edustama yläkulttuuri. Vieras vaikutti kuitenkin jo omaan, mistä yhtenä todisteena ovat saksalaiset lainat talonpoikaiskulttuurissa ja kielessä.

Kansallisen kulttuurin moniulotteisuus tulee esille tarkastellessa Viron ensimmäistä itsenäisyyttä ja sitä edeltänyttä aikaa. Ensimmäinen murros kulttuurissa tapahtui 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa teollistumisen ja urbanisoitumisen kautta, jolloin urbaani virolainen sivistyneistö syrjäytti talonpoikien enemmistön väestöstä. (Vunder 2001, 137.) Kulttuurisessa ajattelussa muutos näkyi siinä, että baltiansaksalaisen yläluokan edustama kulttuuri ja oma talonpoikaiskulttuuri tunnettiin vieraaksi. Omaksi koettiin kansallinen korkea- ja populaarikulttuuri, sekä kansainvälistä kulttuuria

edustanut eurooppalainen kulttuuri. Etenkin arkkitehtuuri heijasti muun Euroopan suuntauksia. Puheissa viitattiin myös Amerikkaan. (Vunder 2001, 141 - 142; Aarelaid-Tart 1992, 165; Hallas 2001, 23.) Kansallinen symboliikka tuli esille Viron lipun, kansallislaulun, kansallispuukujen, laulujuhlien jne. muodossa. Kansallinen korkeakulttuuri (taide, taidemusiikki, kirjallisuus ja tiede) loi omat symbolinsa. (Vahtre 2000, 127 - 146; Laitinen 1995, 240 - 253; Helme 1995, 328 - 334.) Kansallisen korkeakulttuurin kannalta on mielenkiintoista tarkastella virolaisten arkkitehtien luomaa symbolikuvaa. Virolaiset arkkitehdit pyrkivät 1920-1930-luvuilla luomaan oman kansallisen arkkitehtuurin tyylin. Tyyliä etsittiin saksalaisista ja kansainvälisistä esikuvista. Näin arkkitehdit löysivät 1930-luvulla oman kansallisen tyylin, funktionalismin, joka hyväksyttiin yhteiskunnalliseen rakentamiseen, koska sen nähtiin ensinnäkin symboloivan edistystä. (Kalm 1992, 13.) Toisena funktionalismin ja etenkin materiaalina käytetyn liuskekiven nähtiin symboloivan Viron kansaa, sen mielenlaatua: "Yksinkertainen, raskassoutuinen ja kauneutta tavoitteleva perintö ilmentää vanhan talonpoikaiskansan ankaria ponnistuksia tulla oikeaksi eurooppalaiseksi." (Kalm 1992, 15.) Perinnöllä ja viittauksella kansalliseen historiaan Kalm mielestäni viittaa nimenomaan keskiaikaan, jolloin liuskekivellä erotuttiin ensimmäisen kerran "muista". Funktionalismi oli kuitenkin 1930-luvulla erittäin kansainvälinen tyyli, joka liitti virolaisen arkkitehtuurin länsimaiseen moderniin ajatteluun ja sen edistysuskoon. Länsimaalaista ajattelua ilmensi myös tallinnalaisten nopeasti omaksuma eurooppalainen kaupunkikulttuuri elämäntapoineen.

Neuvosto-Viron alkuaikana Aili Aarelaid-Tartin mukaan (1992, 175 - 176) virolaiset kokivat omaksi 1930-luvulla syntyneen korkeakulttuurin (kirjallisuus, teatterit, museot, konsertit) sekä tauon jälkeen oman talonpoikaiskulttuurin. Henri Broms korostaa lisäksi (1998, 73 - 74), että neuvostoaikana muisto Viron 30 - luvusta muuttui voimakkaan symboliseksi, arkkityypiksi, unelmaksi absoluuttisesta hyvästä olostä. Tätä mystistä kulta-aikaa vahvistaa Bromsin mielestä vielä kirjailija Jaan Krossin romaani Mesmerin piiri, jossa Kross kuvaa 1930-luvun porvarillisen Tallinnan "kultaista nuorisoa" ja sen opiskelua ja juhlintaa harrastavaa elämää. (Ibid.) Suojasään aikana Viron kulttuurisessa ajattelussa alkoi näkyä länsimaa-laisen kulttuurin vaikutus, mitä todistavat eri kirjoitukset ja kaikki länsimaailmaan viittaavat modernit projektit niin taiteessa, kirjallisuudessa kuin arkkitehtuurissa. Virallisen kulttuurin sensuurin vuoksi länsimainen kulttuuri ilmeni kuitenkin virolaisille valhekuvana. (Aarelaid-Tart 1992, 175 - 176.) Oman kulttuurin oheen hyväksyttiin myös baltiansaksalainen kulttuuri, joka ilmeni saksalaisten kartanoiden korjaamisena ja saksaa puhumalla. (Maiste 1995, 16 - 18; Broms, 1998, 78.)

Neuvosto-Viron ajalle oli ominaista, että jos koskaan niin silloin virolaiset kommunikoivat symbolein. Tähän oli syynä kulttuurin jakautuneisuus viralliseen ja epäviralliseen puoleen. Taiteeseen, arkkitehtuuriin, kirjallisuuteen ja musiikkiin sisällyttämän symboliikan kautta virolaiset purkivat kansallisia (ja kansainvälisiä) tunteitaan ja ajatuksiaan. Tästä kertoo Juhan Viiding runossaan Jürin juttu:

"- -. Ja täällä, Euraasian porstuassa
jossa on vähän tukala tuulettaa,
maahan on levitetty symboli, ei matto,
maljakkoon laitettu symboli, ei kukka
suhun tungettu symboli eikä piippu
symboli viritetty eikä soittopeli -
musiikki puuttuu, jos joku viulua soittaa.

Voit kertoa mikä mieltäsi mataloittaa,
Ilmaista uusia ajatuksia,
joilla voit murtaa tottumuksia,
omien ympyröitteesi esteitä voittaa.

Ja puheestasi löydetään kaikki, paitsi
ei ikinä sitä, mitä on sisällä.
Voi taivas, varjele särkymästä kaikki
sinulle pyhä. Se mitä on SISÄLLÄ. - -"

(Viiding 1988, Jürin juttu, 108.)

Kaksi informanteistani kuvasi kulttuurin kaksinaisuutta seuraavasti:

"Kuitenkin on näin, että paineista riippumatta vireimillä meillä oli oma elämä. Me ihmiset ja ystävät me ajattelimme omia ajatteluja -- aika moni meistä oli kiinnostunut taiteesta, musiikista ja voin sanoa, että aika usein se oli tällainen sisäinen emigraatio. Me olimme kuin sulkeneet itsemme tästä ulkopuolelta ja luimme tiettyjä kirjoja, kävimme tietyissä näyttelyissä -- underground- näyttelyitä, jotka eivät olleet sallittuja -- ihmiset kävivät usein katsomassa näitä ja tässä oli tämmöistä protestia ja se musiikki -- kirjat ja kaikki se. Näin me pärjäsimme. -- ja meillä oli laulujuhlat. -- aika usein oli näin, että kaikki ne laulut, mitä laulettiin ne oli Stalinista ja Breznevistä ja

kommunistisesta puolueesta -- ja perinteisiä asuja -- se oli mahdollisuus silloinkin ja sitä käytettiin hyväksi -- ja aina se laulujuhlien päättyminen oli näin, että ne ei päättynyt tämmöiseen viralliseen jonkunlaiseen lauluun [venäläiseen], ihmiset eivät lähteneet pois lavalta ja aina se viimeinen laulu, mikä laulettiin oli Gustav Ernesaksin: Mu isamaa on minu armas. -- laulujuhlat niissä oli tietty etu, että me virolaiset, kuitenkin olimme 300 000 ihmistä, me olimme yhdessä. Me saimme puhua viroa ja kuunnella virolaisia lauluja ja katsoa mitä tapahtuu, vaikka välillä oli Stalinin, Leninin ja Breznevien muotokuvat vierellä." (AT1/23 - 24.)

" -- mutta toisaalta piti olla ideologia ja se piti näyttää, että me uskomme sosialismiin ja kommunismiin. Se oli kyllä ja aina ei annettu lupaa, jos ei ollut tarpeeksi ideologiaa. Aina oli niin, että kirjailijat kirjoittivat rivien väliin ja taidemaalarit näyttivät värillä jotakin niin, että se oli peitetty, mutta kyllä siitä näki, että se oli olemassa. Ma luulen, -- , että se kulttuuri ehkä oli vahvempi kuin nyt, sen takia, että sitä tehtiin ehkä juuri sen takia, että se oli ainoa mahdollisuus yleensä näyttää omaa mieltään ja mielisyyttään jne. --. Neuvostoaikana oli juuri se, että jos mulla oli jotain sellaista ajatusta, että en rakasta tätä venäläistä tai venäläistä valtaa ja halusin sanoa tätä kaikille ja löysin sen kanavan, mitä kautta ma kuitenkin näytin sen." (H7/9.)

Viidingin runo ja informanttien ajatukset tuovat esille, että epävirallinen kulttuuri ei merkinnyt virolaisille vain esteettistä nautintoa vaan sille voidaan löytää (ainakin) kaksi tehtävää. Ensimmäisenä epävirallisen kulttuurin tehtävänä oli toimia suojakeinona. Epävirallinen kulttuuri nousi erilaisten kansallisten symbolien ja toimintojen myötä tukemaan Viron kulttuuria ja sen me-henkeä vaikeina aikoina. (ks. myös Vunder 2001, 145.) Toisena epävirallisen kulttuurin tehtävänä voidaan nähdä, kuten Liivi Künnapu (1992, 74) on todennut arkkitehtuurin osalta, "että 20 viimeisen vuoden aikana sul-

jetun yhteiskunnan jokainen moderni projekti tai rakennus nousivat vastustuksen symboleiksi". Kaikilla projekteilla, liittyivätpä ne virolaiseen, länsimaiseen tai baltiansaksalaiseen kulttuuriin, joilla vastustettiin neuvostoajattelua virolaiset pyrkivät viestittämään lännelle, että olivat "elossa" kaikesta huolimatta. Virolaiset arkkitehdit protestoivat mm. suunnitelmissa, jotka edustivat funktionalismia. Tätä kautta suunnittelijat viittasivat kansalliseen 1930-luvun arkkitehtuuriperintöön, joksi funktionalismi oli nousut 1930-luvulla.²⁹ Toisaalta arkkitehdit ottivat esikuvia Suomen ja Tanskan orgaanisesta arkkitehtuurista, joiden mukaisesti rakennusten eksteriörissä käytettiin puuta, punaista tiiltä, laajoja lasipintoja ja kalkkikiviseiniä. Aikakauden huomattavampana kansallisena rakennuskohteena pidetään Tallinnan laululavaa (rak.1960), jossa pidetään Tallinnan laulujuhlien ohella nykyään mitä erilaisimpia tapahtumia. (Künnapu 1992, 50 - 56.) Virolaisille laululavan symbolinen merkitys on suuri: *"No, ehkä isompi on laulukentällä, se on todella semmoinen, sen merkitys on isompi kuin minkäänlaisella kirkolla tai pyhällä paikalla."* (H7/4.) Tänäpäin voitaisiin miettiä, onko laululavan merkitys muuttunut viimeisten vuosien aikana uudenlaisten tapahtumien johdosta. (ks. esim. kuvaa 18 s. 73) (kuva 22)

---

²⁹ Tämän arkkitehtuurin parhaimpina esimerkkeinä pidetään Tallinnassa Piritan kukkapaviljonkia (1960) sekä Kosmos elokuvateatteria (1964) (Künnapu 1992, 50 - 51). Mart Kalmiin mukaan funktionalismi tulee parhaiten kuitenkin esille Pärnussa (Kalm 2001, 36.)

Kuva 22. Tallinnan laululava. Siihen kulminoituu Liivi Künnapun mielestä (1992, 50) neuvostoperiodin usko ja toivo. Kuva teoksesta: Tallinn 1985, s.85.

SYMBOLIT 1990-LUVUN TALLINNASSA

Edellisen kappaleen perusteella näyttäisi siltä, että virolaiset ovat tehneet jo keskiajalla ensimmäisen tietoisien tai tiedostamattoman valinnan - suuntautuako kulttuurisessa ajattelussa länteen vai sen vastakohtana olevaan itään. Itä ja virallinen neuvostokulttuuri on edustanut virolaisille täysin vierasta ajattelua: *"En usko, että venäläisestä kulttuurista meidän kulttuurissa yleensäkkään mitään on, ehkä vähän, mutta en usko, koska siihen on aina seisottu niin kuin vastaan. Sitä ei ole omaksuttu koskaan."* (H7/6.) Virossa on myös tutkijoita, jotka haluavat omalta osaltaan painottaa kirjoituksissaan, että länsimaalaiseen ajatteluun suuntautuminen on sopi-

vampi virolaisten mentaliteetille. (Näin on kirjoittanut esim. Aarelaid-Tart 1992, 166) Tämä ajattelu näkyi Virossa uuden itsenäisyyden alussa vuonna 1991. Tuolloin alusta alkaen katseet, ajatukset ja toiminta suunnattiin eteenpäin. Aivan kuin ajatuksissa olisi haluttu tehdä selvä loppu negatiiviseksi koetulle idälle, joka sosialismilla ja siihen kuuluvalla idealismilla edusti taantumuksellisuutta. Sen vastapoolina nähtiin positiivinen länsi, joka edusti kapitalismilla ja siihen liittyvällä materialismilla edistystä.

Symbolien avulla 1980-luvun loppupuolta ja 1990-luvun alkua tarkastellessa voidaan Marjut Lauristinin ja Peeter Vihalemmin (1997, 84 - 99) ajatusten perusteella erottaa kaksi aikajaksoa: kansallisten symbolien kausi vuosina 1989 - 1994 ja kansainvälisten symbolien kausi vuosina 1994 - 2000.³⁰ Ensimmäinen muutos kulttuurin symbolien tasolla tapahtui Lauristinin ja Vihalemmin mukaan (Ibid.) vuosien 1989 ja 1994 välisenä aikana. Tällöin kansalliset symbolit ja erilaiset tapahtumat, joihin virolaiset osallistuivat aktiivisesti korostivat kansallista yhtenäisyyttä. Ajalle oli ominaista, että neuvostokulttuurin vaikutus haluttiin minimoida ja unohtaa. Symbolien tasolla tämä näkyi siinä, että kansalliset, neuvostoajana kielletyt symbolit, dominoivat kulttuurissa. Halu unohtaa näkyi myös siten, että neuvostoajan kansallisia (sosialistisia) monumentteja tuhottiin ja katujen, lehtien sekä julkisten rakennusten nimet muutettiin vastaamaan edellistä itsenäisyyden aikaa. Virolaiset pukeutuivat kansallispukuihin ja pelkkä hamekin, jota pidettiin muulloinkin kuin juhlissa,

---

³⁰ Lauristin ja Vihalemm ovat tarkastelleet symboleita vuoteen 1997 saakka, jolloin omat havaintoni Tallinnasta vasta alkoivat. Vuosien 1997 ja 2000 välillä kansainvälisten symbolien osuus alkoi korostua yhä voimakkaammin. Siksi käsittelen kansainvälisten symbolien kautena aikajaksoa 1994 - 2000.

nousi symboloimaan kansallisuutta. Pukeutumisessa suosittiin sinistä, mustaa ja valkoista väriä. Edellisen itsenäisyyden aikana käytössä olleet lippu ja kansallislaulu otettiin uudestaan esille. Viro sai myös oman, kansallisromanttisin aihein koristellun valuutan sekä sinisen passin. Juhlista jouluku, joka neuvostoaikana oli julkisesti kielletty, palautettiin perinteisiin vuonna 1987. (Lauristin & Vihalemm 1997, 84 - 99.) (Symbolimielessä ks. kuva 6 s. 52 ja kuva 17 s. 73 ja ao. kuva 23) Kansallisesti merkittävä tapahtuma oli se, kun pitkän Hermannin torniin vedettiin Viron lippu: *"--. Erittäin tärkeä on se pitkän Hermannin tornissa liehuva lippu. Mulla on ystävä, virolainen --, joka on ollut 11-vuotta Siperiassa. Hän ei unohda koskaan vilkuttaa lipulle, kun hän ohittaa vaikka trollissa ja aina, kun hän näkee sen, kenen lippu siellä pitkän Hermannin tornissa liehuu, se valtaa maata ja se tarkoittaa, että nyt virolaiset itse ovat oman maan haltijoita ja se on hyvin tärkeä ja aina kun katsot ja ainakin minulle koko pitkän Hermannin torni on jotenkin merkillistä, että se on vapauden merkki."* (H2/8.)

Kuva 23. Se valtaa maata kenen lippu liehuu Pitkän Hermannin tornissa.
Kuva teoksesta *Estonia free and independent*, 1990, 41.

Seuraava selkeä muutos symbolisessa ympäristössä, jota olen tarkastellut kansainvälisten symbolien aikana, tapahtui Marju Lauristinin ja Peeter Vihalemmin mukaan (1997, 113) vuosien 1994 ja 1997 välisenä aikana. Tällöin Tallinnassa alkoi näkyä yhä selkeämmin länsimaisten ajatusmallien leviäminen ja omaksuminen. Nuoret virolaiset poliitikot ja liikemiehet alkoivat luoda Virosta ja virolaisista kuvaa, jossa he eivät enää esittäneet virolaisia kärsivänä, surkeana ja epätoivoisena kansana vaan kansana, joka oli kykenevä integroitumaan menestyksekkäästi länteen. Virolaisten ja ulkomaalaisten liike- miesten ja paikallisten poliitikkojen uudet ajatukset, uudet, osin ulkomaalaiset lehdet, lisääntyneet TV-ohjelmat sekä internetyhteydet toivat virolaisten tietoisuuteen yhä selvemmin, mitä länsimaalainen kulttuuri kulutustottumuksineen ja elämäntyylineen on. (Lauristin & Vihalemm 1997, 105 - 113.)

Konkreettisesti uudet ajatukset tulivat esille tämän työn innoittajina toimineiden symboleiden: katujen varsille ja rakennusten katoille ilmestyneiden mainoskylttien, neonvalojen, monikansallisten yhtiöiden sekä muuttuneiden ravintoloiden, kahviloiden ym. paikkojen nimien kautta. Uuden ilmeen katukuvaan toivat kansainväliset standardit täyttävät, liikekeskukset ja liikkeet näyteikkunoineen ja uusine esineineen. (Ks. kuvia: 3 s. 43; 9 s. 59; 10 s. 60; 11 s. 60; 12 s. 61; 15 s. 69 ja 16 s. 69) Seuraavana muutos näkyi virolaisten uudessa elämäntyyliässä. He alkoivat hankkia itselleen mahdollisuuksiensa mukaan ylellisyystavaroita: kalliita autoja, muotivaatteita, kännyköitä, koruja ja huonekaluja. (Lauristin & Vihalemm 1997, 105 - 113.) Siis esineitä, jotka länsimaalaisen kulutuksen symboleina kertovat, että olet ajassa mukana. Ihmisten vapaa-ajan vietossa tapahtui myös muutoksia. (ks. kuvia 9 s. 59; 10 s. 60; 18 s. 73; 19 s. 76; 20 s. 77)

Kolmas selkeä muutos näkyi kaupunginsuunnittelussa. 1990-luvun alussa muuallakin Euroopassa alkanut kaupunginsuunnittelun periodi - muoto seuraa finansseja (form follows finance)³¹ eli arkkitehtuurin tyyli, joka palvelee enemmän taloudellisia ja poliittisia kuin humaaneja päämääriä - alkoi näkyä Tallinnassa.³² (Ks. kuvia: 13 s, 65 ja 14 s. 66)

Näiden muutosten myötä Tallinnasta alkoi selkeämmin 1990-luvun loppupuolella erottua kaksi keskustaa, joiden kulttuurillinen symboliarvo on erilainen: vanha kaupunki ja uuden kaupunginosan sydänkeskustan alue. Vanhan kaupungin symbolisen merkityksen voidaan katsoa koostuvan erilaisista tekijöistä. Sen symboliarvo liittyy ensimmäiseksi Viron historiaan ja kulttuuriin:

"-- sellaista perusvirolaista kulttuuria ehkä näissä taloissa ja vanhan kaupungin kaduilla ei olekaan, mutta toisaalta n. 100 vuotta se kaupunki on ollut yhtenä osana virolaisesta kulttuurista ja virolainen on ottanut sen, on omaksunut sen vanhan kaupungin ja luulen, että se on -- yksi osa meidän rikkaudesta. -- varmasti kaupungissa oli tällaisia sivistyneitä ihmisiä myös [virolaisia]. Kuitenkin oli niin, että täällä oli saksalainen kulttuuri, se kaupunkilaiskulttuuri oli saksalaista kulttuuria ja nykyaikana puhutaan, että se olisi yksi osa virolaista kulttuuria ja tietysti se on sen takia, että meidän sivistynyt kulttuuri perustuu saksalaiselle kulttuurille." (H7/5 - 6.)

Toiseksi vanhan kaupungin koetaan kokonaisuutena symboloivan Viron valtiota. (H7/7; H9/7; KL12/7; KL2/4) Kolmantena merkittävänä tekijänä on, että vanha kaupunki tarjoaa symboliset

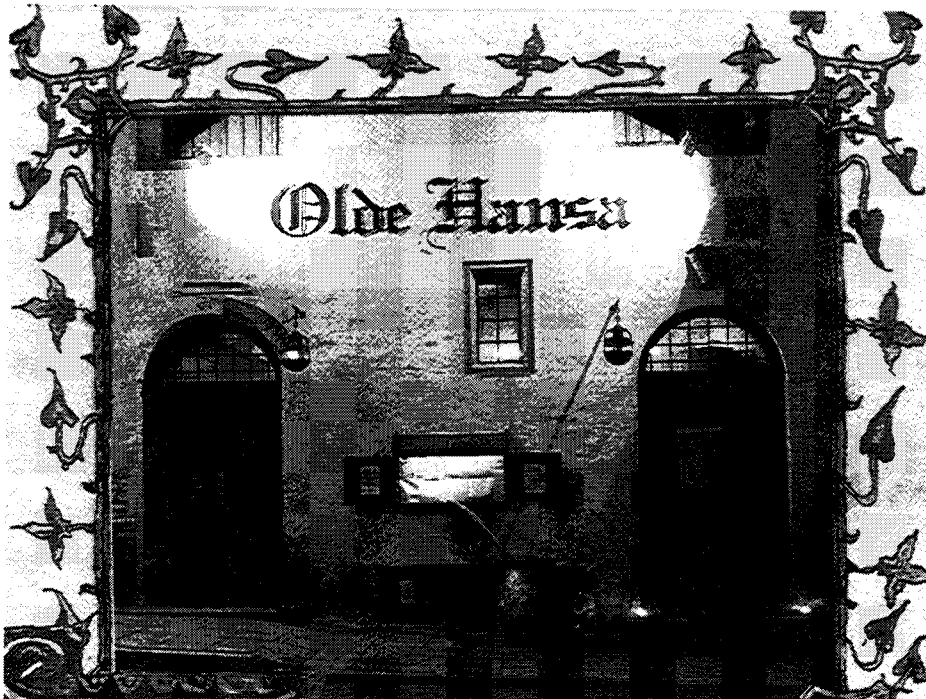
³¹ Termi otettu Karin Hallaksen Maja - lehteen (2/2001 s. 19) kirjoittamasta artikkelista.

³² Tämän päivän arkkitehtuurista, jonka kohteena on enemmän yhteiskunnallinen elämä kuin ihmiselämä ks. esim. Nyman, Kaj 1998. Talojen kieli.

juuret Tallinnan kaupunki-identiteetille ja kaupunkilaisen identiteetille: *"Se on meidän juuria. Meidän juuret ovat hyvin syvällä, on semmoinen iso ja upea kaupunki, joka on rakennettu satoja, satoja vuosia sitten ja se pysyy vieläkin. Kun se pysyy, pysymme me."* (H2/13.) (4) Neljäntenä tekijänä on Eurooppaan kuulumisen juurien kautta. Viro on fyysisesti kuulunut aina Eurooppaan, mutta henkisesti virolaiset eivät ole kokeneet täysin olevansa eurooppalaisia. Tämä ilmenee virolaisten ajattelussa, jossa aika ajoin on korostunut haave Eurooppaan kuulumisesta. Ajatus oli esillä ensimmäisen itsenäisyyden aikaisissa toiminnoissa ja sloganeissa: Tulkaamme Eurooppalaisiksi! Sama halu kuulua Eurooppaan ilmeni Neuvosto-Viron aikana, jolloin virolaiset kokivat saksalaisten kartanoiden korjaamisen kautta saavansa itselleen palan eurooppalaista, herraskaista henkeä. (Maiste 1995, 16 - 18.) 2000-luvulla *"Viro lähtee laulaen Eurooppaan"*, kuten entinen pääministeri Mart Laar totesi Viron euroviisuvoiton jälkeen. Nyt itsenäisyyden alussa virolaiset kokivat, että integroitumista ei tarvinnut aloittaa tyhjästä, koska: *"kun se on ollut hanskakaupunki, että se näyttää, että Eurooppa on ollut semmoinen.-- meidän ei tarte aloittaa täysin tyhjästä sitä integroitumista Eurooppaan vaan, että me olemme osa Eurooppaa, vaikka yhteys on ollut välillä katkaistu."* (H2/8.) Viidentenä tekijänä, lähinnä historialliseen ja valtiolliseen symboliarvoon liittyen, vanha kaupungin merkitys korostuu kaupungin imago- ja markkinointiarvossa. Vanha kaupunki on aina ollut tärkeä paikka virolaisille, *"mutta aikaisemmin sitä ei osannut arvostaa, koska oli nähnyt niin vähän muuta. Se oli meille luonnollinen paikka."* (H4/3.) Nyt muuttunut arvostus osittain liittyy tiedostettuun imagoarvoon: *"Nykyaikana se tietenkin on osa Virosta ja mä luulen, että sen kaupungin tehtävä on mainostaa Viroa turistimaana ja luulen, että juuri tätä*

tullaan katsomaan täältä.-- Tallinna ei olisi ilman tätä vanhaa kaupunkia mielestäni mitään sen takia, että tämä on vanha kaupunki --. Vanhaa kaupunkia ei ole joka paikassa maailmaa." (H7/6.)

Tallinnan keskiaikaa korostetaan kerran vuodessa pidettävillä Vanhan kaupungin päivillä sekä arkisin joidenkin ravintoloiden ilmiasussa ja palvelutarjonnassa. Keskiaikaa kuvaavat tapahtumat ja ravintolat on kuitenkin nähtävä symboleina: ne vahvistavat edellä mainitsemaani kaupungin, kaupunkilaisten ja eurooppalaisen identiteettiä. Pelkästään ravintolan nimellä voidaan tehostaa ajan ja paikan merkitystä - viittaahan ravintola Olde Hansa symbolisesti maan "kultaiseen" historia-kauteen. (Kuva 24) Historiallisen keskuksen lisäksi vanhasta kaupungista on tänään muodostunut rikkaiden liikemiesten ja diplomaattien asuinalue (Nyberg 2001, 45), ja toiminnoillaan se kuvastaa kokonaisuutena länsimaista kaupunkikulttuuria ja sen elämäntyylejä.

Kuva 24. Olde Hansa. Kuva otettu Ravintola Olde Hansan esitteestä.

Toisen symbolisen alueen muodostaa uuden kaupunginosan keskustassa sijaitseva Tornimäen alue, *city*.³³ Se kuvastaa arkkitehtuurin ja rakennuksiin liittyvien toimintojen kautta osaltaan tämän päivän länsimaisen kulttuurin ihanteita. (ks. kuvia 13 ja 14 s. 65 ja 66) Alueelle nousseisiin lasikatteisiin pilvenpiirtäjiin on keskittynyt pankki-, vakuutus-, hotelli- ja muu liiketoiminta. Alueen merkityksellisyys paikallisille päättäjille käy ilmi Tallinnan markkinointistrategiasuunnitelmasta, jonka mukaan Tallinna tahdottaisiin nähdä modernina Baltian ja Pohjoismaiden korkeimpana kaupunkina, koska "sellaista aluetta ei ole Pietarissa, Riikassa, Tukholmassa, Helsingissä eikä Kööpenhaminassa." (Tallinna turundusstrategia 2001 - 2005, 3.) Samanlaisia ajatuksia esitti Tallinnan kaupunginjohtaja Jüri Möis (MTV3 Uutiset 4.10.2000), jonka mukaan tornit kuvaavat sitä tosiasiaa, että Tallinna on Baltian alueen talouskeskus ja hänen mukaansa Tallinnasta on syntymässä uusi Singapore tai Hongkong. Ryhmä pilvenpiirtäjiä edustaa suunnittelijoiden mielestä modernin suurkaupungin ilmettä. (Tallinna turundusstrategia 2001 - 2005, 3 ja 7.) Tämän ihanteen juuret juontuvat Viron arkkitehtuurin historioitsijan Karin Hallaksen artikkelista (2001, 23 - 25) päättellen 1920-1930-luvuille, jolloin Tallinnaan rakennetuista viisi ja kuusikerroksista taloista käytettiin nimitystä pilvenpiirtäjät. Tällöin virolaiset kiinnostuivat Amerikasta ja tahdottiin uskoa, että se mikä on mahdollista Amerikassa, on mahdollista Virossa. (Ibid., 23.) Unelma pilvenpiirtäjäalueesta kätkee siten sisälleen virolaisten suunnittelijoiden haaveen: amerikkalaisen Manhattanin unelman toteutumisen Tartu maantien varrelle. Pitkä neuvostokausi esti unelman toteutumisen. Nyt siihen nähdään toinen mahdollisuus.

---

³³ Tästä alueesta puhuttaessa olen joissain yhteydessä nähnyt käytettävän englanninkielistä sanaa *city*.

7. MITÄ TALLINNAN KAUPUNKIKUVA KERTOO?

"Igal sügisel tõuseb kord pimedal keskööl üks väike hall mehike Ülemiste järvest, läheb mägede pidi alla linna värävasse ja küsib värävavahilt: "Kas linn juba valmis või kas on seal veel midagi ehitamist?"

Peaks temale küsimise peale kogemata vastuseks antama, et valmis linnas midagi ehitamist enam ei ole, siis saaks selsamal tunnil Tallinnale ots tulema."

Legendist Miks Tallinn iial valmis ei tohi saada.

(Kurg 2000, 30.)

Tämä virolainen, Oskar Lutsin näytelmään pohjautuva legenda, kertoo Ülemistejärven pienestä, harmaasta ukosta, joka saapuu joka syksy Tallinnan kaupunkiin ja kysyy portinvartijalta: Onko kaupunki jo valmis vai onko siellä vielä jotakin rakentamista? Jos ukon kysymykseen vastataan, että valmiissa kaupungissa ei ole enää mitään rakentamista, Tallinna peittyi kokonaan veden alle. Legenda on kokenut renessanssin ja sitä siteerataan tänään mielellään Tallinnan kaupunginsuunnittelusta, arkkitehtuurista tai kaupunkikuvasta puhuttaessa. Tämän voisi tulkita kertovan siitä, että legendaan sisältyy ajatus, joka on hyvin ominaista modernille, länsimaalaiselle kulttuurille - vain ääretön, jatkuva kehitys, ikuinen uuden luominen ja kilpailu ovat hyväksyttäviä päämääriä. Paikalleen pysähtyminen enteilee tuhoa.

Kulttuuri ei ole staattinen. Se muuttuu ja kehittyy, tänään ehkä voimakkaammin kuin koskaan ennen, mikä on seurausta kulttuurien kreolisoitumisesta. Aikakausi, jolloin tutkimusmatkat kohdistuivat pieniin paikalliskulttuureihin, joista pyrittiin tuomaan esille jotain eksoottista, muista (meistä)

poikkeavaa ei palaa enää. Länsimainen kulttuuri on levittäytynyt kaikkialle, mitä kautta paikalliskulttuurit ovat saaneet rinnalleen kansainvälisen, tai kuten tänään puhutaan, globaalin kulttuurin. Kulttuurin modernisoituminen vaatii yksilössä ja yhteisössä mentaliteetin muutosta, mikä edellyttää yksilön ja yhteisön välillä kommunikaatiota, refleksiivisyyttä, yhteisiä assosiaatioita ja yhteisten arvomaailmojen hyväksymistä. Tätä yhteistä, modernia, ajattelua on pyritty ruokkimaan, jo varsin kauan, monella eri tapaa. Oleellista sille kuitenkin on, että ihmisille luodaan mielikuvia jostain paremmasta, tavoittelemisen arvoisesta, jota ilman ei voi olla. Kuten Marshall Berman on kirjoittanut (1982, 15), "olla moderni" tarkoittaa, että löydämme itsemme ympäristöstä, joka lupaa meille seikkailuja, valtaa, iloa, kasvua sekä itsemme ja maailman muodonmuutosta.

Asetin johdantoluvussa tutkimukselleni kolme, toisiinsa liittyvää tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteenani oli tarkastella Viron kulttuurin modernisoitumista Tallinnan kaupunkikuvassa eri aikakausina tapahtuneiden muutosten avulla. Tähän prosessiin liittyvistä, työn keskeisimmistä ajatuksista ja johtopäätöksistä tein lyhyen yhteenvedon edellisen luvun alussa. Työni toiseksi tavoitteeksi asetin Viron kulttuurin modernisoitumisen prosessia peilinä käyttäen tarkastella Tallinnan kaupunkikulttuurin kehittymistä sekä kaupunkikuvan modernisoitumisen kehityslinjoja. Kolmas tutkimustavoitteeni liittyy ajanjaksollisesti modernisaatioprosessin viimeiseen, myöhäismoderniin vaiheeseen ja sille oleellisesti kuuluvan globalisaation tarkasteluun. Tarkoituksenani oli kuvata, kuinka globalisaatio näkyy Tallinnan kaupunkikuvassa tänään.

Tallinnan kaupunkikulttuurin ja kaupunkikuvan länsimaalaistumisen kehityslinjoja tarkastellessa voidaan modernisaatioprosessiin liittyen erottaa kolme tasoa.

1. Ensimmäisenä tasona näkisin Tallinnan varhaismodernin hansa-ajan, jota voidaan pitää Tallinnan kaupunkikulttuurin ja kaupunkikuvan modernisoitumisen alkukuvana, juurina. Kuten edellä olen pyrkinyt tuomaan esille Tallinna oli tuolloin taloudellisesti ja teknisesti (taloudellinen ja tekninen modernisuuden taso) yksi Euroopan menestyvimmistä kaupungeista. Kaupungissa valtaa piti etniseen vähemmistöön kuuluva saksalainen yläluokka, joka vaikutti kaupungissa ja maalla asuvien virolaisten sosiokulttuurisen tason modernisoitumiseen. Saksalaisten lisäksi Tallinnassa vieraili ulkomaalaisia kauppiaita ja muiden alojen työntekijöitä, jotka omalta osaltaan vaikuttivat myös Tallinnan etniseen ja sosiokulttuuriseen kokoonpanoon.
2. Toisen siirtymävaiheen Tallinnan länsimaisen kaupunkikulttuurin ja kaupunkikuvan kehityksessä olen yhdistänyt Tallinnan keskimoderniin aikakauteen, jona olen tarkastellut ensimmäisen itsenäisyyden aikaa 1920 ja 1930-luvuilla. Tätä aikakautta edelsi jo 1860-luvulta alkanut kansallinen herääminen, mikä auttoi Viroa itsenäistymään. Tallinna tavoitti 1920-1930-lukujen aikana objektiivisilla (politiikka, talous, teknologia) ja subjektiivisellä tasolla (sosiokulttuurinen taso) muun Euroopan tasoa. Kaupunkilaiset omaksuivat nopeasti eurooppalaiselle kaupunkikulttuurille kuuluvan elämäntavan ja Tallinnaan syntyi ensimmäisen kerran virolainen porvaristo. Voidaan siis sanoa, että Viro oli ainakin Tallinnan osalta porvarillinen (kapitalistinen) yhteiskunta, mutta kehityksen katkaisi sota ja

Viron liittäminen Neuvostoliittoon ja sosialistiseen yhteiskuntaan.

3. Kolmannen siirtymävaiheen olen sijoittanut 1990-luvulle, jota olen edellä tarkastellut kypsään -/myöhäismoderniin vaiheeseen suuntautuvana aikajaksona. Tänäpä Tallinnan kaupunkikuvassa havaittaviin muutoksiin on omalta osaltaan vaikuttanut Neuvosto-Viron aika, mutta kehitystä ovat ohjanneet myöhäismodernille ajalle ominaisina nopeat, dynaamiset muutokset ja refleksiivisyys muiden kanssa. Siis globalisaatio, jonka seurauksia Tallinnan kaupunkikuvalle tarkastelen seuraavaksi. Sitä kautta vastaan asettamaani kolmanteen tutkimustavoitteeseen.

Kuten edellä olen jo useasti todennut globalisaation ehtona pidetään eri toimintojen eriytymistä paikallisesta kontekstista, mikä vaatii refleksiivisyyttä muun läntisen maailman kanssa. Itsenäisyyden alussa kansainvälisyys ei näkynyt Tallinnan kaupunkikuvassa vielä merkittäväksi. Tämän voidaan katsoa johtuneen osittain siitä, että virolaisille oli tärkeämpää pyrkiä löytämään vastaus kysymykseen: keitä me olemme? Edellisen itsenäisyyden aikana muodostunut kansallinen identiteetti hävisi näkyvistä neuvostoajalla. (Broms 1998, 81.) Se säilyi kuitenkin piilevänä kodin, koulun ja (epävirallisen) kulttuurin avulla (AT2/9). 1990-luvulla virolaiset ovat joutuneet rakentamaan uuden kansallisen identiteetin, jonka rakentamisessa kulttuurin rooli on korostunut. Tänäpä Viron kansallisen kulttuuriin voidaan katsoa kuuluvan kokonaisuudessaan perinteinen kansankulttuuri (talonpoikaikakulttuuri) sekä korkea- ja populaarikulttuuri. Informanttieni mielestä Viron kulttuuriin kuuluu alueena Tallinnan vanha kaupunki, joka merkitsee tänäpä, kuten symbolit - kappaleessa toin

esille, ainakin tallinnalaisille kaupunkilaisen ja eurooppalaisen identiteettiä. Globalisaatioon liittyen Tallinnassa on toisaalta aistittavissa, etenkin viimeisten vuosien aikana, kuten esim. Matti Klinge (1999, 299) on todennut muualla länsimaissa tapahtuneen, että paikallisuus tai paremmin kansallisuushenki korostuu enää vain tiettyinä hetkinä. Näitä hetkiä voivat olla kansalliset juhlapäivät ja merkkihenkilöiden syntymäpäivät sekä kansalliset urheilusaavutukset: kun Andrus Veerpaalu voitti kultaa olympialaisissa, koko Viro voitti. Vielä itsenäisyyden alkuvuosina kansallisena pidettyjä kulttuurin symboleja oli korostetummin esillä. Silloin niiden avulla korostettiin itsenäistä, kansallista Viron valtiota ja virolaisia. Pahin kansallisuushuuma on kuitenkin mennyt ohi, ja nykyään hyvin monista televisiohaastattelusta käy ilmi, että nuorempi sukupolvi on unohtanut lähes kokonaan neuvostoaikajan ja itsenäisyyden alkuvaikeudet. Vapaudesta on tullut heille lähes itsestäänselvyys. Tämä sukupolvi on ollut rakentamassa uutta Viroa, jonka toiminta alkoi näkyä lisääntyvästi 1994 jälkeen Tallinnan kaupunkikuvan kansainvälistymisenä.

Globalisaation yhteisten ajatusten omaksumisesta, refleksiivisyydestä ja toimintojen eriytymisestä paikallisesta kontekstista kertovat ensimmäisinä, selkeimmin havaittavina merkkeinä Tallinnan lasikatteiset pilvenpiirtäjät, sekä länsimaalaistunut kaupunkikuva moderneine liikkeineen, ikkunoi-neen ja nimineen. 1. Ne kertovat muutoksista objektiivisella tasolla; poliittisessa, taloudellisessa ja teknologisessa ilmapiirissä. Tähän liittyen Viron kauppaa ja sijoituksia hallitsevat suurilta osin muut länsimaat, ja kapitalistinen maailmantalous on korvannut täysin sosialismin. Vahvasta teknologiauskosta kertovat valtavalla vauhdilla kehittyneet telekommunikaatioyhteydet ja tietoverkot, joihin Viron valtio pa-

nostaa tulevaisuudessakin. Myös tuotannossa ja palvelussa pyritään saavuttamaan länsimainen taso.

2. Toisena suurena globalisaatioon liittyvänä ilmiönä on jyrkästi noussut turismi, joka sanelee paljon, mitä Tallinnassa ja muualla Virossa tapahtuu. Turismin seurauksena on syntynyt mm. monitasoinen paikallinen taide- ja käsityöalan pienteollisuus, joiden tuotteet ovat hyvin edustettuina vanhassa kaupungissa ja toreilla. Ne ovat kuitenkin osa nykyistä turistitaidetta, joiden ilmaantuminen yhteisöön ilmaisee lähinnä sitä, että paikalliset ilmaisumuodot ja käsityötaiteet ovat liittyneet osaksi kapitalistista maailmantaloutta ja kansainvälistä kaupallista taidejärjestelmää. (Kupiainen 1994, 170.) Myös perinteitä esittävät seremoniat ja rituaalit ovat muuttuneet lähinnä turisteille suunnatuiksi showsityksiksi. (Kupiainen & Sihvo 1994, 303 - 306.) Ehkä tässä yhteydessä on kuitenkin aiheellista korostaa, että joidenkin tutkijoiden mukaan turismi ja kulttuurin globalisoituminen eivät ole kuitenkaan paikalliskulttuureille haitaksi, koska turistit tulevat yleensä katsomaan jotain autenttista, joka erottuu omasta arkielämässä kohdatuista paikoista. (ks. tästä esim. Featherstone 1990, 176 ja Selänniemi 1994, 11.) Turismi voi siten vahvistaa joitakin paikallisia traditioita ja perinteiset käsityöt, kansantanssit ym. seremoniat vahvistavat paikallisten kansallista identiteettiä. (Fornäs 1998, 35.) Turismin seurannaisilmiöksi luetellaan myös uudet tai uudistetut rakennukset, hotellit sekä liikenneverkoston ja teiden kunnostaminen. Turismin myötä lisääntyvät myös uudet työpaikat ja yrittäjät sekä nk. epämuodollinen yhteiskuntasektori eli yksityiset parittajat, katukauppiat, taskuvarkaas ja huumeet. (Kupiainen & Sihvo 303 - 306.) Nämä ovat näkyvillä myös Tallinnassa.

3. Seuraavana globalisaation seuraus näkyy virolaisten muutuneessa arvomaailmassa ja käytöksessä. Joukkotiedotusvälineiden levittämä länsimaalainen viihde ja mainonta on vaikuttanut virolaisten arvomaailmaan. Tästä muutoksesta kertoo uusi eurooppalainen katukuva elämismuotoineen, joka Tallinnassa on omaksuttu nopeasti. Myös kapitalistiseen talouteen liittyvä ajatus kuluttavasta ja elämän nautintoja etsivästä ihmisestä näkyy selkeänä. Tähän sisältyy länsimaaisen muodin seuraaminen, länsimaisten autojen lisääntyminen katukuvaan sekä luottokorttien käyttö ja ulkomaan matkailu. Henkilökohtaisesta menestymisestä, kilpailusta ja pääoman kartuttamisesta on tullut uusia arvoja. Globalisaatioon liittyvät negatiiviset seuraukset, kuten nopeat muutokset, englannin kielen erikoisasema sekä alueellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus, tulevat myös esille. Esimerkkinä uusista asuinalueista Tallinnan liepeille on rakennettu rikkaiden paratiisiksi kutsuttu Tiskren asuinalue, joka on aidattu muureilla ja sisääntuloportin kohdalla on ympärivuorokautinen vartiointi. Samoin vanhaan kaupunkiin ovat muuttaneet diplomaatit ja liikemiehet. (Nyberg 2001, 44.) Täysin toisenlaista aluetta edustavat muut lähiöalueet, esim. Kopli ja Lasnamäki. (Liite 2, kartta 3)

4. Kaupunkikuvallisesti ehkä parhaiten länsimaalaisen ajatuksen omaksumisesta kertoo Tallinnan uuden kaupunginosan keskustan alue, *city*. Alueen katsotaan symboloivan rakennuksineen kansakunnan taloudellista voimaa. Kuten Veljo Kaasik tuo esille (Grossschmidt & Vallner 2001), näitä rakennuksia tarvitaan, koska ne luovat mielikuvaa ja uskoa vapaasta valtiosta ja sen mahdollisuuksista. Kaasikin lisäksi Viron kulttuuriministeri Signe Kivi viittaa rakennuksista puhuessaan "kuolemattomaan arkkitehtuuriin". Kiven mielestä rakennukset symboloivat tämän päivän virolaisia. Siksi niiden toivotaan

kestävän muistona seuraaville sukupolville. (Ibid.) Alueen muodostumiselle on historiallista perustaa: se kertoo Viron kulttuurin ihanteista 1930-luvulta ja nyt niiden osittaisesta toteutumisesta. Huolimatta siitä, että keskusta rakennuksiin kuvastaa osin Viron kulttuurisia ihanteita, alue on kuitenkin merkinä tänä päivänä muuallakin Euroopassa levinneestä, aikaisemmin toteuttamatta jääneestä yhteisestä unelmasta, "Manhattanin unelmasta". Tätä todistavat lähes kaikkialle 1990-luvun aikana nousseet uusmodernistiset, lasikatteiset ja erikorkuiset pilvenpiirtäjät.³⁴ Tähän tyyliin kiinnitetyt mielikuvat ja unelma Amerikasta ja usko siihen, että rakennukset voivat heijastaa kansakuntien todellista voimaa ja kehitystä ja luovat uskoa paremmasta tulevaisuudesta, on niin vahvasti syöpyntä länsimaiseen ajatteluun, että tietyllä tapaa, Signe Kiven lailla, voidaan puhua kuolemattomasta tyylistä. Manhattanin pilvenpiirtäjät ovat siintäneet eurooppalaisten haavekuvissa jo paljon ennen toista maailmansotaa. (Banham 1975, 69 - 82.)

Mutta pitääkö modernin kokemisen olla vielä 2000-luvulla sidoksissa jo 1960-luvulta alkunsa saaneeseen ajatteluun - olla moderni on olla amerikkalainen? Mihin ovat unohtuneet postmodernismin myötä syntyneet ajatukset ottaa huomioon konteksti: kulttuuri ja historia? On ilmeistä, että länsimaisen modernisaation prosessin alkuketkenä on asetettu vastakkain me ja muut. Tämä ajatus korostuu etenkin prosessin myöhäismodernismissä vaiheessa, jossa globalisoitumisen ehtona on yhteisten länsimaalaisten ajatusten hyväksyminen. Tätä kautta ymmärtää

---

³⁴ Tämä suunnitteluideologia on levinnyt mm. entisiin sosialistisiin maihin, jossa Berliinin kaupunkikuvaan ilmestyneitä pilvenpiirtäjiä on kuvannut esim. Hannes Saarinen teoksessaan: Berliini. Kulttuuri ja historia s. 250-252. Yhteisen tyylin leviämisen kartoittamiseksi ei tosin tarvitse lähteä pitkälle matkalle. Helsingissä on Sanomatalo, Jyväskylän pilvenpiirtäjä, Innova-torni sijaitsee Lutakossa. Samalle alueelle on kaavailtu myös lisää tornitaloja, koska päättäjien mielessä tuntuu olevan sama ajatus kuin nimimerkillä DN (keskisuomalainen 1.2.2002): "Jyväskylä - Suomen Ateena, miksei myös Suomen San Francisco?!"

pienen maan, kuten Viron ponnistelut kohti länsimaalaista kulttuuria, sillä menestyäkseen onko pienillä mailla edes muuta mahdollisuutta? Tämän prosessin seurauksena kulttuurit ovat kuitenkin menettäneet osan kulttuurisesta autenttisuudesta ja etenkin globalisoituvassa maailmassa englannin kielestä on tulossa *lingua franca*. Nämä muutokset herättävät väkisinkin kysymyksen, miten pitkälle pienten valtioiden kuten Viron ja Suomen on mentävä, että meidät hyväksytään globaalin maailman kansalaisiksi? Vai joudummeko me ja muut pienet valtiot elämään saman pelon vallassa kuin virolaiset: "Jokaiselle kansalle on äidinkieli tärkeä ja meillä oli ja on vieläkin se pelko, että tämä kaunis eestin kieli katoaa" (3/2).

LÄHTEET**PAINAMATTOMAT LÄHTEET**Haastattelut:

	Ammatti/ Ikä /	Haastatteluajankohta	
H1.Nainen	infosihiteeri	24	12.6.1998
H2.Nainen	opettaja	56	15.6.1998
H3.Nainen	opettaja	57	15.6.1998
H4.Nainen	infopisteen johtaja	34	15.6.1998
H5.Nainen	myyjä	30	16.6.1998
H6.Mies	tarjoilija	21	17.6.1998
H7.Nainen	opettaja	46	17.6.1998
H8.Nainen	sihteeri	31	18.6.1998
H9.Mies	tuotantojohtaja	25	20.6.1998

Asiantuntijahaastattelut:

AT1. Arvo Kaasik	toimitusjohtaja	55	30.6.1997, 7/2000,
AT2. Toivo Kuldsepp	professori	53	19.6.1998 (k. v.2000)
AT3. Olaf Multer	apulaisjohtaja	46	01.7.1998

Nauhat ja litteraatiot tekijän hallussa.

Kyselylomakkeet (1998)

Lomakkeet numeroitu 1-13. Lomakkeet tekijän hallussa.

Kenttäpäiväkirjat

17.6 - 13.7.1997 (osa tietokoneelle kirjoitettuna ja tulostettuna).

7.6 - 5.7.1998.

Kartat

Vuosina 1997 ja 1998 Vanhan kaupungin liikkeistä ja niiden sijainnista tekemäni kartat.

Valokuvat: 273 valokuvaa, jotka kaikki on numeroitu ja ryhmitelty viiteen eri ryhmään. Valokuvat otettu vuosien 1997-2001 välisenä aikana joko kenttätyöjaksoilla tai muilla yksittäisillä matkoilla Tallinnassa.

Televisio / Internetaineisto

MTV3 uutiset 4.10.2000.

MTV3 Teksti-TV 13.5.2001.

Ruutsoo, Rein 1988. Viron kulttuuri historian heiluriliikkeessä. Suom. Markus Lång 1991.

<http://www.helsinki.fi/mlang/ruutsoo.html>

Nyberg Pertti 2001. Viron vuosikymmen 1991-2001.

(MTV3 internetkirja). <http://www.mtv3.fi/viro>. Olen tekijän luvalla ottanut kirjasta paperikopion itselleni.

Tallinna turundusstrateegia 2001-2005.

<http://www2.tallinn.ee/infomaterjalid>. Olen ottanut strategia-suunnitelmasta paperikopion itselleni.

PAINETUT LÄHTEET

Aarelaid-Tart, Aili 1992. Displacement of center and periphery in history of Estonian culture. Julkaisussa: Center and Periphery in Representations and Institutions. Proceedings from the ISI conference in Imatra, July 16-21.1990. (toim.) Eero Tarasti. Acta Semiotica fennica 1. Publications of International Semiotics Institute at Imatra, no 2. Imatra: International Semiotics Institute.

- Arhitektuurkroonika `91. 1994.** Helju Sirel ja Oleg Kotšenovski. Tallinn: Ehituse Teadusliku Uurimise Instituut.
- Arkkitehtuurin historia 2000.** Arkkitehtuurin historia. Antii-kista nykyaikaan. (toim.) Jan Gympel. Köln: Könemann Verlagsgesellschaft mbH.
- Banham, Reyner 1975.** Mediated Environments. Or: You cant't build that here. Teoksessa Superculture. American Popular Culture and Europe. (toim.) C.W.E.Bigsby. London: Paul Elek.
- Berman, Marshall 1982.** All that is solid melts into air. The experience of Modernity. New York: Simon and Schuster.
- Broms, Henri 1998.** Paikan hengen semiotiikka. Itä-Euroopan sielua etsimässä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Bruns, Dmitri 1993.** Tallinn. Linnaehituslik kujunemine. Ehituse Teadusliku Uurimise Instituut. Tallinn: "Valgus".
- Estonia Free & Independent 1994.** (toim.) Ignar Fjuk & Ülo Kaevats. Tallinn: Estonia Encyclopedia Publishers.
- Featherstone, Mike 1990.** Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity. A Theory, Culture and Society special issue. London: Sage Publications.
- Fornäs, Johan 1995.** Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomennoksen toimittanut Mikko Lehtonen 1998. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, Anthony 1990.** The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press.
- Grossschmidt, Hanno & Siiri Vallner (toim.)** Vaba Eesti ehitab. 10 aastat ehitamist Eestis 1991-2001. Tallinn: Solnessi Arhitektuurikirjastuse OÜ.
- Grünthal, Kaja 1998.** Kaikki muuttuu? Kymmenen nopeaa vuotta virolaisessa turismikylässä Koguvassa. Sosiologian progradu. Helsingin yliopisto.

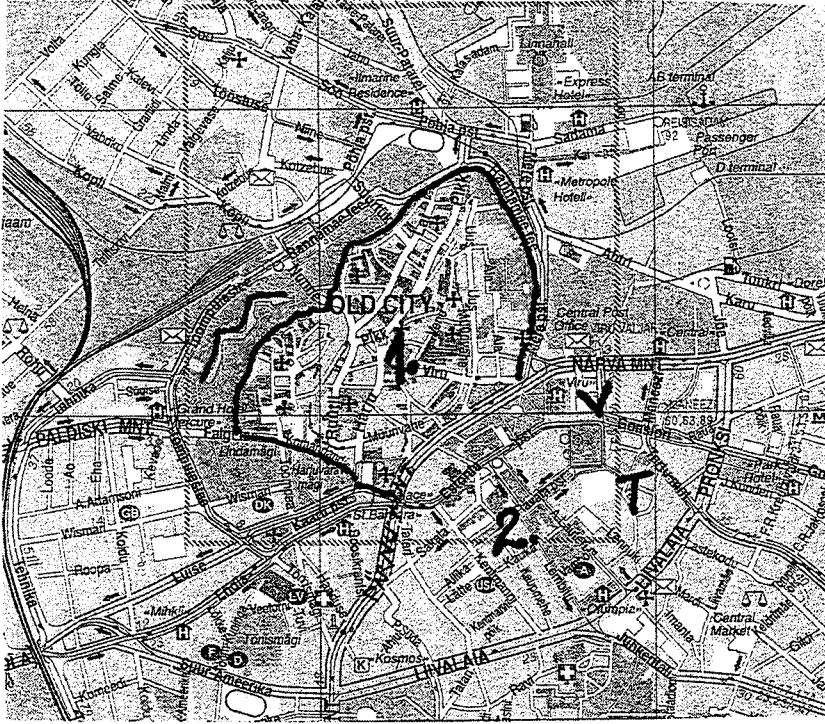
- Hall, Stuart 1999.** Identiteetti. (suom. ja toim.) Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino: Tampere.
- Hallas, Karin 2001.** Delirious Tallinn. About "Manhattan" in the Beginning of Tartu Road. Maja 2/2001 (29). Eesti arhitektide liidu ajakiri.
- Heikkinen, Kaija & Tarja Kupiainen, 1994.** Merkilliset merkit: esinekultuurin semiotiikkaa. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. (toim.) Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Heinonen, Raimo 2000.** Viron torikaupan suosio laskussa. Sanomalehti Keski-suomalainen 13.11.2000.
- Helin, Pekka & Jukka Turtiainen & Matti Vesikansa 1982.** Kaupunkikuva ja rakentaminen. Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanjan julkaisu 5/1982.
- Helme, Sirje 1995.** Kansallinen ammattimainen taide syntyy. Teoksessa Viro. Historia, Kansa, Kulttuuri. (toim.) Seppo Zetterberg. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Helme, Sirje & Jaak Kangilaski 2000.** Viron taiteen historia. Suomennoksen toimittaneet Liisa Viitanen, Hannu Oittinen, Merja Härö. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni.
- Iidne Tallinn 1986.** (toim.) Gustav German. Tallinn: Eesti raamat
- Jargon, Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto 1998.** (toim.) Aro, Laura & et al. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta. Julkaisusarja n:o 35.
- Kalm, Mart 1994.** 1930-luvun funktionalismi Virossa: Me itse modernissa maailmassa. Viron arkkitehtuurimuseon toimittamassa julkaisussa: Toisin, funktionalismi ja neofunktionalismi Viron arkkitehtuurissa. (toim.) Karin Hallas. Tallinn: Eesti Arhitektuurimuseum.
- Kalm, Mart 2001.** Funkkis on Viron arkkitehtuurin kivijalka. Kauppalehti extra 28.5.2001.

- Kaplinski, Küllike 1995.** Tallinn-Meistrite Linn. Tallinn: Koolibri.
- Klinge, Matti 1999.** Suomen sinivalkoiset värit. Kansallisten ja muidenkin symbolien vaiheista ja merkityksestä. Helsinki: Otava.
- Knuuti, Liisa 1993.** Kaupunkikulttuuri ja elämäntyylit. Teoksessa kaupunkikulttuuriin! (toim.) Tuukka Haarni ja Liisa Knuuti. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus.
- Kotkavirta Jussi & Esa Sironen 1989 (toim.).** Moderni/Postmoderni. Lähtökohtia keskusteluun. Tutkijaliiton julkaisusarja 44. Jyväskylä: Tutkijaliitto.
- Kupiainen, Jari 1994.** Antropologinen taiteentutkimus. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. (toim.) Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Kupiainen, Jari & Hannes Sihvo 1994.** Turismi ja kulttuurit nykymaailmassa. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. (toim.) Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Kurg, Andres 2000.** Miks vanalinna iial valmis ei tohi saada. Maja 1/200 (25). Eesti arhitektide liidu ajakiri.
- Künnapu, Liivi 1992.** Estonian Architecture. The building of a nation. Hanko: The Finnish Building Centre Ltd.
- Laitinen, Kai 1995.** Kirjallisuus vuoteen 1940. Teoksessa Viro. Historia, Kansa, Kulttuuri. (toim.) Seppo Zetterberg. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lappi, Tiina-Riitta 1997.** Mielikuvia kaupungista. Ympäristösuhteen etnologista tarkastelua Jyväskylän Kuokkalassa. Jyväskylän yliopiston Etnologian laitoksen julkaisuja 32. Jyväskylä.

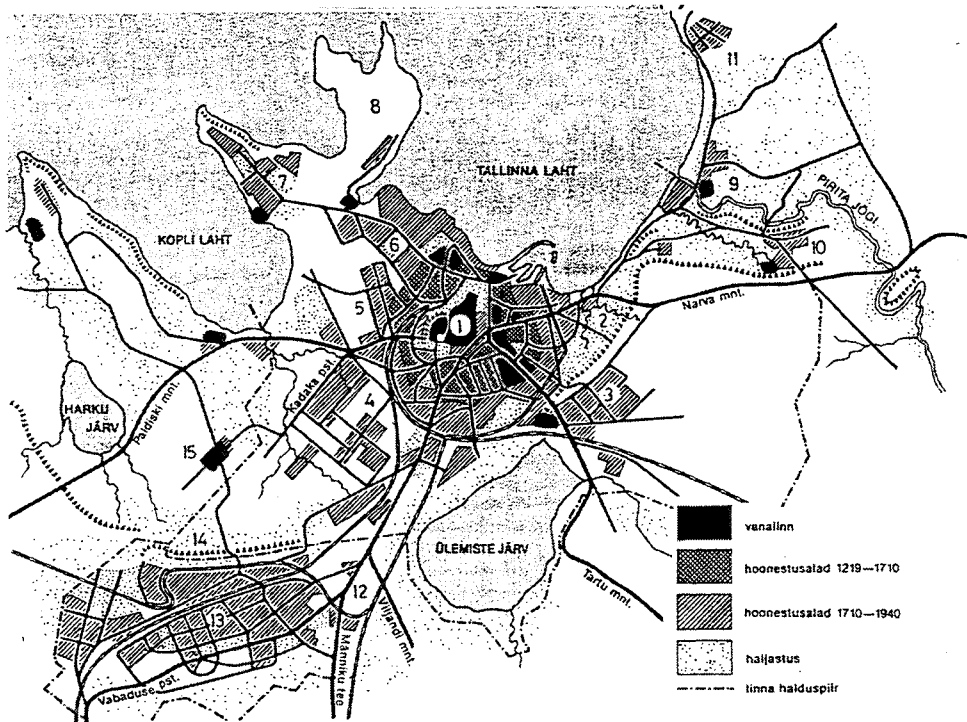
- Lauristin, Marju & Peeter Vihalemm 1997.** Return to the Western World. Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition. Tartu: Tartu University Press.
- Lindpere, Piret 1996.** Arhitektuurikroonika '92 -'93. (toim.) H. Sirel ja O Kotšenovski. Tallinn: Ehituse Teadusliku Uurimise Instituut.
- Low, Setha M. 1996.** The Anthropology of cities: Imagining and Theorizing the City. Annual Review of Anthropology 1996. 25.
- Lönnqvist, Bo 1999.** Mitä etnologia on? Teoksessa Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin. (toim.) Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura.
- Maiste, Juhan 1995.** Linnoissa kreivien. Viron kartanoita ja kartanokulttuuria. Keuruu: Otava.
- Maiste, Juhan 2000.** Unistus_ideaalsest muinsuskaitsest. Maja 2000/1 (25). Eesti arhitektide liidu ajakiri.
- Maja 2001/1 (25).** Eesti arhitektide liidu ajakiri.
- Nienstedt, Pekka 1999.** Viro 1945-85. Pro-Estonia 3/1999.
- Pullat, Raimo 1976 (toim.).** Tallinna ajalugu 1860-ndate aastateni. Tallinn: Eesti Raamat.
- Projekt & Ehitus 1996.** Arhitektuuri ja ehitusteabe aastaraamat. Estonian Design & Building annual review. Tallinn: As Solness,. Eesti Arhitektide Liit.
- Raam, Villem 1993.** Eesti arhitektuur 1, Tallinn: Tallin "Valgus"
- Raig, Kulle 2000.** Kolmekymppisten virolaisten sosiaalinen muotokuva. Pro-Estonia 3/2000.
- Rammo, Kristel 1999.** Viro odottaa jopa neljää miljoonaa turistia vuodessa. Sanomalehti Keskisuomalainen 24.5.1999.
- Raun, Toivo U 1987.** Viron historia. Helsinki.

- Roth, Klaus 1997.** Bourgeois Culture and Civil Society in Southeast Europe. A Contribution to the Debate on Modernization. Turku: Nordic Institute of Folklore.
- Räsänen, Matti 1994.** Kaupunki ja kulttuurintutkimus. Ihminen ja kaupunki. Teoksessa Kulttuurintutkimus. Johdanto. (toim.) Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen. Tietolipas 130. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Selänniemi, Tom 1994.** Pakettimatka pyhään paikkaan. Suomalaturistit Ateenassa. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 25. Jyväskylä.
- Sääskilähti, Nina 1999.** Urbaani antropologia, kaupunkietnologia ja arkielämä. Teoksessa Kadun risteyksessä. Etnologinen analyysi kaupunkitilasta. (toim.) Pekka Junkala ja Nina Sääskilähti. Jyväskylä: Ateena Kustannus oy.
- Sögel, Helve 2000.** Määränpäänä Viro. Pro-Estonia 3/2000.
- Tallinn, 1985.** (Toim.) Evi Tuulik. Tallin: Eesti Raamat.
- Tallinna Arhitektuur, 1987.** (Toim.) Dmitri Bruns, Rasmus Kangropool, Valmi Kallion. Tallinn: Eesti Raamat.
- Tarasti, Eero 1990.** Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuovinen, Pentti 1993.** Kaupunkirakenteen symbolit. Teoksessa Kaupunkikulttuuriin! (toim.) Tuukka Haarni ja Liisa Knuuti. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus.
- Ummelas, Mart 2001.** Viron yksityistäminen etenee kovista yllälyönnestä huolimatta. Sanomalehti Keskisuomalainen 9.9.2001.
- Vahtra, Lauri 2000.** Eesti kultuuri ajalugu. Lühiülevaade. Tallinn: Virgela.
- Vesterinen, Ilmari 2001.** Souvenirs as reflections of Estonia's latest changes. Congressus nonus internationalis Fenn-Ugristarum 7.-13.8.2000. Tartu:Trükk OÜ Paar.

- Viiding, Juhan 1988.** Julkaistavaksi Suomen tasavallassa. Runoja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Viires, Ants 1997.** Tutkimuksen historiaa. Teoksessa Viron perinne kulttuuri. (toim.) Ilmari Vesterinen. Helsinki: Gaudeamus.
- Virtanen, Pekka 1998.** Kaupungin imago. Mikä tekee Pariisista Pariisin ja Pisasta Pisan? Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Volkov, L 1989.** Eesti Nõukogude arhitektuuri III arenguetapi mõningaid tunnusjooni. Teoksessa Linnaehitus ja arhitektuur. Koostanut Oleg Kotsenovski. Tallinn: Ehituse teadusliku uurimise instituut.
- Vunder, Elle 2001.** Modernization and changes in cultural patterns in 19th-20th century Estonia. Teoksessa An Adventurer in European Ethnology. Edited by Pirjo Korhakangas & Elina Kiuru. Etnografia 4 Publications of Department of Ethnology University of Jyväskylä, Finland. Jyväskylä: Ateena Kustannus Oy.
- Värikäs maailmanhistoria 1995.** History Encyclopedia. Suomentanut Tarja Virtanen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Zetterberg, Seppo 1995.** Viro. Historia, kansa ja kulttuuri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

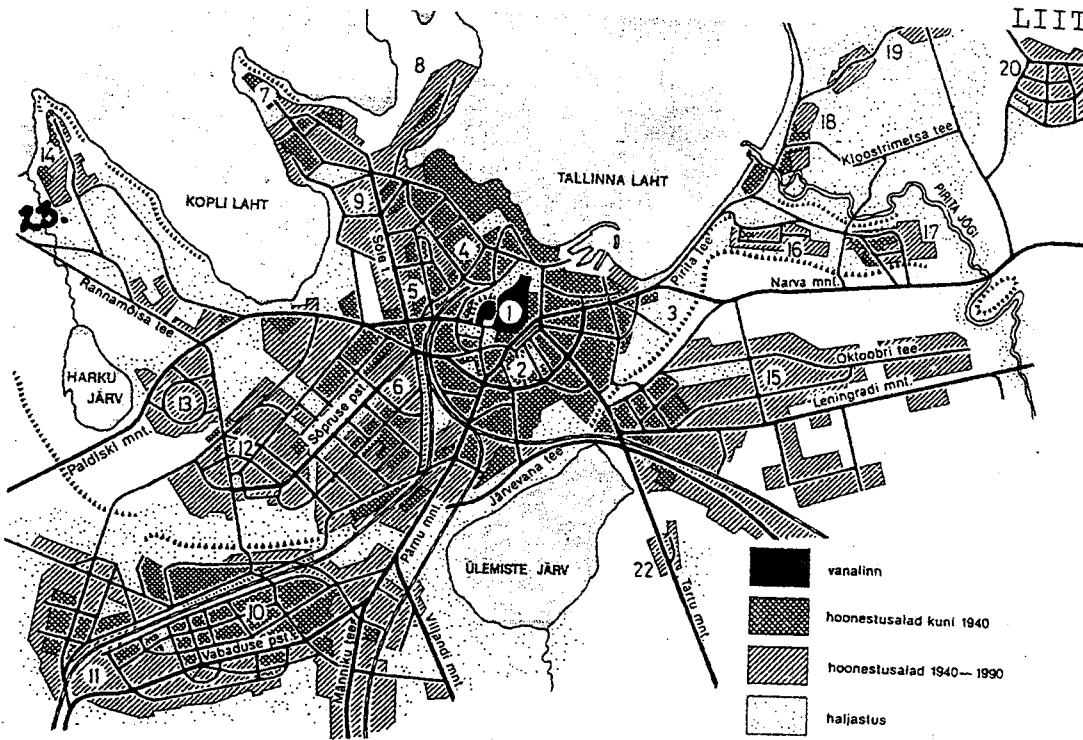
Kartta 1. Tutkimusalueeni käsittää vanhan kaupungin alueen (1) sekä uuden kaupunginosan sydänkeskustan alueen, mikä jää Põhja maantie, Narva maantie, Liivalaia- ja Pronksi-kadun väliin (2). Tällä alueella tutkimukseni kannalta keskeiset muutokset keskittyvät Viru-aukion (V) ja Tornimäen (T) alueille.

Tallinna saras kuni 1940. aastani: 1 vanalinn, 2 Kadriorg, 3 Lasnamäe, 4 Lilleküla, 5 Pelgulinna, 6 Kalamaja, 7 Kopli, 8 Pajassaare, 9 Pirita, 10 Kose, 11 Merivälja, 12 Lilva, 13 Nõmme, 14 Mustamäe, 15 Kadaka

Kartta 2. Tallinnan kehittyminen 1940-luvulle saakka. Vanhan kaupungin ohella täysin mustalla merkityillä alueilla on ollut asutusta vuosien 1219-1530 välisenä aikana. Yksi tällainen alue on ollut nykyisen Tornimäen alue (ks. kartta yllä)

Tallinn aastail 1940—1990: 1 vanalinn, 2 keskiinn, 3 Kadriorg, 4 Kalamaja, 5 Pelgulinn, 6 Lilleküla, 7 Kopli, 8 Paljassaar, 9 Pelgurand, 10 Nõmme, 11 Pääsküla, 12 Mustamäe, 13 Väike-Õismäe, 14 Kakumäe, 15 Lasnamäe, 16 Maarjamäe, 17 Kose, 18 Pirita, 19 Mähe, 20 Muuga, 21 Merivälja, 22 Möigu

23. TISKRE

Kartta 3. Tallinna lähiõaludeid moodustumine neuvostoaikana (1940 - 1990). Alleviivatud lähiõd tulleet esille tekstisõ. Uusi, 1990-luvulla syntynyt Tiskren asuinalue nro 23.

HAASTATTELU- JA KYSELYLOMAKEKYSYMYKSET

YLEISKUVA VANHASTA KAUPUNGISTAALUEJAKO

1. MIKÄ TAI MISSÄ ON MIELESTÄSI VANHAN KAUPUNGIN KESKUS?
2. MIKSI JUURI KYSEINEN ALUE?
3. MITKÄ KADUT NIMEÄISIT VANHAN KAUPUNGIN PÄÄKADUIKSI? MIKSI?
4. ONKO VANHASSA KAUPUNGISSA ALUEITA, JOISSA KÄY VAIN PAIKALLISIA IHMISIÄ? MITKÄ NE OVAT?
5. ONKO NUORISOLLA OMIA ALUEITA? MITKÄ NE OVAT?

KULTTUURI

6. MINKÄLAISIA TAPAHTUMIA VANHASSA KAUPUNGISSA JÄRJESTETÄÄN?
7. MINKÄLAISIA TAPAHTUMIA TAHTOISIT JÄRJESTETTÄVÄN ENEMMÄN?
8. MITEN VIROLAINEN KULTTUURI TULEE TÄNÄÄN ESILLE VANHASSA KAUPUNGISSA?
9. MIKÄ TEHTÄVÄ / MERKITYS VANHALLA KAUPUNGILLA ON VIROLAISILLE?

MUUTOS

10. ONKO VANHAN KAUPUNGIN TURVALLISUUDESSA TAPAHTUNUT MUUTOSTA VIIMEISEN SEITSEMÄN VUODEN AIKANA? MIKÄ ON MUUTTUNUT?
11. KUVAILE MAHDOLLISIMMAN TARKKAAN KAIKKIA NIITÄ MUUTOKSIA, MITÄ VANHASSA KAUPUNGISSA ON MIELESTÄSI TAPAHTUNUT ITSENÄISYYDEN AIKANA.

VANHAN KAUPUNGIN KÄYTTÖ

12. MISTÄ OSTAT VAATTEESI? KÄYTÄTKÖ JOITAKIN VANHAN KAUPUNGIN LIIKKEITÄ? MIKSI JUURI KYSEISIÄ LIIKKEITÄ?
13. MISTÄ OSTAT PÄIVITTÄISET ELINTARVIKKEESI?
14. KÄYTKÖ SYÖMÄSSÄ VANHASSA KAUPUNGISSA? MISSÄ JA KUINKA USEIN?
15. JOS KÄYT MUUTOIN ILTAISIN ULKONA NIIN SUOSITKO JOITAIN TIETTYJÄ PAIKKOJA VANHASSA KAUPUNGISSA?
16. ONKO VANHASSA KAUPUNGISSA PAIKKOJA TAI ALUEITA, JOISSA ET HALUA KÄYDÄ? MITÄ NE OVAT JA MIKSI ET KÄY NIISSÄ?
17. KÄYTKÖ USEIN TOOMPEAN MÄELLÄ? JOS KÄYT NIIN MISSÄ PAIKOISSA?

18. MITÄ PAIKKOJA ESITTELISIT VIERAILLESI VANHASSA KAUPUNGISSA? MIKSI JUURI KYSEISIÄ PAIKKOJA?
19. OSALLISTUTKO VANHASSA KAUPUNGISSA JÄRJESTETTÄVIIN TAPAHTUMIIN (JOS OLET OSALLISTUNUT NIIN MIHIN TILAISUUKSIIN)
20. MITÄ MIELTÄ OLET SIITÄ, ETTÄ VANHAAN KAUPUNGIIN ON TULLUT PALJON UUSIA, ULKOMAALAISIA VAATE- YMS. LIIKKEITÄ JA RAVINTOLOITA?
21. KETKÄ MIELESTÄSI KÄYTTÄVÄT VANHAN KAUPUNGIN PALVELUJA ENITEN HYVÄKSEEN?
22. MITÄ VANHA KAUPUNKI SEKÄ TOOMPEAN MÄKI MERKITSEVÄT SINULLE?
23. MIKÄ VANHASSA KAUPUNGISSA ON TÄNÄ PÄIVÄNÄ HYVÄÄ? MIKÄ HUONOA?

TYÖPAIKKAA KOSKEVAT KYSYMYKSET (VASTAA VAIN SIINÄ TAPAUKSESSA JOS TYÖSKENTELET TAI OLET HILJATTAIN TYÖSKENNELLYT VANHASSA KAUPUNGISSA)

24. KUINKA KAUAN OLET TEHNYT TÖITÄ VANHASSA KAUPUNGISSA?
25. TYÖPAIKAN NIMI (RAVINTOLAN, LIIKKEEN TMS.)?
26. MILLOIN KYSEINEN LIIKE, RAVINTOLA JNE. PERUSTETTIIN VANHAAN KAUPUNGIIN?
27. KUKA LIIKKEEN OMISTAA (KANSALAISUUS RIITTÄÄ)?
28. MITÄ LIIKKEEN TMS. PAIKALLA ON OLLUT AIKAISEMMIN? (ILMOITA MYÖS VUOSILUVUT)
29. KETKÄ KÄYTTÄVÄT TYÖPAIKKASI PALVELUITA HYVÄKSEEN? KUINKA PALJON HEISTÄ ON VIROLAISIA

KAIKILTA ARKISTOINTIA VARTEN TARVITTAVAT PERUSTIEDOT

SUKUPUOLI: NAINEN   MIES

IKÄ:

SYNTYMÄPAIKKA:

AMMATTI:

NYKYINEN ASUINPAIKKA (KAUPUNGINOSA RIITTÄÄ):

KANSALAISUUS: